Má cesta k diplomu DAPD

Přehled 10 projektů z portfolia

Eva Hauserová

Řeka mého života

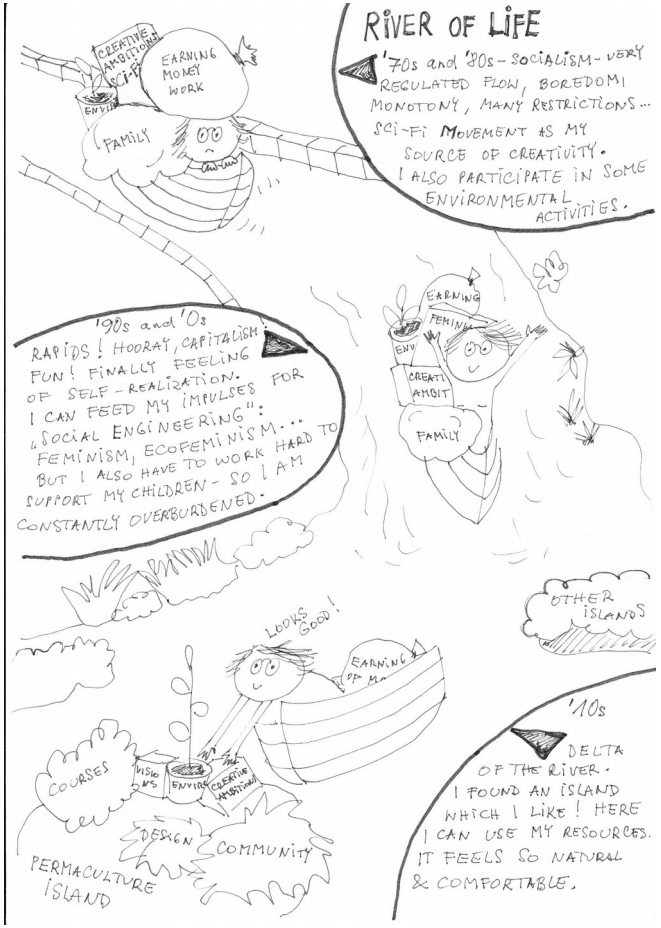

Metaforicky představuje běh života a úlohu permakultury v mém životě. Než jsem potkala permakulturu, byla jsem: bioložka, matka samoživitelka, redaktorka, překladatelka, publicistka, ekofeministka, autorka sci-fi, ochránkyně přírody, zahrádkářka...

Má vnitřní krajina

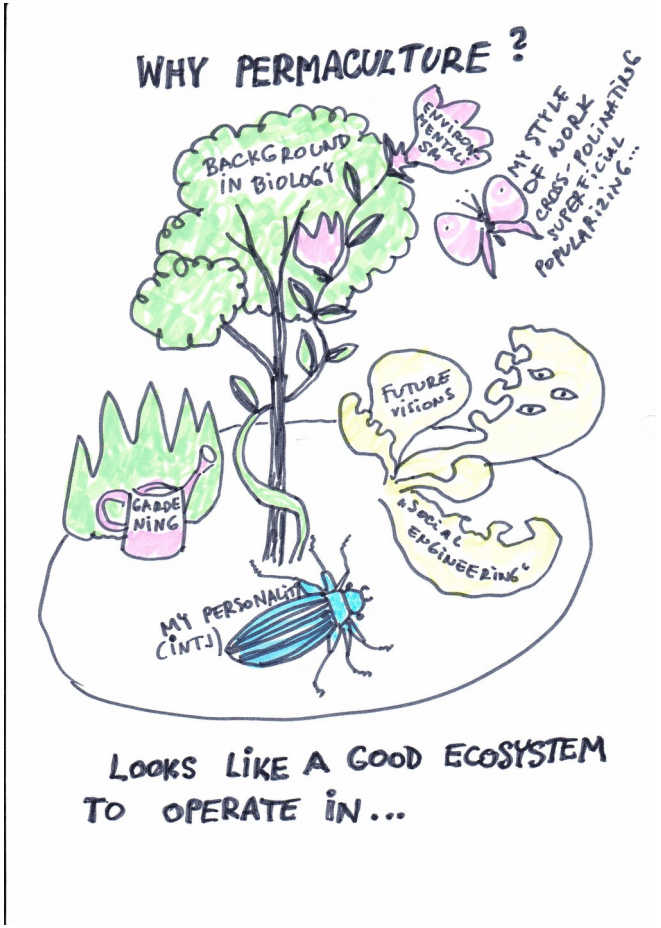

Má vnitřní krajina (ekosystém) s hmyzími symboly – přelétavým motýlem a obrněným broukem.

Proč permakultura?

- Inklinuji k environmentalismu, ale na permakultuře se mi líbí komplexnost jejího pohledu včetně etiky.
- Přitahuje mě práce, která kombinuje péči o Zemi, péči o lidi a spravedlivé podíly/omezení spotřeby.

Můj pozemek a zóny

Ve svém životě můžeme najít zóny podobně jako na pozemku.

Jaké jsou mé potřeby ve vztahu k cestě k DAPD?

- Vytvořit si příjemný a harmonický „ekosystém“ svých aktivit

- Analyzovat udržitelnost svého života, snížit svou uhlíkovou stopu

- Pěstovat si víc vlastního jídla

- Pomáhat rozvíjet permakulturní komunitu

- Rozvinout si dovednosti v učení permakultury a Pk designu

- Na cestě k DAPD doufám v podporu a inspiraci ze strany mého mentora, dalších permakulturistů a případně jiných lidí, které přitom potkám – takže mi pomohou najít ideální podobu mých budoucích aktivit

- Své zkušenosti s cestou k DAPD chci využít pro obnovu cesty k DPD v ČR

Co ještě dodat...

Mé hranice (limity)

- Nedostatek času a soustředění

- Potřeba vydělávat si na živobytí překlady konzumního čtiva

- Vnitřní bariéry mé osobnosti – jsem skeptická vůči příliš nadšenému aktivismu a všemu, co zavání ezoterikou, jsem introvertka a navíc pozitivisticky vychovaná vědkyně

- můj věk – cestu k DAPD jsem dělala v 61-64 letech, kolik toho ještě stihnu???

Kde bych chtěla být po dokončení cesty k DAPD?

- Uvolněnější a klidnější životní pocit, živit se hlavně permakulturou

- Mít do svého životního stylu zavedena udržitelná řešení a zvyky

- Získat dostatek zkušeností s pěstováním jídla a PK designem, abych mohla lidem radit daleko lépe než teď

- Být přirozenou součástí permakulturní komunity, a to nejen jako „informační uzel“, ale také jako učitelka, editorka, autorka, designérka.

Mé další projekty z portfolia

2. Permakultura (CS) – národní česká PK organizace

Velký, komplexní sociální design.

V letech 2012-2015 jsem byla předsedkyní, v roce 2014 jsme s pomocí grantu MŽP uskutečnili řadu užitečných aktivit (organizace akcí, vydávání, nový web s mapou Pk projektů ČR...)

V době, kdy jsem nastoupila cestu k DAPD, byl předsedou Ivo Vavrik. Po velmi turbulentním roce se stávám znovu předsedkyní. Řešíme nedostatek všeho – lidí, peněz, zdrojů, sil… v rámci tohoto projektu hledám nejlepší řešení, aby naše malá skupina dobrovolníků fungovala co nejharmoničtěji, nejefektivněji a aby nám práce přinášela radost a uspokojení.

Časové rozpětí: Leden 2016 – jaro 2018

Foto: křest nové brožurky – se Simonou Babčákovou a Ivo Vavrikem

Má práce pro Permakulturu (CS)

Stav z jara 2017

- *Na valné hromadě v únoru 2016 jsem se stala znovu předsedkyní. Uvědomila jsem si, jak moc mi na Permakultuře (CS) záleží. Začala jsem v ní pracovat naplno.*
- *Naštěstí právě v této době Permakultura (CS) přilákala několik nových aktivních členů, ochotných k dobrovolné, samostatné a iniciativní práci. Zdá se, že stačilo několik let počkat...*

Mapa a síť PK projektů ČR

3. Mapa a síť permakulturních projektů ČR – Databáze, on-line mapa, proces certifikace projektů...

Tento projekt jsme zahájili v roce 2013, působila jsem jako jeho koordinátorka. Šlo o nápad Mojmíra Vlašína, inspirovaný sítí a mapou přírodních zahrad. NGO Veronica nám nabídla umístění na své mapě přírodních zahrad, čehož jsme na počátku rádi využili. Začali jsme ale používat vlastní komplexnější hodnotící systém.

Díky grantu MŽP jsme mohli v roce 2014 vyvinout svoji vlastní mapu, kde mohlo být víc a snáze dostupných informací. V roce 2015 projekt pokračoval naprosto bez peněz, na základě dobrovolné práce.

V roce 2016 se koordinace ujala Martina Fialová, která dále vyladila hodnotící dotazník. Z původních 9 projektů vzrostl jejich počet v roce 2018 na 40.

Časový rozsah:

V roce 2016 jsme vytvořili on-line informace pro zájemce o tuto certifikaci a začali jsme hodnotitelům projektů proplácet cestovné. V roce 2018 se projekt plynule rozvíjí.

Autorské psaní – články, brožurky, fejetony...

4. Psaní o permakultuře, publikování printových i on-line textů, osvěta, vysvětlování, šíření povědomí o permakultuře...

Tvůrčí psaní je oblast, kde se cítím jako doma. V roce 2011 jsem se stala šéfredaktorkou čtvrtletníku Klíčová dírka, který jsme od roku 2014 úplně přetvořili do nového konceptu – úspěšných brožurek edice **Klíč k soběstačnosti**. Brožurky jsou praktické a nadčasové, jejich náklad je zhruba 10x vyšší než jejich předchůdkyně – Klíčové dírky..

V roce 2016 působil jako šéfredaktor Klíče k soběstačnosti Radim Kotala, který se ale postupně účastnil méně a méně a v roce 2018 svoji účast ukončil.

Dále jsem byla editorkou **Encyklopedie soběstačnosti 1 a 2**, která vyšla v nakladatelství Triton (1. díl 2016, 2. díl 2018).

V roce 2018 jsme dále zahájili **projekt etických investic** – vydávání překladových knih z peněz zapůjčených od našich přátel v edici **Kompost Press**. Také na tomto konceptu mám velký podíl.

Dále píšu a rozesílám **měsíční e-mailový zpravodaj Permakult** (v současnosti 1600 odběratelů).

Pro **Pravý domácí časopis** jsem napsala sérii reportáží z několika permakulturních projektů.

Spolupráce s ekocentrem Toulcův dvůr

5. Komplexní projekt, účastním se vždy ve spolupráci s dalšími designéry

Toulcův dvůr (www.toulcuvdvur.cz) je pražské ekologické vzdělávací centrum, kde často pořádáme kurzy. V roce 2015 jsme v rámci kurzu navrhli ukázkovou permakulturní partii, kterou jsme skutečně realizovali s pomocí technického ředitele TD Michala Jirsy a dobrovolníků z CSR (společenské odpovědnosti firem).

V roce 2016 vznikl v rámci kurzu PDC design celého areálu TD.

Foto: dobrovolníci (IT specialisté) vytvářejí zvýšený bylinkový záhon.

Šárynka – design zahrady

7. Pozemek lesního dětského klubu Šárynka

Velký, komplexní projekt s velmi důležitými sociálními aspekty. Praha, Ekodomov, www.ekodomov.cz

Přes 3000 metrů čtverečních starého sadu s jurtou, ukázkovými kompostéry, kompostovacími toaletami, jezírkem, vrbičkovými stavbami, hned u Šáreckého potoka.

Problémy jsou v nedostatečně strukturovaných kompetencích a v tom, že úkol „realizovat v zahradě nějaká permakulturní řešení“ (majitelé pozemku, Katka a Tomáš Hodkovi) se nesetkává s pochopením ani ohlasem – u rodičů, pedagogů ani pomocných sil na pozemku. Navíc za zahradu není vlastně odpovědný nikdo a údržba není nijak koordinována.

Od roku 2013 (po ukončení působení v zahrádkářské kolonii) docházím na pozemek jako dobrovolnice, realizuji zde polykultury, pečuji o zanedbané jedlé keře. Zorganizovala jsem zde dílnu „Přírodní zahrady pro děti“ s lektorkou Adélou Hrubou a rituál „Kopřivobraní“.

Pozemkové designy

V mé práci převažují sociální designy, v pozemkových designech se soustřeďuji na malé městské zahrádky.

V portfoliu jsou zastoupeny několika příklady, chybí tu mé práce pro klienty.

Časové rozmezí:
od března 2016 dál

6. Má zahrada u rodinného domku v Praze (se zvážením možností, jak permakulturně upravit i dům a propojit ho se zahradou)

Permakulturní prvky na své přírodní zahrádce postupně zavádím od roku 2007, kdy jsem absolvovala kurz u Jardy Svobody. Tady mám příležitost zamyslet se nad tímto designem skutečně koncepčně, do hloubky.

Foto: ježek překvapený na jaře v koutě zahrady

Pozemek v zahrádkářské kolonii

8. Zahrádka v kolonii na Zlatnici, Praha 6

Retrospektiva (v kolonii jsem působila v letech 2012-13). Je zajímavé analyzovat, proč jsem tam nevydržela zahrádkařit, v čem byly problémy, v čem jsem neodhadla situaci ani vlastní síly a možnosti, a v čem mě zaskočila mentalita sousedů z kolonie.

Pozemkový design má – jako téměř vždy – velmi významnou sociální stránku.

Foto: džungle na mé zahrádce – s něčím takovým jsem v kolonii tvrdě narazila.

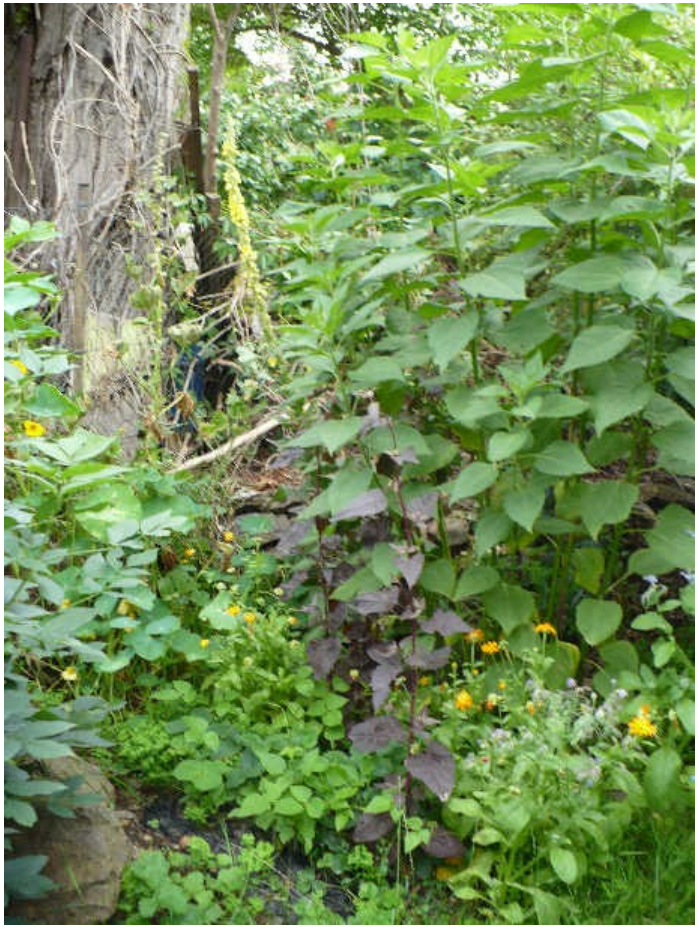

Učení permakultury a mezinárodní inspirace

9. Má cesta k učení permakultury (lektorská)

První učitelské zkušenosti s dospělými jsem získávala od roku 2008, kdy jsem učila tvůrčí psaní podle vlastního systému.

Permakulturu jsem poprvé učila v roce 2013 jako „učnice“ Permanetu. Od roku 2014 jsem začala sama učit úvodní kurzy (IPC), vždy s dalším učitelem – postupně s Janem Froňkem, s Alenou Kopřivou Chadovou, a v roce 2015 na Toulcově dvoře jsem přizvala tři spoluučitele: Alenu Gajduškovou, Janu Kotoučkovou a Pavla Kučmaše.

V letech 2012-2014 probíhal evropský učitelský PK program EPT, navštívila jsem tři setkání v Leeds, Barceloně a Bulharsku, kde se současně konala evropská permakulturní konvergence 2014.

V roce 2015 jsem učila několik lekcí anglicky na mezinárodním PDC vedeným Tomasem Remiarzem ve Sluňákově.

Foto: v září 2015 jsem se zúčastnila světové PK konvergence v Londýně (IPCUK)

Má učitelská cesta

V roce 2016 jsme zintenzivnili práci **Akademie permakultury** – pracovní skupiny Permakultury CS, která působí částečně samostatně.

V tomto roce jsem absolvovala **mezinárodní učitelský kurz permakultury** pod vedením George Sobola, který se konal v Praze**.**

V letech 2016-2018 jsem spoluučila kurzy **PDC.**

Časový rámec

2016 – 2017 – zkouším si, co mi vyhovuje učit, a do budoucna si vybírám spíše úvodní kurzy, nikoli PDC. Učení nebude má hlavní permakulturní aktivita – jen doplňková.

Můj vlastní životní styl

10. Analýza a zvýšení udržitelnosti mého vlastního způsobu života

A) snížení uhlíkové stopy,

B) práce s vlastními postoji, hodnotami, vztahem k práci (workaholismem), strachem, že nebudu dost vydělávat, s postoji blízkého okolí a tak dále...

Časový rozsah:

Analýzu jsem provedla během 3 měsíců v roce 2017, pak jsem se postupně snažila měnit své zvyky (například nákupní, účast v alternativních ekonomických modelech typu KPZ, LETS...)

Můj PK život: graf jednotlivých aktivit portfolia – jejich podíl v mém životě v čase

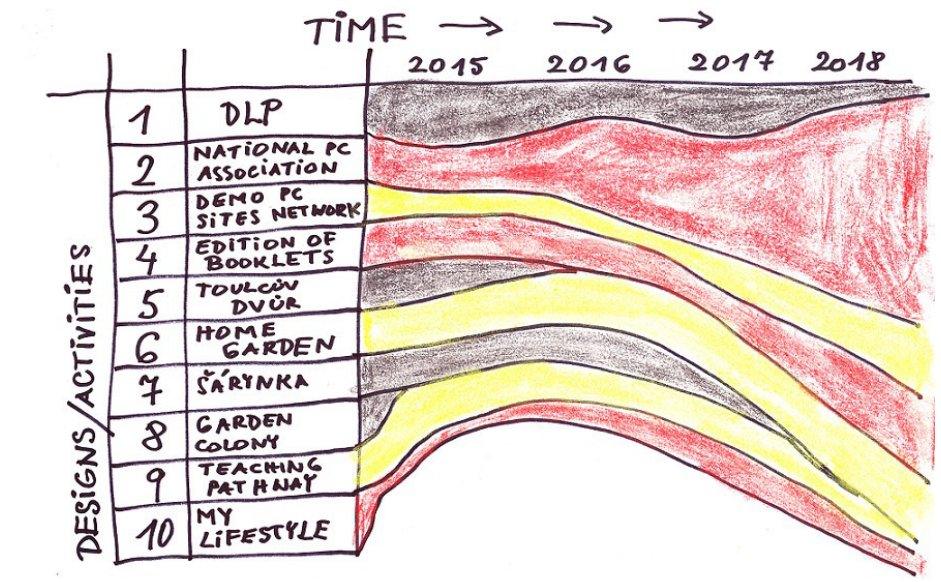

- Hnědá barva: podíl se zmenšuje nebo mizí
- Žlutá barva: stálý podíl
- Červená barva: rostoucí podíl, v budoucnu se bude rozvíjet (chci se zaměřit na psaní, editování, publikování)

Shrnutí - leden 2018

Jaká byla má cesta k DPD...

- Klady (co šlo dobře):
  - Celý proces mi pomohl najít si svoji „niku“ v permakulturní komunitě ČR, v širší společnosti
  - V mém životě se vynořil vzor: zaměřovat se na psaní, editování a publikování, a také na organizování a propojování lidí. Učení a designování pozemků nikdy nebudou mou nejsilnější stránkou (dominantní aktivitou).
  - Současná rada Permakultury (CS) má pět úžasných žen – Katku, Dášu, Jitku, Ivanu a Martinu – všechno hladce běží, spolek žije vlastním životem a už nemusím táhnout a zajišťovat většinu věcí sama. Jsem šťastná!
  - Povedlo se mi změnit některé své zvyky k větší udržitelnosti – především nákupní zvyky.
  - V roce 2017 jsem administrovala za ČR visegradský projekt Permakultura pro farmy, což znamenalo spoustu namáhavé práce, ale výsledkem byl úspěch. Navázali jsme vztahy s permakulturisty z Polska, Ukrajiny a Maďarska, se Slováky spolupracujeme trvale i mimo tento projekt.
  - Úspěch brožurek edice Klíč k soběstačnosti i Encyklopedie soběstačnosti. V lednu 2018 rozbíháme nový projekt etických investic, který se těší velkému zájmu našich přátel.
  - Členové našeho spolku propagovali permakulturu na mnoha stáncích, festivalech a dalších akcích po celé ČR, náš měsíční zpravodaj má přes 1400 odběratelů.

Výzvy (co bylo náročné)

- Uvědomila jsem si, že pozemkové projekty mimo můj domov jsou pro mě příliš náročné na čas, údržbu, pravidelné návštěvy. Šlo o projekty 5 (Toulcův dvůr), 7 (Šárynka) a 8 (kolonie). Poučení: nenabírat si projekty, na které kapacitně nestačím.
- Projekt 2 (spolek Permakultura CS) byl nesmírně náročný do roku 2016, především kvůli nedostatku lidí ochotných a schopných dobrovolné, efektivní, samostatné a nekonfliktní práce. V roce 2016 se situace výrazně změnila k lepšímu.
- Některé z projektů se vyvíjejí pomaleji, než by se mi líbilo – například Mapa a síť permakulturních projektů ČR, nebo evropská a světová spolupráce, které se v podstatě nevěnujeme. Je ale potřeba dopřát věcem vývoj jejich vlastním tempem...
- Projekt 10, zvlášť úkol snížit svoji uhlíkovou stopu, je pro mě velmi těžký, protože miluji a potřebuji cestování. Zatím to řeším „dobrovolnými offsety“ - ke každé letence zaplatím navíc nejméně 10 % její ceny na nějaký ekologický účel (například dar Kompost Pressu).

Vyhlídky do budoucna

- V únoru 2018 nás čeká Valná hromada v Brně – chceme kontaktovat Nesehnutí kvůli jejich nehierarchickému způsobu práce (inspirace), setkat se s přáteli a oživit permakulturní dění v Brně a na Moravě.
- Na jaře 2018 vydáme v rámci etických investic překlad Aranyovy knihy Permaculture design Step by Step.
- Budeme spolupracovat s evropským projektem Children in Permaculture.
- V roce 2018 chceme žádat o grant Erasmu+ na „Sdílení dobré praxe sítí a map PK míst“, projekt zahrnuje 5 dalších evropských zemí.
- V srpnu chci navštívit evropskou PK konvergenci v Irsku (inspirace).
- *Foto: v listopadu 2017 jsem navštívila světovou Pk konvergenci v Indii*

Projekt 2

Má práce v organizaci Permakultura (CS) - deník

www.permakulturacs.cz

Jako předsedkyně Permakultury (CS) – dále zkratka PKCS – jsem pracovala s roční přestávkou od roku 2012. Členkou rady PKCS jsem byla od roku 2010, kdy jsem se také stala šéfredaktorkou permakulturního časopisu Klíčová dírka (viz zvláštní projekt tohoto portfolia). V roce 2014 jsem jako koordinátorka rozběhla projekt Mapy a sítě permakulturních projektů ČR (viz zvláštní projekt tohoto portfolia).
V tomto dokumentu je zachycen vývoj organizace na základě deníku, který jsem si psala. Tento deník měl původně mnohem větší rozsah a pomáhal mi tříbit si myšlenky a vyvíjet designové aktivity, které popisuji v dokumentu 2B.

Rekapitulace vývoje v roce 2017 (ohlédnutí)
PKCS vznikla v roce **1996** jako společná organizace Čechů a Slováků především iniciativou „otce zakladatele“, Slováka Karola Končka, a moravských permakulturistů jako Hela Vlašínová, Dana Křivánková nebo Čestmír Holuša. V prvních patnácti letech své existence se rozvíjela především v brněnské ekologické komunitě, ale stejně nebo dokonce víc aktivní byli její slovenští členové. V této době členové PKCS pořádali nejrůznější aktivity, dokonce čtyřikrát i evropskou permakulturní konvergenci (naposledy v Hostětíně 2008).
Do práce v radě PKCS jsem se zapojila v roce 2010, kdy jsem se zároveň stala šéfredaktorkou časopisu Klíčová dírka. Předsedkyní v té době byla Dana Kellnerová.
Kontinuita vývoje PKCS byla prudce přerušena v roce **2011**, kdy došlo pod vedením Mirka Jílka a Maxe Jensena k „revoluci“, stará rada byla nahrazena novým vedením a novou předsedkyní se stala Ivana (přezdívkou Eliška) Jílková. Mirek s Maxem zamýšleli převést veškerou administrativní agendu PKCS do cloudu (sdílených dokumentů) a slibovali si od toho, že všechno začne rázem hladce proudit, práce se bude dělat sama :-) a lidé tak získají obrovský elán a nadšení. Na emotivním valném shromáždění 2011 přesvědčili účastníky, že organizace potřebuje **zcela nové vedení**. Zvolili jsme novou desetičlennou radu, ve které byla i dosavadní předsedkyně Dana Kellnerová. Vize nehierarchického a transparentního organizování agendy PKCS v cloudu (ve sdílených google dokumentech) se ale nezrealizovala, důvodem bylo, že se systém nepodařilo zprovoznit a lidé si ani nezaložili potřebné gmailové účty, a tak nadšení rychle vyprchalo. Většina členů rady rezignovala a zbyli v ní Jílkovi, Mirka Vavriková (on-line obchod) a já (za časopis Klíčová dírka).
S Jílkovými jsme uspořádali několik úspěšných akcí, například v roce 2011 exkurzi do Německa po permakulturních projektech, nebo konferenci Letem světem permakultury v Praze na Toulcově dvoře. Ale dlouhodobě Jílkovi nedokázali organizaci vést tak, aby s nimi ostatní byli ochotní spolupracovat, a naplánovali tedy na valném shromáždění **2012** v Praze PKCS zrušit a rozpustit.
V té chvíli se oddělila samostatná slovenská organizace **Permakultúra SK** (www.permakultura.sk).
Skupina permakulturistů z Brna na valném shromáždění zrušení organizace zabránila, ale Dana Kellnerová už nechtěla v PKCS pracovat a jediný člověk, který byl ochotný funkci předsedy převzít, jsem byla já. S Mirkou Vavrikovou jsme získaly další členy rady: kromě Ivany Jílkové ještě Janu Kotoučkovou (zakládající členka českého PK hnutí) a Pavla Hrubého (nováček, který byl ochoten v radě figurovat).
Situace v roce 2012 byla značně neutěšená. Členové PKCS byli zcela pasivní a rada řešila hlavně vzájemné konflikty. Mirek Jílek si podržel funkci našeho webmastera a nechal si doménu permakultura.cz přepsat na sebe. Členové rady mu přepis schválili, bylo to zvykem už dříve, aby se usnadnila administrativa. Jenže se ukázalo, že Mirek Jílek chce na webu ponechat organizaci a propagaci jejích aktivit jen malý prostor, a většinu přeměnit podle svých představ na „permakulturní rozcestník“. Členové rady poznali, že to by organizaci v očích veřejnosti zcela znevěditelnilo, a chtěli od Mirka získat doménu zpátky, ale on ji odmítl vydat. Výsledkem byl velký konflikt, který vyústil ve vyloučení Mirka i Ivany Jílkových z organizace a v nutnost přejít na novou doménu

permakulturacs.cz. Původní doména se rozcestníkem nestala a od té doby je zaparkovaná a leží ladem.

Jílkovi v roce 2010

V roce **2013** se věci začaly vyvíjet velice pomalu pozitivním směrem. Do organizace pomalu začali přicházet noví lidé, přilákaní našimi aktivitami.
V roce **2014** jsme dokázali vyvinout široké spektrum činností díky grantu MŽP: **web PKCS** získal nový design, rozběhli jsme **Síť a mapu ukázkových permakulturních projektů ČR**, vydali jsme **infoletáky,** začali jsme rozvíjet **Akademii permakultury**, organizovali jsme různé akce pro veřejnost a podobně.
Osobně jsem se ale cítila silně přetížená: hlavní problém jsem viděla v tom, že organizace potřebovala ke svému fungování množství dobrovolnické práce vykonávané zadarmo, a na to jsme neměli dost lidí. Další problém mohl spočívat v tom, že naše poslání nebylo dost jasné a čitelné, nebo v lidech nevyvolávalo dost nadšení. A konečně chybělo i příjemné přátelské prostředí („dobrá parta“ včetně společného slavení :-)), které lidi k dobrovolné práci obvykle motivuje.
Tento můj stav vyhoření a vyčerpání vedl k tomu, že jsem v roce **2015** velmi ráda předala funkci předsedy Ivovi Vavrikovi, synovi naší hospodářky Mirky Vavrikové. Ivo v naší organizaci předtím vůbec nepůsobil, takže šlo o rozhodnutí hodně ukvapené a neuvážené, ale všichni jsme uvěřili, že uplatní své manažerské schopnosti a ve spolupráci s námi roli předsedy zvládne.
Bohužel opak byl pravdou, Ivo věnoval práci předsedy jen málo času (pracoval v Německu a byl zřejmě hodně vytížený), komunikoval neochotně a jen málo, snažil se s námi jednat z pozice autority, což bylo naprosto neadekvátní, a pokud dělal nějaké kroky, museli jsme je později po jeho odchodu zase pracně napravovat (šlo například o nákup množství domén pro všechny případy, „aby je někdo zase nezneužil“, nákup množství SIM karet, v naději, že budeme mít velkou kancelář s mnoha zaměstnanci, a podobné nesystémové a nesmyslné kroky). Všechno komplikovaly jeho potíže s vyjadřováním, dyslexie a dysgrafie. Na valném shromáždění 2016 jsme již akutně

potřebovali přijmout nové stanovy (vzhledem ke změně legislativy) a Ivo přišel s naprosto nefunkčním návrhem a přivedl svoji známou notářku, která ale v této oblasti zjevně tápala a Ivo to nedokázal pochopit.
Sám Ivo vycítil, že ho nepodporujeme, a na valném shromáždění 2016 rezignoval.

Na konferenci 2015: já, slavná herečka Simona Babčáková, která nám křtí novou brožurku, a Ivo Vavrik jako předseda PKCS

Na valném shromáždění 2016 jsme ale schválili nové logo organizace, jehož autorkou je Alena Kopřiva Chadová:

PERMAKULTURA (CS)

V roce 2016 se také zesíleně projevil stav dlouhodobého nedorozumění se zakládajícími členy organizace Alenou a Milanem Suchánkovými, kteří si založili vlastní novou organizaci Permanet, ale zůstali i členy Permakultury (CS) a vysílali k nám ostatním neustálé signály nespokojenosti, zranění z minula a pocitu dluhu, který vůči nim PKCS má. Protože jsem do organizace přišla až v roce 2010, nedokázala jsem tyto souvislosti chápat a naše pracovní vztahy se Suchánkovými bych označila za turbulentní.
V té době jsme začali uvažovat o tom, že by se pro naši organizaci ideálně hodil nehierarchický sociokratický model, ale ve stanovách jsme ponechali institut předsedy jako statutára. Důvodem bylo, že kdybychom měli kolektivního statutára (radu), nesmírně by to komplikovalo naši práci, která nás už teď příliš zatěžovala.

Suchánkovi, majitelé ukázkového permakulturního projektu Vodnářská zahrada na Valašsku a zakladatelé neziskovky Permanet

Letní konvergence **2016** se konala právě u Suchánků na jejich usedlosti na Valašsku.

Mirka Vavriková s diplomem čestné členky Permakultury CS a s dárkem - knihou o včelaření

V létě 2017 jsme uspořádali **mezinárodní učitelský kurz** s Georgem Sobolem jako lektorem.
Na podzim roku 2016 jsme byli nuceni kvůli přijetí nových stanov uspořádat **mimořádné valné shromáždění** a přijmout status spolku. Na tomto valném shromáždění jsme zároveň zvolili novou radu, v níž se objevilo několik nových tváří. Aktivity PKCS se konečně začaly slibně rozvíjet díky nadšeným lidem, kteří si je vzali za svoje.
Rada PKCS nyní pracovala v tomto složení: kromě mě **Ivana Mertová** jako tajemnice, **Jitka Nováková** jako hospodářka, **Katka Horáčková** jako koordinátorka Akademie permakultury (APK), **Dáša Haladová** jako manažerka e-shopu a **Martina Fialová** jako kordinátorka Sítě a mapy permakulturních projektů ČR.

Část našeho týmu a spolupracovníci: stojící zleva Pavel Kučmaš, Denisa Tomášková, já, Katka Horáčková, Dáša Haladová, Ája Kopřiva, sedící zleva Dana Kellnerová, Martina Fialová, Romana Nadionová a Adéla Hrubá.

V listopadu 2016 jsme zorganizovali mimořádně úspěšnou **konferenci Permakulturní dům**.
Kromě toho v roce 2016 poprvé proběhl **Úplný kurz permakulturního designu (PDC) v Praze**.

Přednáška Jardy Svobody na konferenci Permakulturní dům: ani špendlík by nepropadl

Rok **2017** jsme zahájili propagační akcí v Brně – Město Brno nám poskytlo jako jedné z neziskovek **tramvaj („šalinu“),** do které jsme mohli instalovat naše propagační materiály. To jsme spojili se startem **první brněnské semínkovny** v kavárně Tři ocásci.

Permakulturní šalina, 5. ledna 2017

V roce 2017 jsme se také účastnili **mezinárodního projektu Permakultura pro farmy**, který byl podpořený visegradským grantem a účastnili se ho permakulturisté z ČR, Slovenska, Ukrajiny (koordinace), Polska a Maďarska. Projekt byl mimořádně cenný pro navázání vztahů s našimi nejbližšími východními sousedy.

Design organizace Permakultura (CS)

Aplikace „designového cyklu“ na sociální strukturu

1. POZOROVÁNÍ A ANALÝZA

Historie Permakultury (CS)

Permakultura (CS) byla založena jako mezinárodní organizace v roce **1996** a sdružovala Čechy a Slováky. V té době uplynuly jen 4 roky od rozdělení Československa a čeští a slovenští permakulturisté tehdy ještě měli silný pocit, že „patří k sobě“.

Už před založením organizace proběhlo v Čechách i na Slovensku několik úvodních i úplných permakulturních kurzů. Probíhaly od roku 1994 a jejich lektory většinou byli Britové Patsy Garrard a George Sobol. Od roku 1996 již byli lektory kurzů i domácí učitelé, hlavně Karol, Anna a Patricia Končkovi.

Do roku 2008 Permakultura (CS) uspořádala čtyřikrát evropskou permakulturní konvergenci – **EUPC.** Tehdy ovšem šlo o daleko menší setkání než dnes, přijíždělo kolem 20 hostů.

Do organizace jsem přišla v roce 2010 jako šéfredaktorka časopisu Klíčová dírka a členka rady, a dění v organizaci podrobněji popisuji ve svém deníku (část projektu 2A).

Během svého působení jsem se snažila pozorovat a analyzovat situaci v organizaci, a výsledky těchto pozorování a analýz jsem zde zachytila v několika následujících schématech.

Nepokládám se za velkou vizionářku a vždy jsem se zaměřovala spíše na horizont nejbližší doby a na vytváření **modelů, které by v reálné situaci měly šanci na přežití, fungování a další rozvoj**.

Základní plán a složení našich aktivit – různé způsoby **šíření permakultury, osvětu, učení, vydávání tiskových materiálů, vytváření informačních sítí a seznamování zájemců se zdařilými permakulturními realizacemi** – pokládám za smysluplné, dostačující a přiměřeně ambiciózní, zároveň je do nich možné vnášet nové náměty a prvky.

V letech 2016-17 pozoruji **pozitivní vývoj**, k organizaci se přidávají aktivní lidé a ujímají se úkolů, které samostatně řeší a rozvíjejí. Důležitá je i vnitřní kultura naší organizace, která se posunula od dosti neurovnané (nutnost řešit různá pnutí) ke kýženému stavu, kdy naprostá většina jednání a aktivit probíhá v příjemné, věcné a přátelské atmosféře.

Zóny (na základě pozorování)

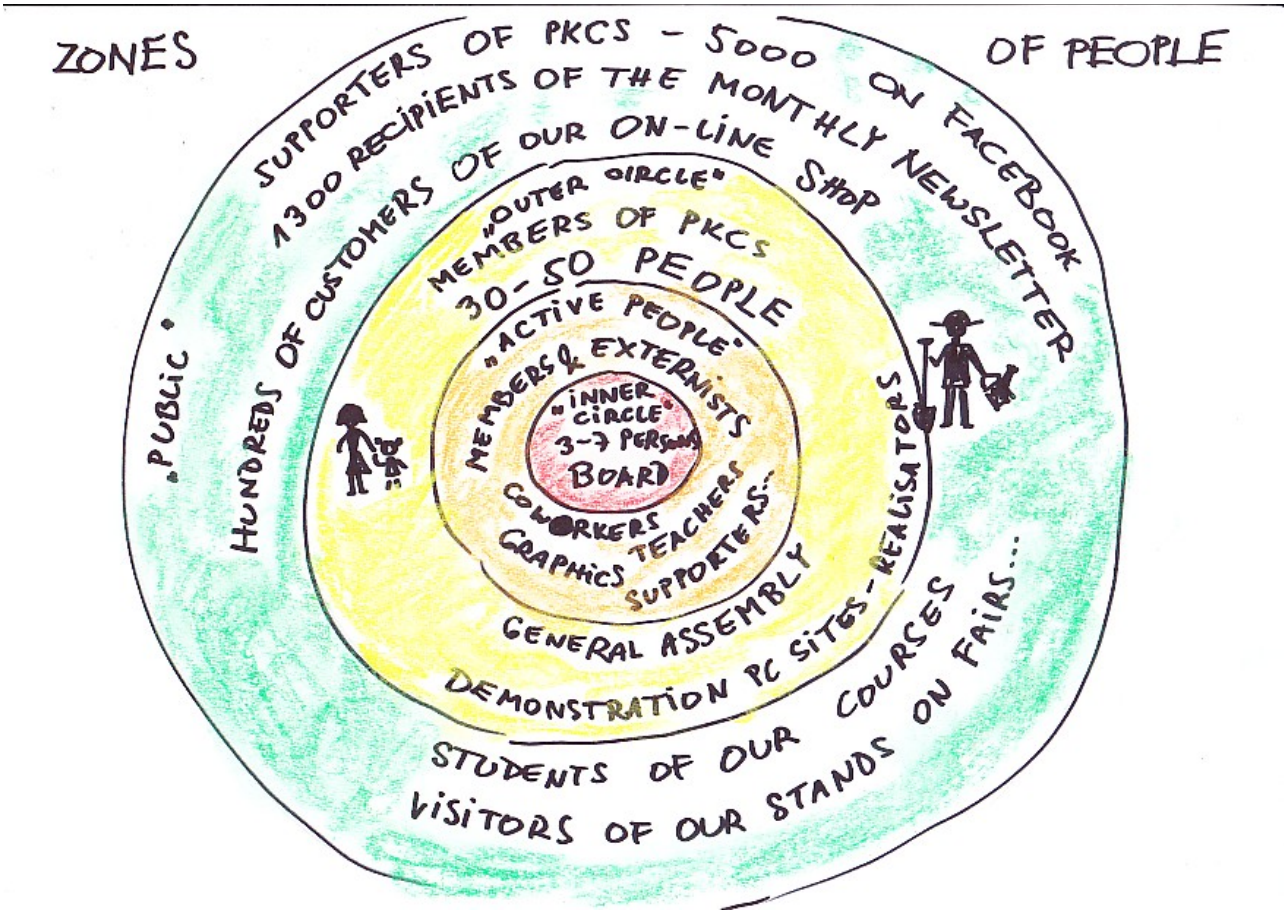

Tyto zóny se v práci PKCS vynořují spontánně.

Jako snad ve všech lidských skupinách existuje malá skupinka nejaktivnějších, další lidé se spokojují s pasivním členstvím, nebo jen podporují naše aktivity účastí na některých našich akcích a využíváním našich služeb.

„Vnitřní kruh“ (červený) – rada organizace, v níž probíhá čilá komunikace téměř každodenně

„Aktivní lidé“ (oranžový kruh) – naši členové a/nebo spolupracovníci, kteří se zaměřují na určitou aktivitu: například dobrovolníci na stáncích, grafici, lektoři praktických dovedností a další externí spolupracovníci. Ti jsou v kontaktu buď s radou, nebo s koordinátory jednotlivých pracovních skupin, mohou být členy pracovních skupin.

„Vnější kruh“ (žlutý) – pasivní členové PKCS (platící příspěvky) a aktivní příznivci (pomáhají nám pravidelně), a také realizátoři našich projektů z Mapy a sítě PK projektů ČR.

„Veřejnost“ (zelený kruh) **–** lidé, kteří nás podporují na sociálních sítích, sledují naše aktivity, účastní se našich akcí a kupují naše produkty.

2. DESIGN A JEHO REALIZACE

Prvky a jejich propojení:
design dotažený na základě pozorování k ideálnímu stavu

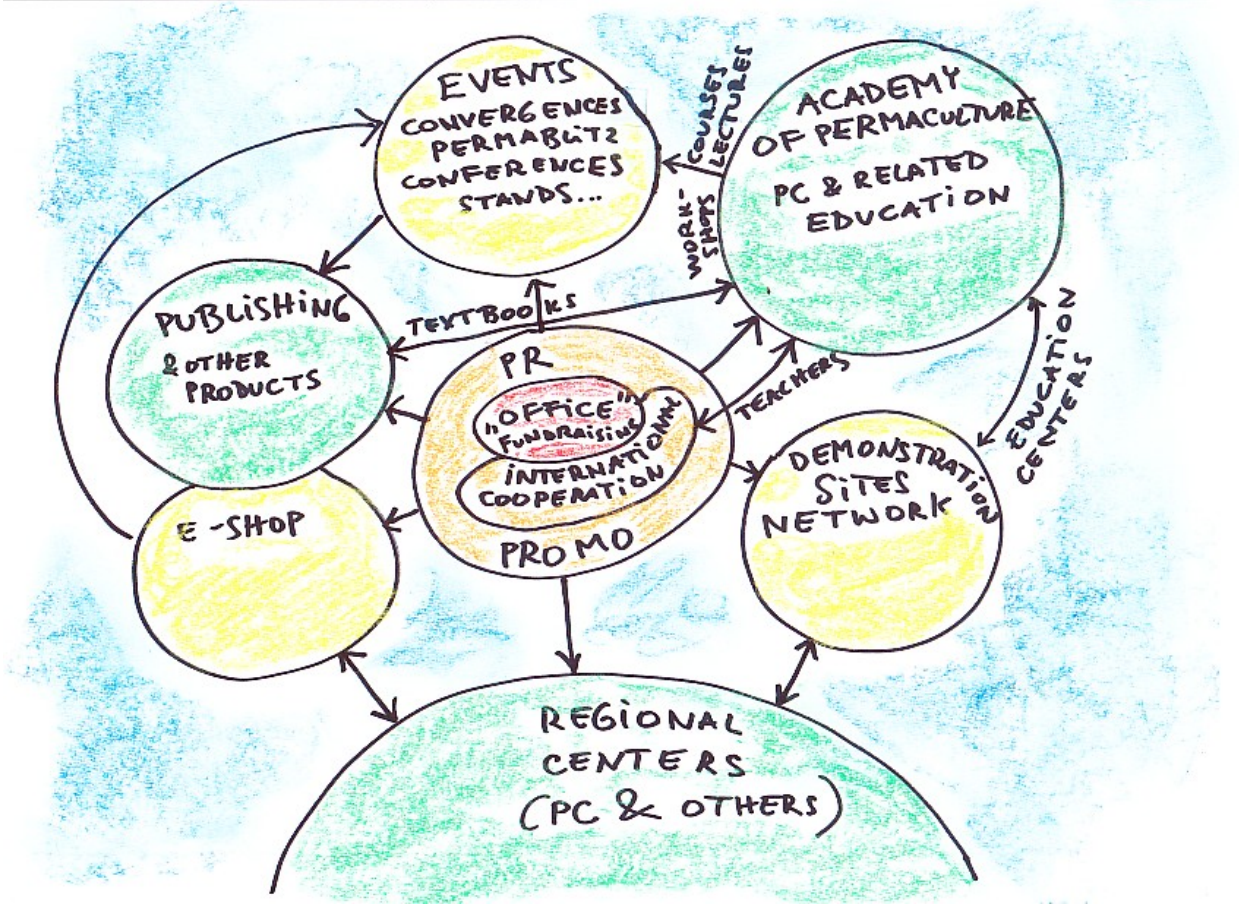

Některé z těchto „bublin“ ještě příliš nefungují (regionální centra), ale dá se očekávat, že se budou rozvíjet. V praxi dochází k organickému rozvíjení jednotlivých bublin, většina z nich je totožných s pracovními skupinami. Téměř všechny bubliny jsou vzájemně propojeny, proto by adekvátnější byl 3D model.

Překlad:
Uprostřed (červeně) **kancelář, fundraising**, kolem kanceláře **mezinárodní spolupráce, propagace**, ve směru hodinových ručiček **e-shop, vydávání, akce** (konvergence, brigády 5P, konference, stánky), **Akademie permakultury, vzdělávací centra, Mapa a síť ukázkových PK projektů, místní centra** (totožná s projekty ze Sítě, nebo nikoli).

Lidé a úkoly

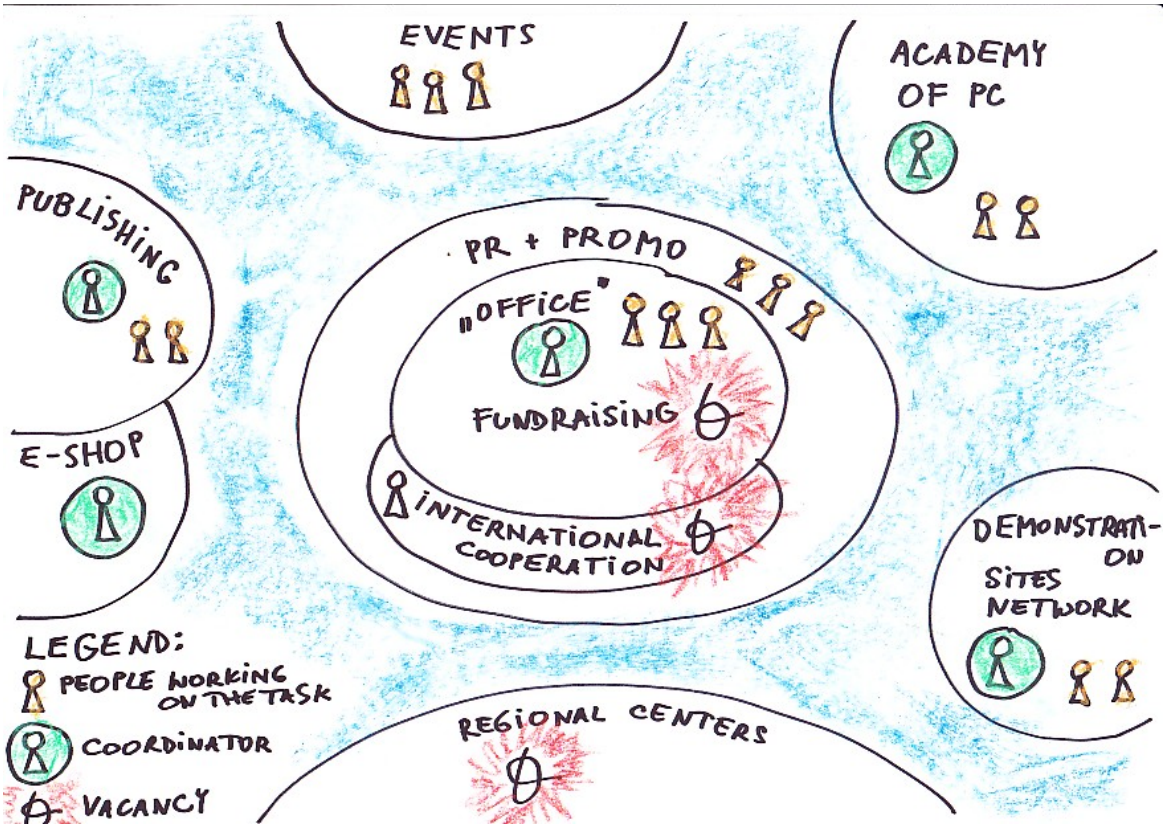

Toto schéma ukazuje vztah lidí a jejich úkolů – jednotlivé „niky“, jejich obsazenost i prázdná místa, která je akutně třeba zaplnit.
V každé bublině by za ideálního stavu byl koordinátor a pracovní skupina.
Žluté figurky: lidé pracující na daném úkolu
Zelené kroužky s figurkami: koordinátoři
Červené značky: prázdné pozice, chybějící lidé

Citelně nám chybí fundraiser, člověk zaměřený na mezinárodní spolupráci a člověk podporující vznik regionálních PK center. Tyto úkoly tedy neplní nikdo, je to škoda a na naší práci je to znát.

Daný stav je silně dynamický, lidé neustále odcházejí a noví se objevují, mění se role a zaměření jednotlivých lidí.

„Palivo“

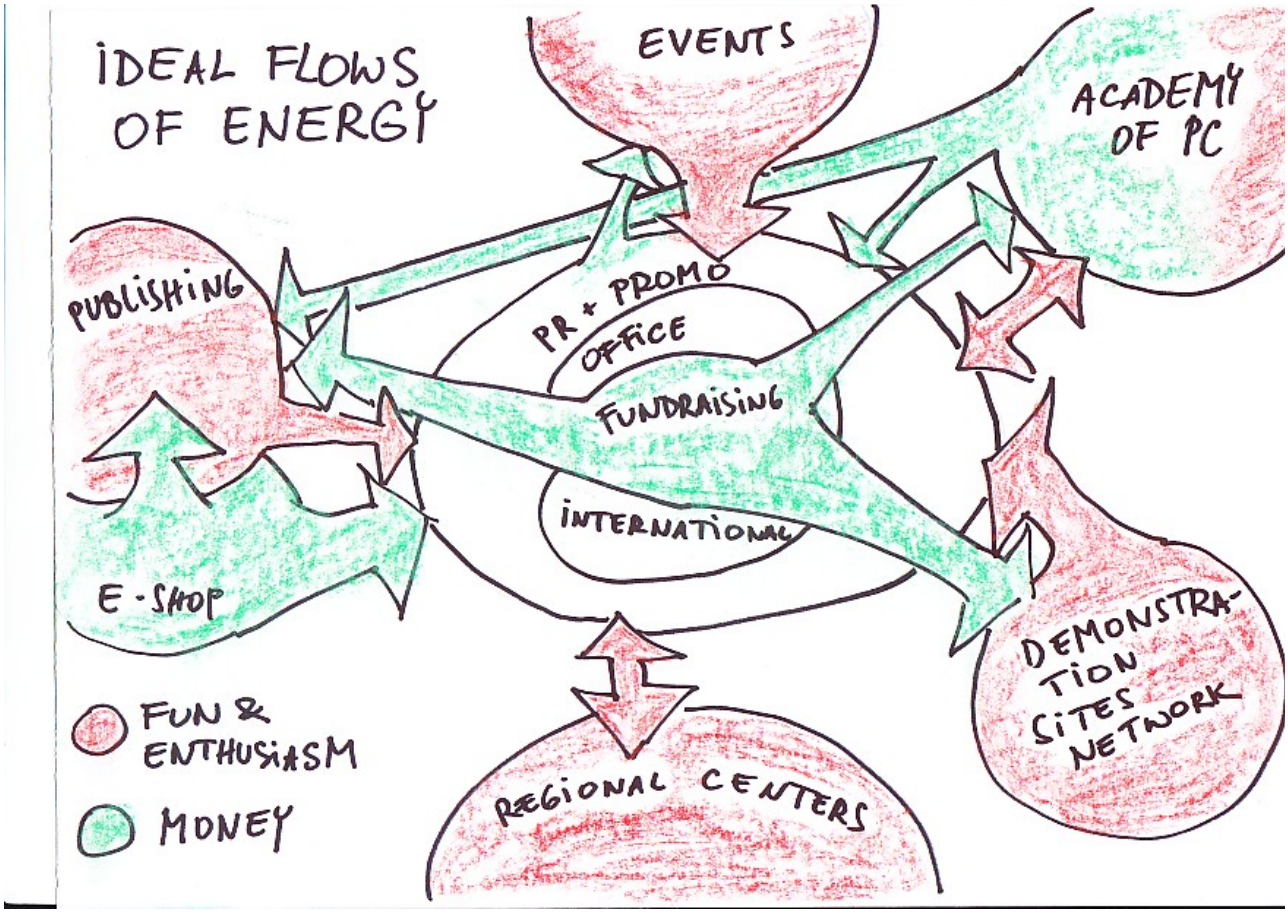

„Palivo“, z něhož skupina bere energii, je dvojí:

A) „nadšení“ (červeně) - motivace založená na přátelství, na příjemném společně stráveném čase, sdílení, osobním růstu, vědomí smysluplnosti práce na projektech, které posouvají náš svět dál. K tomu jsou třeba častá osobní setkání, která umožňují sdílení zážitků, pocitů, myšlenek. Důležitý a stimulující je i pocit úspěšně splněného úkolu, vykonané práce. Zároveň je důležité, aby lidé mohli pracovat na svých úkolech samostatně a tvořivě, uplatňovat své nejlepší schopnosti a nést za svůj úkol maximální zodpovědnost (což by umožnil sociokratický model).

B) finance (zeleně) – lidé potřebují aspoň nějakou odměnu za investovaný čas. Tato odměna může mít jinou podobu než oficiální měnu – například místní měnu v rámci LETS, různé směňované produkty a služby (barter), vyslání pracovníka na nějaký kurz či stážnebo pracovník získá na oplátku pomoc ostatních v rámci brigády 5P.

Oproti schématu se faktory „nadšení“ a „financí“ často prolínají a fungují synergicky. To platí prakticky pro všechny zobrazené bubliny.

Designová pomůcka: seznam hlavních PK principů a postojů
a jak je aplikovat na design PKCS

Vzájemné (relativní) umístění prvků
To může znamenat **místní skupiny**, které mají společné cíle a mohou se častěji scházet a spolupracovat osobně. Praxe ukazuje, že lidé vytvářejí stabilnější a lépe fungující skupiny, pokud mají k sobě místně blízko, což funguje synergicky i s bioregionalitou (tj. se specifickým charakterem společnosti i prostředí v daném místě). Zkrátka pro skupinu je lepší, když není příliš teritoriálně rozptýlená.
Pro naši organizaci, která je tvořena celorepublikovou sítí lidí, to může znamenat, že jednotlivé pracovní skupiny, jejichž náplň není vymezena regionálně (jako Akademie permakultury, Obchod, Vydávání…) budou přece jen tíhnout k určitému regionu.
V abstraktnějším smyslu může tento princip znamenat **vytváření clusterů** (shluků, skupin) lidí se společnými zájmy, které mohou komunikovat i na dálku (email, skype, telefonické konference) a pracují synergicky.
Dále vytváření **prostředí, kde mohou informace proudit volně**, nic je nebrzdí a dostanou se k příjemcům, kteří o ně mají zájem, takže lidé snadno najdou podobně vyladěné jedince a spojí se s nimi.

Každý prvek zastává více funkcí
V organicky vzniklém designu PKCS každá aktivita podporuje ty ostatní a má mnohonásobné pozitivní a „vyživující“ účinky, jak je vidět na uvedených schématech.
Dále se tento princip projevuje v tom, že většina lidí vykonává více úkolů, a to takových, které jim vyhovují. Například Jitka nevykonává jen funkci hospodářky a účetní, ale také má na starosti pražskou větev naší knihovny a dále nám přispívá svými rukodělnými výrobky (jídlo a textil). Zde je jen třeba dát pozor, aby úkoly každého jedince byly vyvážené a aby se necítil přetížený.

Každá důležitá funkce je zajištěna více prvky
Pro dosažení tohoto cíle je třeba získat pro práci v PKCS víc lidí, aby jednotlivé funkce (hlavně koordinace pracovních skupin) zvládalo víc jedinců a existovali pro ně náhradníci. Stejně tak je důležité získat víc zdrojů peněz. Právě v tomto ohledu vidím největší rozdíl mezi ideálním stavem a současnou realitou.

Efektivní energetické plánování, uzavírání koloběhů energií a zdrojů
Je důležité **neplýtvat lidskou energií** a využívat ji nejefektivnějším možným způsobem.
Toho můžeme dosáhnout opět stálým a adekvátním **prouděním informací** (ale zároveň je důležité lidi nezahltit přebytkem informací, což by bylo kontraproduktivní – je tedy třeba určitá selektivita), a dále velice **jasným definováním kompetencí**, což musí být založeno na vzájemné dohodě (konsentu). Tohle může někdy být obtížné, protože různí lidé mohou určitou informaci chápat různě, a v takovém případě je důležité se „nezaseknout“ ve vzájemném nepochopení a o vzniklém problému **komunikovat.**
Někdy lidé do PKCS vstoupí, ale zůstávají pasivní, a je třeba zajistit, aby se dověděli, kde by je organizace mohla potřebovat a jaké úkoly by mohli vykonávat. Zároveň ovšem nebrzdit jejich iniciativu, pokud by se chtěli ujmout zcela nových úkolů.
V každém případě je třeba využívat dobré vůle, ochoty spolupracovat a všech využitelných schopností našich dobrovolníků, i když to někdy vyžaduje určitou „vstupní energii“ od zkušenějších na to, aby je uvedli do daného úkolu.
Tento princip také můžeme chápat jako **nutnost obnovy našich vnitřních zdrojů**, což znamená scházet se často osobně a nejen pracovat, ale také slavit – radovat se ze společných úspěchů.
Dále **využívat dosažených výsledků k propagaci** permakultury jako takové i naší organizace – a tím je vlastně využít podruhé (zrecyklovat).

Využívat biologické zdroje, diverzitu a společenstva prvků (guildy)
To může znamenat plné využití sklonů, schopností a talentů jednotlivých lidí, a také nezapomínat na nutnost obnovy vnitřních zdrojů (viz výše).
Dále to znamená schopnost přijmout a zapojit lidi takové, jací jsou, celou jejich osobnost (například nechtít koncepční práci od někoho, kdo jí není schopen, ale pověřit ho úkolem vyžadujícím pečlivost, ve které naopak vyniká), a dále využívat synergii společenstev tak, že vytváříme spolupracující skupiny lidí s různými osobnostmi a talenty.

Malé intenzivní systémy
Začneme v malém měřítku, budeme pracovat se stavem věcí, jaký je, s rozpočtem i počtem lidí, jaký máme. Zaměříme se na to, aby tento systém fungoval, a pak budeme na základě prvních výsledků teprve plánovat další budoucí rozvoj. Všechny prvky systému dobře propojíme, postaráme se o zpětné vazby (to může být občasné zastavení a společné hodnocení toho, co jsme udělali).
Sem spadá i koncepce chápat lidi jako různé rostliny na pozemku, fungující různým způsobem a zastávající různé úkoly (od pionýrských bylin, kopřiv a bodláků až po staré a dobře zakořeněné stromy vyzrálého ekosystému).

Urychlování sukcese a vývoje
Různí lidé, aktivity a projekty se nacházejí v **různých stádiích**: počátečních, vyvíjejících se, plně rozvitých a zanikajících. Dobrý design lidem pomáhá dosáhnout produktivního stádia a udržet ho dlouhodobě, a to v dynamickém, nikoli statickém stavu. To se může dít především delegováním osobní zodpovědnosti, příjemnou spoluprací s ostatními a dále i přiměřenými odměnami (různého typu).
Sukcesi také můžeme chápat jako **cestu k cílové vizi**, kdy vize = klimaxové nebo žádoucí stádium sukcese. Přitom bychom si měli stále uvědomovat, kam jsme už pokročili a co jsme dokázali – to jest ve kterém stádiu cesty v dané chvíli jsme.

Okrajové efekty
Každý člověk má svoji hodnotu a může přispívat k dosahování společných cílů.
Pro lidi s „okrajovými“ osobnostmi – které většinová společnost může chápat jako znevýhodněné nebo dokonce nevyužitelné – může být permakultura zdrojem sebeúcty a seberealizace, protože je dokáže zapojit do společných projektů.

Spolupráce s přírodou místo boje
Tohle znamená respektovat povahu lidí, jejich osobnosti, osobní tempo, a také jejich možnosti, co se týká vkladů času a energie. Je také třeba respektovat vzájemné sympatie, případně antipatie lidí, jejich vzájemné vazby i fáze jejich životního cyklu (například pokud mají malé děti nebo nejsou zdraví).

Problém je řešení
Každý vzniklý problém je třeba využít k tomu, abychom se něco nového naučili. Všechno znamená určitou zkušenost a ta je vždy cenná. Při našich setkáních můžeme tento postoj využít ke zvládání potenciálních konfliktů – vede nás totiž k tomu, abychom se na věc podívali z různých úhlů, vžili se do všech zúčastněných stran, nikoho neodsuzovali, ale abychom hledali třeba i neobvyklé a nekonvenční řešení.
Vždy **hledáme, v čem jsme se poučili**, a snažíme se najít model řešení vhodný pro analogické situace, které mohou povstat v budoucnu.

Minimální zásahy s maximálním účinkem
Začínáme pracovat v menším měřítku, abychom si ověřili, jak daný projekt funguje v praxi a jak je ho potřeba upravit a nastavit. Nacházíme způsoby, jak lidi stimulovat a motivovat, tak aby nepotřebovali neustálé podněty nebo vklady energie („pošťuchování, připomínání“) od

koordinátorů.
Je dobré zavést do práce organizace určité **vzory**, jako pravidelná setkávání a komunikaci, aby si na ně lidé zvykli. Pokud je to možné, najít způsoby autoregulace jednotlivých lidí (sami sledují a ověřují si, jak jejich úkoly postupují).

Výnos je teoreticky neomezený
Nebereme v úvahu jen hlavní cíl nebo výsledek, ale také „přidanou hodnotu“ nebo „vedlejší efekty“ daného projektu, jako je příjemně strávený společný čas, nové zážitky, zkušenosti a získané dovednosti.
Dále můžeme rozšiřovat své působení na veřejnost a mířit na stále širší cílové skupiny. Můžeme využít současné sílící vlny zájmu veřejnosti o zdravý způsob života, samozásobitelství a o udržitenost životního stylu.

Všechno zahradničí; začleňuj, nevyčleňuj
Tyto dva přístupy mi v designu lidských společenstev splývají v jeden: je třeba využívat lidi s rozdílnými osobnostmi a schopnostmi a nacházet pro ně (nebo jim umožnit, aby si našli) pro své působení adekvátní niky. Zároveň se tu uplatní i rada permakulturních klasiků, abychom využívali diverzity a vážili si jí.

Pozoruj a jednej
Abychom se řídili touto radou, je třeba vytvořit prostor pro pravidelnou zpětnou vazbu – nejlépe formou setkání, kde využíváme metody jako sociokratické kruhy nebo brainstorming. Také je třeba vyhledávat nejlépe malé aktivity a změny, které budou mít co největší účinek v žádoucím směru (viz zvláštní odstavec věnovaný malým změnám).

Zachycuj a uchovávej energii
Je důležité, aby jednotlivé úkoly byly jasně definované. Opět platí, že nesmíme plýtvat energií lidí tím, že jim nezpřístupníme důležité informace, nebo že je budeme nutit do úkolů, které jim nesedí. Další plýtvání lidskou energií může pramenit ze špatné nebo neexistující kultury skupiny, což se podle mého názoru v PKCS dlouhou dobu dělo, takže se lidé vyčerpávali snahami řešit konflikty. Dodnes nepracujeme s naší vnitřní kulturou vědomě, třebaže se spontánně velmi zlepšila. Mohli bychom si například určit své „firemní hodnoty“, které by nám nějak zprostředkovaly potřebu chovat se k sobě se vzájemným respektem, slušně a otevřeně. Je ale otázka, zda nevystačíme s klasickými principy permakulturní etiky (viz dále).

Navrhuj od vzorů k detailům
V procesu tvoření designu PKCS se už ve fázi pozorování vynořily **dva vzory** – koncentrické kruhy (zóny) a vzor bublin (lobulární – bubliny jako prvky), propojených toky energií.
Tento princip může také znamenat, že je třeba **začít od celkové širší vize** a nezaměřovat se až příliš na detaily (což se děje při nedostatku koncepčního myšlení, nebo i tehdy, když lidé soustřeďují pozornost až příliš na různá nedorozumění, konflikty a vzájemné antipatie – i když ignorovat je také nejde). Je třeba stále udržovat ve skupině povědomí o celkových cílech.
Další vzor, který je třeba vytvořit, by byl **vzor různých pravidelně se opakujících akcí** v průběhu roku – setkávání pracovních skupin a akce pro veřejnost. Lidé pak opakování tohoto vzoru už očekávají a přizpůsobí mu své vlastní časové plány. Takový vzor se nám začíná pomalu vynořovat v tomto osvědčujícím se schématu: Lednová valná hromada – jarní a letní stánky na festivalech a dalších akcích – letní konvergence – listopadová víkendová konference – kurz PDC v pěti víkendech od ledna do května. K tomu přistupuje celá řada akcí naplánovaných jednorázově, s ohledem na okolnosti (především velké množství kurzů a brigád 5P).

Design naší organizace tedy spočívá:
- ve vytváření pracovních skupin s koordinátory
- v udržování toků informací na různých úrovních (rada, aktivní členové, až po širší veřejnost)
- v rozhodování rady, které se blíží sociokratickému (pokud možno konsentem)
- v péči o jednotlivé procesy a o lidi – je třeba neustále sledovat, jak všechno funguje

3. UDRŽOVÁNÍ V CHODU A DALŠÍ ROZVÍJENÍ

Výsledky několika našich setkání na téma Strategické plánování
(zdroj podnětů pro blízkou i vzdálenější budoucnost podle jednotlivých pracovních skupin)

Mapa a síť permakulturních projektů ČR
Proplácení cestovného hodnotitelům projektů
Podnítit vznik vzdělávacích center v některých projektech (ve spolupráci s Akademií permakultury)
Pravidelný každoroční návštěvní den (v září, s ohledem na období sklizně většiny plodů :-))
Exkurze na projekty – autobusem zajištěným PKCS, nebo sdílenými auty
Každoroční slavnostní udělování nových diplomů (listopad)
Prodej nebo výměna produktů z projektů (Permakulturní jarmark, trh...)

Publikace a produkce dalších předmětů do e-shopu
Brožurky edice Klíč k soběstačnosti (průběžně realizujeme)
Crowdfundingové kampaně – nebo projekt etických investic (lidé by nám půjčovali peníze na vydávání)
Učebnice pro Akademii permakultury – překlady nebo původní české texty našich lektorů
Propagační a výukové předměty: infoletáky, pexeso, které by se dalo využít při designování (kartičky s prvky designu), pohlednice, pytlíky semínek a další…

On-line obchod
Síť „kamenných“ prodejních míst (kde by si lidé mohli naše materiály prohlížet) – čajovny, alternativní knihkupectví…
Rozvíjet síť komisionářů (v lokálních PK centrech)
Propagace ve spolupráci a s PR skupinou – sociální média

Akademie permakultury
Webové stránky – informace o lektorech a kurzech (realizováno 2016)
Nabídka pravidelných úvodních PK kurzů (IPC), Úplných kurzů PK designu (PDC), mezinárodních kurzů (zhruba jednou ročně učitelský kurz nebo kurz pokročilého designu s mezinárodním lektorem), kurzy a dílny praktických dovedností
Propojení s místními PK centry – kurzy po celé ČR
Obnovení cesty k diplomu DPD/DAPD
Cesta pro „učně“ (apprentices)

PR a propagace
Sociální média
Měsíční e-mailový zpravodaj novinek (Permakult)
Videoklipy, vlastní Youtube kanál
Pop-up eventy (performance s praktickými ukázkami, mobilní zahrádky...)
Stánky, dílny a přednášky na festivalech, ekojarmarcích a podobně

Setkání, konvergence, konference, brigády 5P (= Přátelské pohodové pracovní permakulturní potkávání)…
Pracovní skupina pro akce – vytvoření koncepce
Každoroční listopadová víkendová konference v Praze
Každoroční letní konvergence (pokaždé jiné místo v přírodě, pokud možno na PK projektu, pestrý program, vhodné pro rodiny s dětmi)
Spolupráce s místními PK centry a Mapou a sítí PK projektů

Lokální skupiny a místní knihovny
Spolupráce s Akademií permakultury, s PR skupinou, pořádání akcí…
Závisí na místních koordinátorech

Mezinárodní spolupráce
Spolupráce Akademie permakultury s britskými a dalšími zahraničními lektory
Podpora výjezdů jednotlivých členů PKCS na užitečné kurzy do jiných zemí
Zapojení do mezinárodních sítí (EUPN – European Permaculture Network)
Specifická nadstandardní spolupráce se Slováky, pořádání společných akcí

Koordinace a rozhodovací procesy
Úkoly, které je nutné dělat/služby, které je nutné zajistit:
- péče o webové stránky
- provoz „kanceláře“, koordinace práce rady a celého spolku, péče o finance, účetnictví
- fundraising (ukazuje se, že nutný není a můžeme fungovat bez něj :-))

Vzdálenější budoucnost (rok 2019 a dál)

- PKCS má vlastní centrum (dům s pozemkem, farmu?) s obchodem, prostorem pro kurzy a setkávání, knihovnou, kanceláří, s ukázkovým pozemkem a propojením domu se zahradou, několik zaměstnanců – a možná s cohousingem a ekovesnicí?
- Programy a kurzy (vzdělávací programy) pro děti, rodiny s dětmi, pro sociálně a ekonomicky znevýhodněné skupiny, možnost akreditace a začlenění do „oficiálního“ systému vzdělávání
- Alternativní PK měna (vlastní LETS)
- Velký každoroční festival (mezinárodní??) s hudbou, dílnami recyklace a upcyklace, výměnnými burzami/bazárky zahradních a jiných produktů – možná každoroční trojice: konference – konvergence – festival. Anebo by konvergence mohly přerůst ve festivaly.

Využívání sociokracie jako nástroje - úvahy

V našich stanovách je zakotven konvenční demokratický systém – nejvyšším orgánem je valné shromáždění, které volí radu a ta ze svého středu předsedu (ten je statutárem), tajemníka a hospodáře. Rozhoduje se hlasováním.
Pokud jsme chtěli postupně zavádět sociokratické metody rozhodování, byl tu k dispozici nástroj, který v PKCS tradičně doplňoval stanovy, a to **Vnitřní řád**. V letech 2012-15 se na něj pozapomnělo, ale Ivo Vavrik se s Vnitřním řádem pokoušel pracovat. Ovšem rozpracoval pouze pravidla fungování početné kanceláře s mnoha lidmi a funkcemi, kterou jsme vůbec neměli :-)
V roce 2016 jsme se k Vnitřnímu řádu vrátili, přetvořili jsme ho a protože jsem na něm pracovala především já, pokusila jsem se do něj vnést **sociokratické prvky a procesy**.
Navrhla jsem ustavit kromě Rady ještě širší kruh aktivních lidí nazvaný **Kruh** (radní plus aktivní členové a spolupracovníci), který by se scházel nejméně 4x ročně a pracoval by sociokratickými metodami:

- rozhodovalo by se v kruhu, konsentem
- dělala by se rozhodnutí o běžné agendě, krátkodobých úkolech, převodech financí mezi pracovními skupinami a projekty, jednalo by se o všem, co by lidem připadalo dostatečně důležité
- vytvářel by se strategický plán a aktualizoval by se

4. HODNOCENÍ A VYLAĎOVÁNÍ

Červen 2017
Tento model Kruhu se nikdy nezačal realizovat, v praxi se totiž ukázalo, že všechny uvedené funkce plní naše **pěti-až sedmičlenná rada**. Její práce byla od roku 2016 naprosto hladká, téměř nebylo třeba hlasovat, protože se všechno snadno dohodlo. Snad v tom hrálo určitou roli, že v radě jsme byly samé ženy, většinou věkově blízké (průměr asi kolem čtyřiceti let) a také z podobné sociokulturní vrstvy a s podobnými názory a životním stylem. (Uvědomuji si, že to je sice výhoda z hlediska hladké spolupráce, ale nevýhoda z hlediska potenciálního rozšiřování našeho členstva i našich cílových skupin o lidi z úplně jiných prostředí. Tím nemyslím jen sociálně znevýhodněné a méně vzdělané skupiny, ale naopak třeba i mladé dynamické hisptery, píáristy a markeťáky objevující ekologii, se kterými někdy těžko hledáme společnou řeč.)
Pro svoji práci jsme zkoušely nové nástroje, které by nám pomohly překonat skutečnost, že jsme geograficky oddělené (3 radní žijí v Praze, ale 2 mají pozemky mimo Prahu, kde tráví víkendy, další 2 žijí ve středních Čechách, 1 v severních a 1 v západních Čechách). Částečně se nám osvědčilo **Loomio**, ale měly jsme problém se k diskusím po čase vracet.
Pod vlivem rozhovorů s našimi spolupracovníky (v roce 2017 většina z nás absolvovala víkendový kurz sociokracie britského lektora Rakeshe Rootsmana Raka s asistencí Adély Hrubé) jsme zjistily, že v našem strategickém plánování vždy řešíme naši konkrétní činnost, ale naše skupina nikdy neuskutečnila proces generování **„Vision-mission-aims“** - tedy určení své vize, svého poslání a cílů. Vždy jsme se zaměřovali rovnou na cíle.
Provizorně jsem shrnula naši vizi a misi takto: **„Šířit permakulturu.“** O rozpracování jsme se pokoušely, ale dovršení tohoto procesu nás stále čeká. Uvědomuji si, že potřebujeme skvěle vyjádřené poselství, které by rozněcovalo nadšení. Na našich posterech (které používáme na stáncích) máme tyto tři slogany:
Pěstujeme zdravé jídlo i vztahy
Tvoříme zahradu života
(tyto dva slogany jsou kolektivním dílem radních)
Permakultura je revoluce maskovaná za zahradničení
(jedná se o citát zakladatele permakultury Billa Mollisona)

Vnitřní kultura organizace
V radě jsme se dohodly, že vnitřní kultura PKCS se může velmi dobře řídit přímo třemi principy permakulturní etiky - „Péče o Zemi, péče o lidi, spravedlivé podíly“.

5. Dodatek: osobní drobné postřehy na cestě

Teorie vákua
Petr Baxant, majitel ukázkového permakulturního projektu v Brně a originální filozof, má teorii vákua: nepokoušejme se lidi do ničeho nutit, raději vytvořme vákuum a lidé ho sami zaplní.
Teorie se mi líbí, diskutovala jsem o ní s různými lidmi, ale většinou mínili, že to, čím se vákuum zaplní, se nám vůbec nemusí líbit.

Teorie hada
Po dvou letech předsedování se cítím, jako bych tuto dobu strávila povinnou vojenskou službou, a velmi bych chtěla začít stříhat metr v očekávání brzkého konce. Jenomže to nejde. Všechna aktivita PKCS pořád vyžaduje „přikrmování“, pošťuchování, a navíc se systém chová jako had: ještě dlouho poté, co hlava změní směr, míří tělo původním směrem. Příklad: naši předchůdci vyčítali nezávislému lektorovi Jardovi Svobodovi, že používá slovo „permakultura“. My jsme od toho upustili a s Jardou Svobodou jsme se opět spřátelili, ale než se to všichni dovědí, nějakou dobu to potrvá.

„Mělobysy“
Na našem strategickém plánování lidé chrlili nápady, co všechno „by se mělo“ dělat. Zapisovala jsem je, ale už v té chvíli mě mučilo vědomí, že se jich nikdo neujme a všechno zase zbyde na mě. Tížilo mě to. Pak jsem si uvědomila, že vůbec nemám povinnost to všechno zrealizovat. Necháme ty nápady na „parkovišti“ a počkáme, až se jich někdo ujme.
Také můžeme uplatňovat zlaté pravidlo, že když někdo přijde s nějakým nápadem, postará se o jeho realizaci.
Nejhorší (pro mě nejtrýznivější) mělobysy: „Měli byste natáčet videa. Měli byste mít peníze z grantů. Měli byste mít někoho mladého, kdo by vás propagoval na sociálních sítích jako na Instagramu.“

Mé charakterové vady (vlastnosti naprosto nevhodné pro předsedování)
Jsem netrpělivá, obzvlášť s pomaleji chápajícími jedinci.
Mám sklon nedoceňovat, kolik práce ostatní dělají.
Nejsem pečovatelský typ.
Nejsem nadšenecký vůdčí typ, co strhává lidi s výkřikem „Pojďte za mnou, máme skvělý a úžasný cíl!“
Jsem naopak poustevnický typ a analyzující rejpal.
Nesnáším telefonování a mluvení mě unavuje. Miluju psaní a e-maily.
Nesnáším finance, smlouvy, faktury, účty a jakékoli pedantické a přesné detaily. Neumím s nimi pracovat a všechno zmotám.

Nekomunikovat je tak snadné…
Čím víc jsem zavalená prací, tím je pro mě jednodušší dělat věci sama a bez pomoci. Pak to rychle „odsejpá“. Když musím někoho pověřovat, zacvičovat, pak ještě kontrolovat, jestli a jak to udělal, a když to neudělal, upomínat… a nakonec to stejně udělat sama, strašně mě to zatěžuje.
Dlouhodobě je to ale zřejmě zhoubná strategie.

Přeorganizovanost a nedoorganizovanost
Členky naší rady občas navrhnou procesy a modely, které jsou hodně složité a já hned vidím, že to lidi prostě nebudou dělat. A taky to tak je. To se týká třeba sdílených Google tabulek a dokumentů. Já mám naopak tendenci k naprostému organizačnímu minimalismu, což může lidi uvádět do stavu bezradnosti až zoufalství. „A kde je tedy archiv těch projektů z Mapy a sítě, snad v nějakém pořadači, v šanonech...? Cože, to jsou jen tyhle tenké desky s naházenými dotazníky?“ - „A to vy nemáte vůbec žádnou redakci???“
Pravidla a dokumentace musí sice být jednoduché, ale když chybí úplně, lidi to znejisťuje a tápou.

Deník salonní ekoložky
Napadlo mě využít svůj skomírající blog na idnes.cz k psaní Deníku salonní ekoložky – a popisovat, jak se těžce potýkám s tím, abych žila opravdu ekologicky, líčit své postřehy z neziskovky a podobně, pokud možno s lehkým humorem. Napsala jsem celkem 8 dílů (najdete je na **hauserova.blog.idnes.cz**, od července 2016 do ledna 2018) a pomáhaly mi srovnávat si v hlavě spoustu věcí...

Mapa a síť permakulturních projektů ČR

Česká národní organizace Permakultura (CS)

- Založena 1996
- Vydávání knih a brožur
- Organizování kurzů, přednášek, konferencí
- Propagace permakultury, stánky na festivalech…
- Asi 30 členů a 1500+ sympatizantů

PERMAKULTURA (CS)

Mapa a síť permakulturních projektů ČR

- Inspirace britským projektem LAND

  www.permaculture.org.uk/land

- Inspirace sítí přírodních zahrad (původně rakousko-český projekt)

  www.prirodnizahrada.eu

- Minimalistický model, nízkonákladovost, flexibilita

Tři roky existence

www.permakulturacs.cz/#mapanchor

- V roce 2013 sedm prvních projektů
- V roce 2014 již 27 projektů (+ nový web realizovaný s pomocí grantu MŽP)
- V roce 2015 měla síť 35 projektů

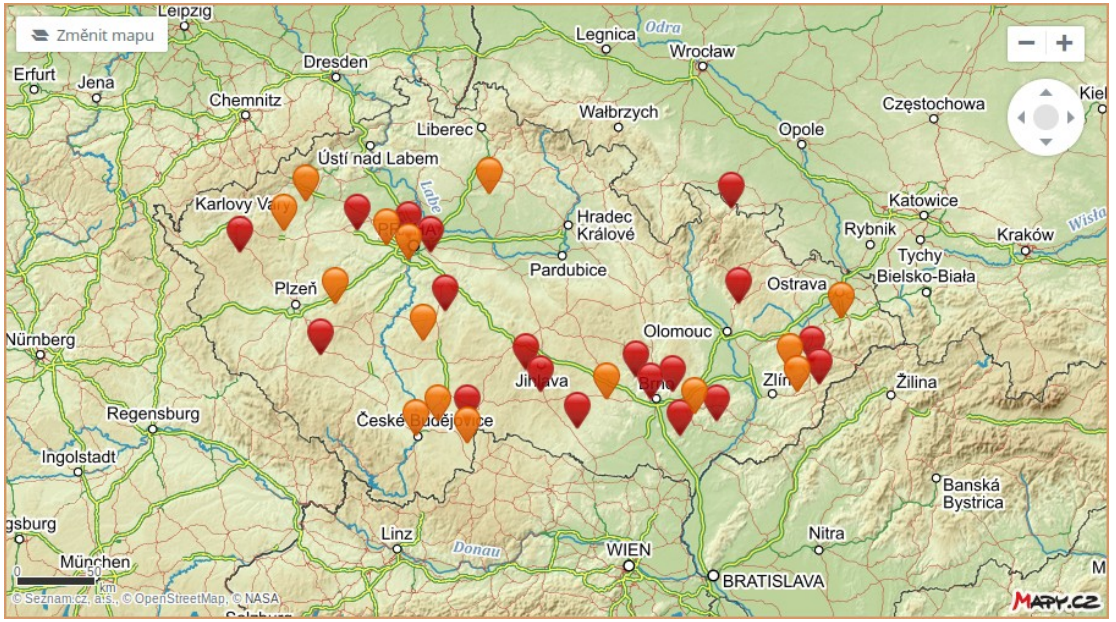

Jak to děláme

- Tipy od zájemců o certifikaci projektu, nebo od lidí z jejich okolí
- Tým hodnotitelů – dobrovolníci, absolventi PDC, o tuto práci je značný zájem
- Důkladný dotazník (převzatý z diplomové práce a přizpůsobený)

Naše kritéria I

- Žádné chemikálie ani rašelina (převzato z hodnocení přírodních zahrad)
- Ochota přijímat návštěvy lidí, kteří mají o projekt zájem
- Schopnost vysvětlovat permakulturní myšlenky

Naše kritéria II

- Uskutečněný permakulturní design
- Zóny, včetně zóny 5 - divočiny
- Vzájemné propojení prvků
- Důležité funkce jsou vykonávány 2 a více prvky, všechno má nejméně 2 funkce

Naše kritéria III

- Jedlé rostliny
- Polykultury, společenstva rostlin
- Pokud chov zvířat, pak etický
- Kompostování, recyklace
- Zadržování a využívání dešťové vody

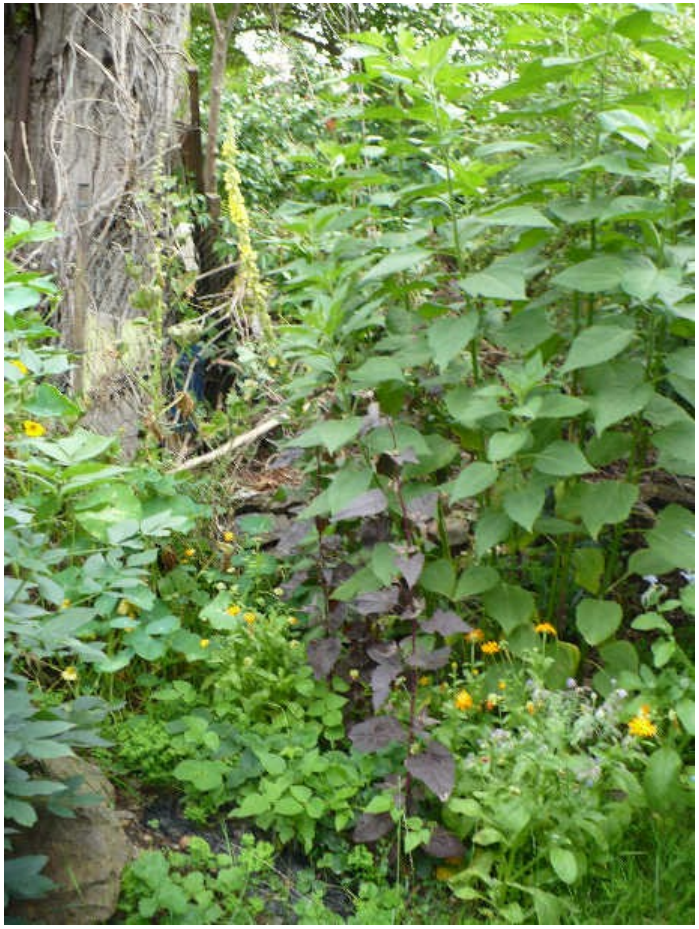

Dvě kategorie projektů

- Ukázkové PK projekty
  (červené ikonky, komplexní a dobře rozvinuté projekty, majitelé mají permakulturní vzdělání)
- Místa s Pk prvky
  (oranžové ikonky, projekty se teprve vyvíjejí nebo jsou specializované, ne tak komplexní)

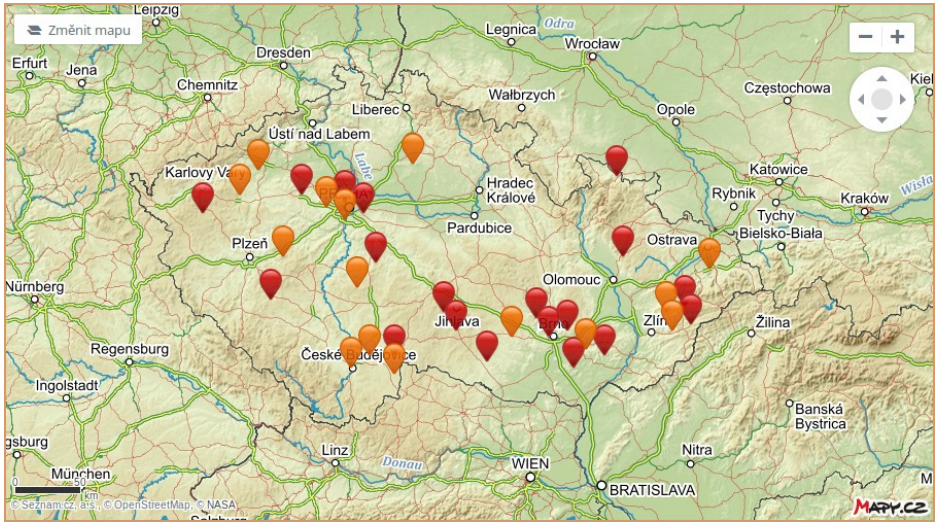

TYP 1:
Školy, mateřské školky, dětské kluby

- **Šárynka,**
  www.ekodomov.cz/detsky-klub-sarynka/

  Dětský klub s přírodní zahradou, Praha

- Vzdělávací programy pro školy, kompostování

Šárynka

Šárynka

- Bylinkový záhon - mydlice
- Kopřivobraní – ochutnávání jídel připravených z kopřiv

Boleradice - „Ekologická škola“

www.skolaboleradice.cz

- Jižní Morava
- Školka + základní škola
- Včelařský kroužek pro děti

TYP 2:
ENVIRONMENTÁLNÍ a VZDĚLÁVÁCÍ CENTRA

- **Cassiopeia České Budějovice,**

  cegv-cassiopeia.cz

- Jižní Čechy

  Vzdělávací programy pro školy

- Partner projektu

  Děti v permakultuře, podpořeného grantem Erasmus+

Vzdělávací centrum PermaNet,

www.permanet.cz

- Valašsko

  Zakladatelé českého PK hnutí

Vzdělávací centrum Mojmírov

Valašsko

www.permakulturacs.cz/project/26/mojmirov

TYP 3:
RODINNÉ ZAHRADY

- **Hela Vlašínová** – jedna ze zakladatelek české permakultury, www.permakulturacs.cz/project/41/oresinsky-tschurbes

  Brno

Zahrada Hely a Mojmíry Vlašínových, Brno

Zahrada Hely a Mojmíra Vlašínových, Brno

Zahrada Jany Kotoučkové

www.permakulturacs.cz/project/15/cerinek-u-jihlavy

Vysočina, Jihlavsko

Spoluzakladatelka české permakultury

Projekt Kopřiva & Kopřiva

Uhříněves u Prahy,

www.permakulturacs.cz/project/19/projekt-kopriva-kopriva-uhrineves

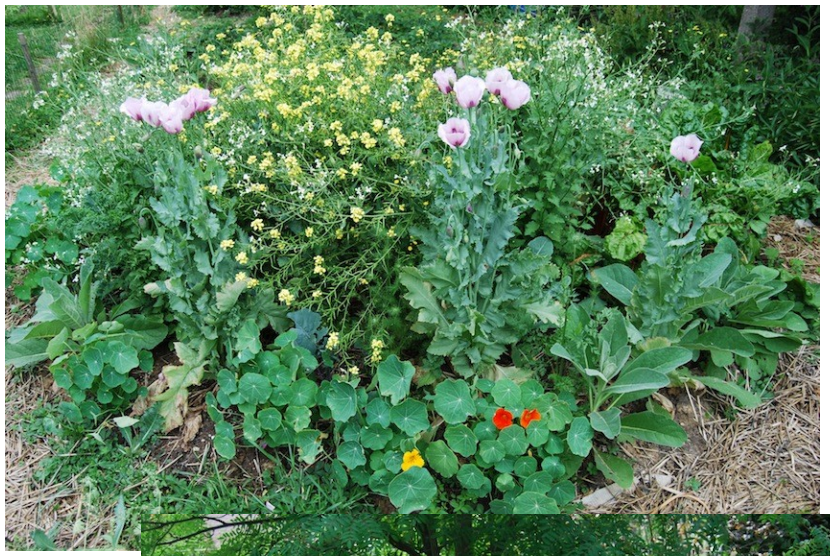

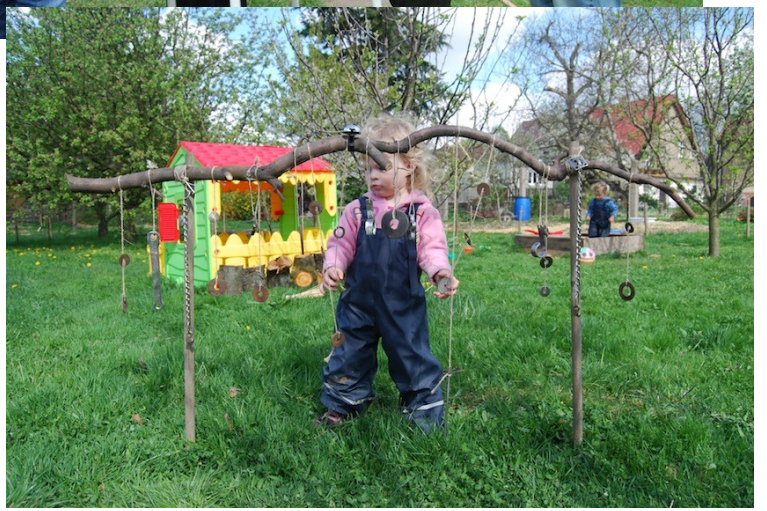

Zahrada Na kopci

Podhůří Orlických hor

www.permakulturacs.cz/project/38/zahrada-na-kopci

Zahrada Petra Baxanta,
Brno

www.permakulturacs.cz/project/36/permakulturni-projekt-sobestacneho-bydleni---pozemek-petra-baxanta

- VŠ profesor techniky
- Zahrada plná technických vychytávek

Zahrada Petra Baxanta, Brno

Projekt Dana a Markéty Mikušíkových - ViaNatura

Rakovnicko, www.vianatura.cz

TYP 4:
KOMUNITY

- Těšíkovská Bydlina,
  www.bydlina.cz

  Jana a Marek Víťazkovi

  Olomoucko
- Cohousing

Ekozámeček Stroupeček,

stroupec.webnode.cz

- Záměrně skromný životní styl s minimem peněz
- Západní Čechy

TYP 5: EKOFARMY

- Rodinná farma Aleny a Pavla Gajduškových,

  www.pozemskazahrada.webnode.cz

  Západní Čechy

Farma Uchované semínko

dvanactkmenu.cz

- Náboženská komunita Dvanáct kmenů
- Záměrná skromnost
- Střední Čechy

Farma Zdeňka Polanského

www.pratleveprovepecinky.unas.cz

- Třeboňsko
- Chov prasat v přirozených podmínkách
- „Český Sepp Holzer“

Farma Zdeňka Polanského

Zvířecí farma Vandy Křivánkové,

www.permakulturacs.cz/project/42/hobby-farma

- Jižní Morava
- Zvířecí polykultury

Farma Vandy Křivánkové

Biostatek, www.biostatek.cz

- Karlovarsko
- Sociální zemědělství, pomoc znevýhodněným skupinám

Děkujeme za pozornost!
Permakultura (CS)

www.permakulturacs.cz

3. Mapa a síť permakulturních projektů ČR

http://www.permakulturacs.cz/#mapanchor

1. POZOROVÁNÍ A ANALÝZA SITUACE

Prosinec 2013: První impulz...

...vyšel od našeho člena Mojmíra Vlašína, který se jako člen NGO Veronica účastnil česko-rakouského projektu Přírodní zahrady bez hranic. Ten probíhal v letech 2009 – 2012 a vycházel z rakouského projektu Natur im Garten (www.naturimgarten.at). V ČR na jeho základě vznikla **mapa a síť přírodních zahrad**, viz **http://www.veronica.cz/prirodni-zahrady**.

Na vánoční besídce Permakultury (CS) v Brně v prosinci 2013 tedy Mojmír Vlašín představil svůj návrh, vyvinutý ve spolupráci s permakulturním designérem Čestmírem Holušou, jedním ze zakladatelů českého PK hnutí. Navrhovali **vytvořit mapu permakulturních zahrad**, která by byla umístěna **na webu Veroniky spolu s mapou přírodních zahrad**, a pro certifikace využít **dotazník** velmi podobný dotazníku, který už měla Veronica pro hodnocení přírodních zahrad, obohacený jen o několik otázek, týkajících se napodobování přírodních vzorů.

Od Veroniky bylo velmi vstřícné, že byli k této spolupráci ochotní, protože to znamenalo pro jejich pracovníky dobrovolnou práci navíc.

Členové PKCS návrh odsouhlasili. Všichni jsme byli přesvědčení, že je nesmírně důležité tento projekt rozběhnout, protože **veřejnost velmi často požaduje konkrétní příklady realizovaných permakulturních řešení**, a takto bychom je mohli poskytnout.

Koordinace tohoto nového projektu se ale nikdo nechtěl ujmout, a tak jsem tento úkol převzala já.

Zima 2013: průzkum a vyhodnocení situace

V radě PKCS jsme započali diskusi o Mojmírově a Čestmírově původním návrhu. Byli jsme si vědomi, že po celé ČR existuje řada projektů, které by si zařazení do této sítě zasloužily, ale cítili jsme, že je třeba nejprve upřesnit hodnotící kritéria a zároveň je rozšířit ze zahrad na další aspekty projektů (stavby, energie, zdroje, propojení domů se zahradami, lidské společenství v dané lokalitě).

Při úvahách o hodnotících kritériích jsme se opírali o **principy permakulturní etiky** – péči o Zemi, péči o lidi a spravedlivé podíly. Dospěli jsme k tomu, že navržená kritéria staví převážně na **péči o Zemi** (Veronica je sdružení ochránců přírody) a je třeba je rozšířit na **péči o lidi** (domy, komunity, samozásobitelství) a na **spravedlivé podíly** (za certifikace přírodních zahrad a za plakety se platilo, my jsme si přáli, aby naše certifikace byly dostupné každému i bez finančních úhrad).

Bylo tedy třeba vyvinout dotazník, který by pokrýval mnohem více témat – kromě již uvedených i hospodaření na pozemku, případný chov zvířat, bioregionalitu nebo vzdělávací aspekty.

Abychom certifikace mohli provádět zdarma, bylo třeba, aby hodnotitelé nejezdili na projekty příliš zdaleka (nebo své cestovné případně vložili do projektu jako dar) a abychom neudělovali plakety, ale pouze papírové diplomy.

Impulz z Británie

V roce 2013 jsem jela na setkání skupiny evropských permakulturních učitelů (EPT) a

seznámila jsem se s **britským systémem ukázkových a vzdělávacích permakulturních projektů LAND.** Bylo zřejmé, že zde máme další zdroj inspirace, ale hned jsme viděli, že v podmínkách ČR nemůžeme uplatňovat nárok na to, aby v každém z těchto projektů probíhaly i vzdělávací akce.

V Británii mohou požadovat, aby každý vlastník projektu měl „oficiální" permakulturní vzdělání na úrovni PDC, my jsme to v našich podmínkách žádat nemohli – daleko nejvíc lidí, kteří v ČR permakulturu realizují, totiž vychází jen z knih, anebo prošli kurzy Jardy Svobody nebo jinými kratšími kurzy a certifikát PDC nemají. Navíc i lidé, kteří PDC absolvovali, často nemají žádné ambice permakulturu učit, nebo u sebe doma organizovat vzdělávací akce. Přesto se rádi podělí s návštěvníky o zkušenosti se svým domem a zahradou či farmou.

Minimalistické organizování

Další důležitou podmínkou, pokud jsem měla tento úkol (ke vší agendě, kterou jsem byla jako předsedkyně zatížená) vůbec zvládat, byla zcela úsporná a nebyrokratická organizace projektu.

V tomto směru nám pomohl grant MŽP v roce 2014, díky němuž jsme mohli **Mapu a síť permakulturních projektů ČR přenést na náš vlastní web**. Komunikace s přetíženými pracovníky Veroniky totiž často byla komplikovaná a protahovaná (nutnost opakovaného upomínání), informace o jednotlivých projektech byly velmi limitované, a navíc se naše mapa dala na webu Veroniky najít jen s obtížemi (bylo třeba mít předem link).

2. DESIGN

Dotazník

Rozhodli jsme se využít a přizpůsobit si **existující dotazník**, který původně používala **Gabriela Pechová**, studentka brněnské Mendelovy univerzity, pro svoji **diplomovou práci o permakultuře**. Na sestavení dotazníku spolupracovala se zkušenými permakulturisty Alenou Suchánkovou a Miroslavem Jílkem. Dotazník byl hodně důkladný (kolem stovky otázek) a pokrýval všechny myslitelné aspekty projektu: zahradu, budovy, toky energií a zdrojů, místní zdroje a jejich využití, metody farmaření a produkce potravin, místní komunitu, vzdělávání a další.

Využití permakulturních principů a postojů

Od vzorců k detailům

Nejprve bylo třeba si „vizualizovat", jak by celá věc mohla fungovat.

1) Majítel nebo realizátor projektu (tato druhá možnost se týká například školních zahrad) se musí o naší nabídce zařazení do Mapy nejprve dovědět. Musí získat **srozumitelné a jednoduché informace** o tom, jak všechno probíhá. Zařazení do naší mapy by mělo přinášet výhody (motivaci) v podobě zviditelnění se a možnosti kontaktovat podobně smýšlející a cítící lidi.

2) **Hodnocení** nových projektů by mělo probíhat **v ročních cyklech**: přihlášené projekty se budou hodnotit během vegetační sezóny, po jejím skončení se dané kolo uzavře, projekty se zanesou do mapy a rozešleme diplomy.

3) Hodnocení by vždy mělo probíhat **formou osobní návštěvy** dvojice certifikátorů, nejméně jeden z nich musí mít PDC. S majitelem/realizátorem projektu vyplní dotazník, pořídí fotografie a napíší text k vyvěšení na web.

Začleňuj, nevyčleňuj

Zatímco Veronica přiděluje za jednotlivé odpovědi body a o certifikaci rozhoduje jejich součet (jde ovšem o systém velmi přátelský a prostupný), my jsme se rozhodli **vůbec bodově nehodnotit** a neurčovat správné a špatné odpovědi – v některých případech se totiž o správnosti ani nedalo rozhodnout.

Spolehli jsme se tedy plně na hodnotitele a jejich úsudek.

V praxi jsme zájemce, jejichž projekty naše nároky nesplňovaly, vždy raději odradili od certifikace už předem a poradili jsme jim, aby projekty ještě nějakou dobu rozvíjeli.

Minimalizace vstupů (údržby, energií), efektivní energetické plánování

Práce na uvedení celého projektu do chodu byla minimální, jak je vidět z následujícího výčtu:

- **na jaře zpráva o novém projektu:** Facebook, web PKCS, měsíční e-mailový zpravodaj
- **1. e-mail:** dotaz členům PKCS, kdo má tipy na vhodné projekty a kdo by chtěl být hodnotitelem, shromáždění odpovědí
- **2. e-mail:** informace hodnotitelům o tom, jaké projekty mají zájem o zařazení, a „spárování“ hodnotitelů a projektů: ti se pak už domluví mezi sebou na termínu návštěvy.
- **3. e-mail:** uprostřed léta, připomínka hodnotitelům, že čas běží :-)
- **4. e-mail:** na podzim, žádost o ještě nedodané informace, fotky, dotazníky
- **vložení projektů do mapy**
- **propagace:** oznámení, že 1. kolo proběhlo, pozvání k návštěvě projektů: web PKCS, Facebook, měsíční e-mailový zpravodaj.

Relativní umístění, zónování

Abychom minimalizovali nejen cestovní náklady, ale také **uhlíkovou stopu projektu**, snažili jsme se omezit na minimum cestování hodnotitelů a radili jsme jim, které projekty jsou nejblíže k jejich domovům. To bylo proveditelné, protože hodnotitelé byli rozptýlení po celém území Čech a Moravy.

Přesto bylo zřejmé, že cestovní výdaje představují slabé místo tohoto projektu. Rozhodli jsme se, že pokud bude PKCS mít volné peníze, na tento účel je věnujeme.

3. REALIZACE

Jaro až podzim 2014

Využívání obnovitelných/biologických zdrojů

V prvním kole tohoto projektu v roce 2014 jsme se plně spolehli na potenciál našich členů. Získali jsme 7 tipů na ukázkové projekty, certifikovali jsme je a vyvěsili jsme je do mapy.

Celý tento proces připomínal počínající biologický, organický růst a vývoj, všechno se rozvíjelo pomalu a v příštích letech teprve nabývalo na síle.

Stohování funkcí

Projekt jsme prezentovali na našem webu, který plní i mnoho dalších funkcí, na titulní straně jako jeden ze tří našich „vlajkových“ projektů (to jsou kromě Mapy projektů ještě naše tiskové materiály v e-shopu a naše kurzy v kalendáři):
http://www.permakulturacs.cz/#mapanchor

Važ si diverzity a okrajů

Projekty z naší mapy mají nejrůznější charakter: jsou tu školní a školkové zahrady, vzdělávací centra, malé rodinné usedlosti, větší farmy, městské projekty i cohousingové komunity. Jsme rádi, že je škála projektů pestrá, a snažíme se tuto diverzitu podporovat aktivním vyhledáváním nových projektů všeho druhu.

4. UDRŽOVÁNÍ V CHODU, VYLAĎOVÁNÍ

Od jara 2015 dál

Malé intenzivní systémy

V roce 2017 jsme v naší síti měli již 27 projektů a v roce 2016 jejich počet dosáhl 40, ale některé z nich opět zanikly, a tak se jejich počet držel o rok později na stejné úrovni.

Od roku 2015 jsme se rozhodli **rozdělovat projekty do dvou kategorií**:

1) **ukázkové permakulturní projekty** (červená ikonka) jsou komplexní a dobře rozvinuté, jejich realizátoři navíc dokáží návštěvám skvěle vysvětlovat permakulturní principy a postupy.

2) **projekty s permakulturními prvky** mohou být ještě v počátcích nebo určitým směrem specializované. Toto dělení se nám osvědčilo, protože řada „oranžových“ projektů může být inspirací pro zájemce aspoň v některých ohledech (v této kategorii je i moje vlastní městská zahrádka v Praze).

V roce **2015** koordinaci Mapy a sítě převzala **Martina Fialová**. Přepracovala dotazník tak, že v něm určila **kritéria**, přes která „nejede vlak“ (jsou **závazná** – obdoba závazných kritérií u přírodních zahrad) a ve spolupráci s radou PKCS provedla další drobné úpravy. Tak například původní dotazník zahrnoval i možnost, že majitel projektu chce zůstat v anonymitě. Podrobnosti takových projektů měly jistě smysl pro diplomovou práci, ale pro naši Mapu a síť nikoli (daný projekt by na mapě vůbec nemohl být), proto jsme tuto možnost vypustili.

Na web PKCS jsme umístili velmi **podrobnou informaci pro zájemce** o zařazení do Mapy a sítě.

Celou síť také pravidelně (pokud možno jednou ročně) prověřujeme a údaje o projektech aktualizujeme.

Maximální výnos

Po prvním kole tohoto projektu jsme se už měli oč opřít a mohli jsme začít s **intenzivní propagací,** takže se povědomí o naší Mapě a síti rozšířilo mezi spřízněnou veřejností.

Ukázalo se, že projekt je velmi vhodný k **prezentacím na mezinárodní úrovni,** protože je v evropském měřítku unikátní (kromě britského LAND existovala síť ukázkových permakulturních projektů pouze v Dánsku). Proto jsem ho představila v roce 2015 na světové PK konferenci v Londýně (IPCUK) formou posteru a v roce 2016 formou workshopu na evropské PK konferenci (EUPC) v italské Bolseně. Zde zaujal naše ukrajinské kolegy a inspiroval je k námětu na **visegradský projekt Středoevropské sítě ukázkových PK projektů**. Tuto myšlenku jsme dále rozvíjeli na visegradské konferenci Permakultura pro farmy, která se konala v Maďarsku v roce 2017, a v budoucnu bude patrně realizována.

Uvažujeme také o žádosti o grant Erasmus+, který by nám umožnil spolupracovat a sdílet zkušenosti s dalšími evropskými zeměmi.

Propojování prvků

Od začátku jsme se zabývali myšlenkou na **pravidelná setkávání realizátorů projektů**. Nejsnazším řešením bylo toto setkání přidat do rozvrhu naší pravidelné listopadové konference v Praze, což jsme začali dělat v roce 2016. Na tomto setkání dostanou realizátoři příležitost prezentovat své projekty (přitom dáváme přednost nováčkům z posledního kola), získají diplomy a společně slavíme (dort a podobně...).

Dalším krokem pak je pořádání zářijového **Dne otevřených vrátek** na projektech, což návštěvníkům umožní naplánovat si víc návštěv v určité oblasti najednou, a majitelům projektů zase usnadní přípravy a organizaci (soustředění návštěv do jednoho dne). A konečně by PKCS mohla pro zájemce pořádat exkurze na projekty a také podpořit vlastní výukové a osvětové aktivity projektů.

Setkání Mapy a sítě PK projektů v roce 2017. Martina Fialová je první zleva, uprostřed držím dort s mapou ČR z marcipánu, kde jsou označeny naše projekty. Z nových diplomů se těší Petr Jelínek z Horního Mlýna a Adéla Hrubá ze Zahrady na kopci.

Pokroky v roce 2017

V tomto roce jsme zařadili na mapu 8 nových projektů, uspořádali jsme setkání realizátorů projektů v rámci listopadové konference Permakulturní farma a začali jsme proplácet cestovné těm hodnotitelům, kteří o to PKCS požádali.

4. Permakulturní publicistika a vydávání

Úvod
Psaní vlastních beletristických i non-fiction textů, editování a překládání je zřejmě tím, co mi jde v životě nejlépe, baví mě to a mám v tom největší praxi. Proto jsem se i na permakulturním poli uplatnila nejprve jako šéfredaktorka časopisu Klíčová dírka. Postupně jsem své zkušenosti a dovednosti uplatnila i v následujících projektech:

- v transformaci Klíčové dírky v brožurky edice Klíč k soběstačnosti (tento projekt zde rozeberu podrobněji)
- v psaní článků o permakultuře do časopisů (například Pravý domácí časopis), na web PKCS, do svého blogu (Deník salonní ekoložky i články mimo tuto sérii, viz hauserova.blog.idnes.cz)
- v sestavení, editacích a částečném autorství Encyklopedie soběstačnosti 1-2 (vydal Triton 2016 a 2018)

Design koncepce edice brožurek Klíč k soběstačnosti (2014)

1. Přehled situace – pozorování a analýza

Časopis Klíčová dírka
Permakultura (CS) začala vydávat **čtvrtletník Klíčová dírka** v roce **2004.** Časopis měl 20 stránek formátu A4 a byl to svým charakterem spíše klubový „fanzin“, který četli především členové a nejbližší příznivci PKCS. Časopis byl dvojjazyčný (čeština a slovenština), některé příspěvky měly vysokou úroveň (hojně přispívala a další autory zajišťovala Hela Vlašínová), jiné byly občas nevyrovnané. Jednotlivá čísla byla sice monotematická, ale v praxi byla hlavnímu tématu věnována jen část stran a ve zbytku časopisu se tisklo, co kdo nabídl. Příjemný charakter časopisu dodávaly „kulturní vsuvky“ a vtipné úvodníky **šéfredaktorky Lenky „Krtečka“ Kvasničkové**.
Časopis vycházel v nákladu 500 ks, po roce z něj obvykle zbývalo stále ještě neprodaných 300-400 výtisků. Vydávání časopisu bylo možné díky **grantu od města Brna,** který stačil zhruba na tisk poloviny čísel.
V roce **2010** bylo zřejmé, že Lenka Kvasničková je sestavováním časopisu značně vyčerpaná. Vydávání jednotlivých čísel se opožďovalo za plánovanými termíny, což ohrožovalo čerpání grantu i důvěru předplatitelů. Největší problémy Lenka měla s urgováním autorů, kteří nebyli příliš motivovaní k psaní příspěvků. Světlou výjimkou byla Hela Vlašínová.
Od roku **2011** jsem tedy práci šéfredaktorky Klíčové dírky zcela převzala a mohla jsem celý systém pozorovat, což jsem dělala do roku **2013** (řídila jsem tři ročníky časopisu). Časový skluz ve vydávání jsme v roce 2011 vyřešili vydáním **dvojčísla** s tématy „Děti-Divočina“ o dvojnásobném rozsahu. (Zábavné bylo, že někteří autoři obě témata tvořivě spojili.) Tehdy jsem zjistila, že je mnohem snazší zvládnout dvojnásobné množství materiálu, pokud se interval mezi vydáním jednotlivých tiskovin prodlouží na půl roku, protože práce s ostatní produkcí (grafika, tisk, distribuce…) zůstává u dvojčísla srovnatelná s prací na standardním čísle. A začala jsem přemýšlet, jak se vydat touto cestou dál...

První číslo Klíčové dírky, na kterém jsem se v roce 2010 podílela

Hned v roce 2011 jsme provedli v časopise určité změny, které měly zvýšit jeho přitažlivost pro čtenáře: především získal **barevné obálky Ivany Jílkové**, která byla profesí grafička. Snažili jsme se o vysokou kvalitu příspěvků, aktuální kalendář akcí, a pokoušeli jsme se Klíčovou dírku šířit v různých čajovnách a alternativních knihkupectvích.

Bohužel ani po všech těchto změnách a vynaloženém úsilí se odbyt časopisu nezvýšil. V roce 2012 se ozvaly velmi energické hlasy skupiny našich příznivců (vedené „matkou permakultury“ Lenkou Hřibovou), abychom upustili od papírového časopisu úplně a přešli pouze k **on-line podobě**.

Naše hlavní spolupracovnice Hela Vlašínová a Mirka Vavriková ale radily k opatrnosti, a tak jsme ročník **2013** začali pokusně nabízet jak na papíře, tak také on-line za poloviční cenu. Ukázalo se však, že této formě dalo přednost pouhých 5 čtenářů, proto jsme už od té doby časopis v on-line formě nenabízeli.

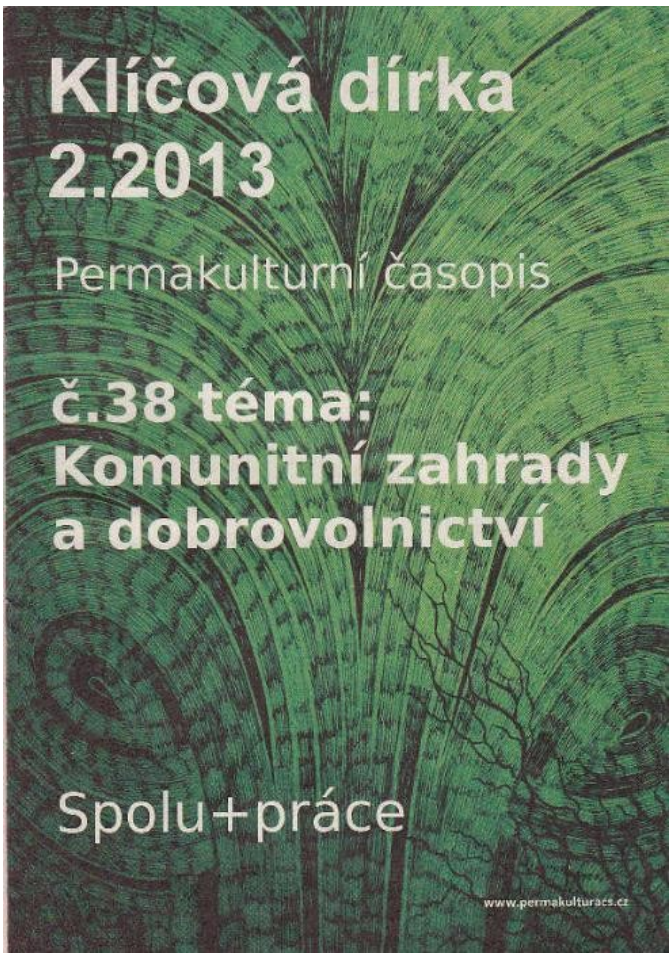

Po odchodu Jílkových z naší organizace byl v roce 2013 autorem obálek permakulturní lektor a designér **Milan Suchánek**. Obálky byly vždy tónovány do jedné barvy.

2. Design nové koncepce tiskoviny PKCS

Na valné hromadě v únoru **2013** jsem představila svoji novou koncepci tiskoviny, která by začala vycházet od roku **2014**, a vysvětlila jsem členům organizace, proč by tento projekt mohl být efektivnější než současný časopis.
Upozornila jsem na to, že ročníkem 2013 se završí **10 let existence Klíčové dírky** a že v současném dynamickém světě už je čas na nějakou změnu.

Hledisko permakulturní etiky
Péče o Zemi: chceme své myšlenky a materiály šířit mezi co největší počet lidí. Nechceme plýtvat papírem na produkci tiskovin, které nám pak leží mnoho let ve skladu. Dále můžeme ušetřit energii vynakládanou na distribuci tím, že tiskovina bude vycházet pouze dvakrát ročně.
Péče o lidi: je třeba respektovat potřeby našich čtenářů, které se ve věku internetu mění. Lidé už neočekávají čerstvé informace od časopisu, který vychází čtvrtletně, ale hledají aktuální informace na internetu. Stále ale potřebují praktické informace shromážděné v brožurkách, do kterých mohou podle potřeby nahlížet a vracet se k nim. Tomu bude nejlépe vyhovovat formát A5.
Dále je třeba, aby naši předplatitelé dostávali stále stejný objem textu, aby předplatné mohlo zůstat na stejné výši. Toho docílíme tím, že dvakrát ročně vydáme brožurku formátu A5, ale o 80 stranách textu. Takový rozsah nám umožní věnovat se danému tématu opravdu důkladně, což na 20 stranách nebylo vždy možné.
Tím, že bude tiskovina vycházet dvakrát ročně, ušetříme i energii lidí, vynakládanou na

produkci každého čísla (grafika, tisk).
Spravedlivé podíly: čtvrtletní periodicita vede k vyčerpanosti všech dobrovolných pracovníků, kteří se na tiskovině podílejí: autorů, distributorů, grafiků, redaktorů. V nové situaci dosáhneme mnohem lepšího poměru mezi vynaloženou energií a výsledným efektem.

Hledisko permakulturních principů
Urychlování sukcese
Celkový společenský a technický vývoj stejně směřuje k tomu, že lidé budou převahu informací vyhledávat na internetu. Nemá smysl tomuto trendu vzdorovat, naopak je třeba najít naši nejvhodnější „niku“ ve vydavatelské činnosti. Touto nikou jsou praktické příručky – přesvědčili jsme se, že i časopis Klíčová dírka šel na odbyt mnohem hůř, pokud měl nějaké abstraktní téma (například Mezinárodní permakultura), a naopak mnohem lépe, pokud tématem byly například Zvýšené záhony nebo Uchovávání úrody..

Pracovat s přírodou, nebojovat s ní, Maximální výtěžek s minimálním úsilím
Znovu to znamená vyjít vstříc potřebám čtenářů i potřebám nás, kteří tiskovinu vytváříme. Navržený model odpovídá i dalšímu principu, ***Energeticky efektivnímu plánování.***

Podoba nové tiskoviny
- vychází dvakrát ročně, 80 stran formátu A5
- název se mění z „Klíčové dírky“, což je srozumitelné jen zasvěcencům, na edici „Klíč k soběstačnosti“
- články mohou nyní být delší (až do 15 normostran)
- zaměření se změní na praktické, ubude abstraktnějších esejistických úvah, pokud by neměly přímý vztah k danému tématu
- náklad bude zvýšen na 1000 výtisků, což výrazně zlevní tisk
- obálky budou jednobarevné, pokaždé s jinou barvou, papír ponecháme recyklovaný

Tato nová podoba odpovídá i principům ***Tvořivě reaguj na změnu, Pozoruj a jednej a Získávej výtěžek.***

Na valné hromadě 2013 se tento návrh nesetkal s žádnou opozicí, pouze jsme zvažovali ještě radikálnější změnu – vydávat jen jednu brožurku ročně, ale to jsme pak zavrhli (princip ***Malá a pomalá řešení***).

3. Realizace

Pro rok 2014 jsme společně naplánovali tyto dvě brožurky nové edice:

Klíč k soběstačnosti 1: Malá velká voda – všechno, co potřebujete vědět o vodě na pozemku

Klíč k soběstačnosti 2: Potravinová soběstačnost – jak pěstovat sytící plodiny.

Toto druhé téma se setkalo s určitou nedůvěrou, ale prosadila jsem ho – permakultura se totiž poměrně hodně věnuje dřevinám, zelenině a bylinám, ale už méně plodinám, které nám poskytují základní kalorie pro přežití (škroby). Vznikla vůbec nejúspěšnější brožurka ze všech, v současnosti plánujeme její druhý dotisk.

Na konci roku 2014 jsme jasně viděli, že **nové brožurky jsou mnohem úspěšnější** než původní časopis.

Celý náklad první brožurky byl na konci roku 2016 vyprodán a museli jsme pořídit její dotisk. Náklad druhé brožurky se vyprodal do roka po jejím publikování.

Za toto zvýšení prodejů jsme vděčili nejen kvalitě brožurek, ale také **nové tváři našich webových stránek**, které prošly roku **2014** důkladnou proměnou.

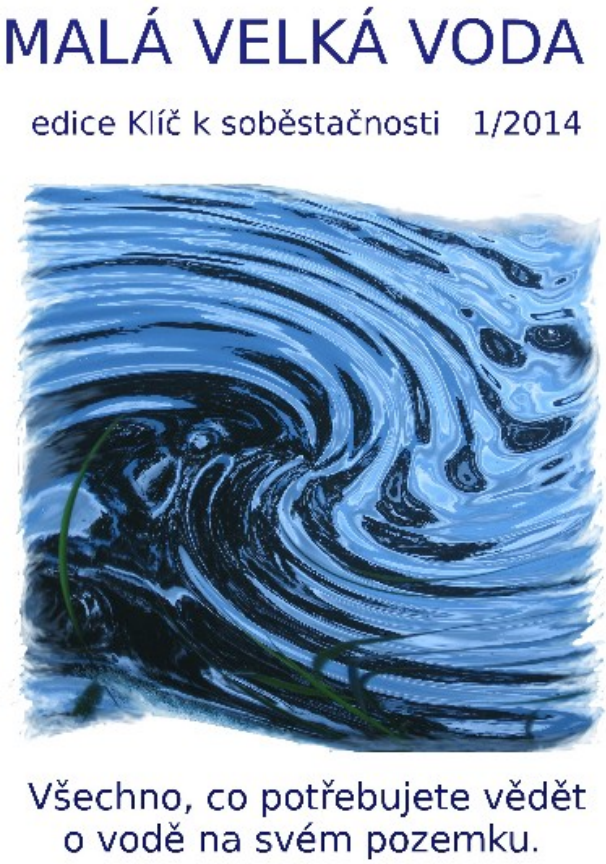

Zatímco do roku 2014 jsme každý měsíc prodávali řádově desítky našich publikací, najednou to byly stovky.

Současně jsme prodávali také poněkud víc starších čísel časopisu Klíčová dírka, ale tyto prodeje stále byly mnohem nižší než prodeje brožurek edice Klíč k soběstačnosti.

Navíc jsem navázala spolupráci s velkým **knižním distributorem**, firmou **Kosmas**, což nám pomohlo rozprodat o několik set výtisků každé brožurky víc.

Zvýšený odbyt ale způsobil problémy **manažerce on-line obchodu Mirce Vavrikové**, která tento příliv práce při svém normálním pracovním zatížení ve škole nezvládala. Musím přiznat, že tuto část designu jsme zanedbali, respektive bylo asi nemožné odhadnout, kam provedené změny povedou a jak velice se zájem o naše tiskoviny zvýší.

Začali jsme hledat nového manažera on-line obchodu a v **únoru 2016** skutečně převzala tuto úlohu **Alena (Ája) Kopřiva.** Protože ale záhy zjistila, že tato zátěž je na ni spolu s jejími ostatními aktivitami (lesní mateřská školka, komunitní zahrada) příliš, předala tuto práci již v **říjnu 2016 Dáše Haladové**, člence naší rady.

Určitý pohyb a personální výměny nastaly i u našich grafiků, výtvarníků a editorů. V roce 2014 jsme se rozešli s Milanem Suchánkem a náš tehdejší grafik Aleš Sadil nám k další spolupráci doporučil **brněnskou grafičku Markétu Grimovou**. Ta se ujala jak grafického zpracování, tak vytváření obálek časopisu, a brzy rozšířila své působení na celou **grafickou a vizuální koncepci Permakultury (CS)**, se kterou jsme nesmírně spokojení. Její design je jedinečný, svěží, vzdušný a zároveň současný a trendový.
V roce 2016 sestavil dvě brožurky - s tématy **Alternativních ekonomických systémů** a **Včelaření -** brněnský editor **Radim Kotala**, do dalších brožurek přispěl v letech 2015-2017 svými články. Pak byl ale zahlcen jinou činností a od práce na Klíči k soběstačnosti upustil.

V roce 2015 již měly brožurky design Markéty Grimové.

V roce 2017 jsme utrpěli velkou ztrátu, v červnu totiž zemřela Hela Vlašínová.

Témata toho roku zněla **Permakulturní dům** a **Permakulturní farma**. V této druhé brožurce jsme využili materiály z mezinárodní visegradské konference Permakultura pro farmy, které jsme se zúčastnili v červenci 2017.

Současně jsme začali záměrně **propojovat témata** našich **brožurek s tématy našich každoročních listopadových konferencí**. Tím jsme zvýšili synergii různých složek naší práce a její celkovou efektivitu.

4. Vylaďování a budoucí vývoj

Edice Klíč k soběstačnosti je pro naši organizaci zdrojem financí, což je ovšem možné jen za podmínek, kdy všichni zúčastnění odvádějí dobrovolnou práci, případně se spokojují jen se symbolickými odměnami. Je však možné získané peníze převádět tam, kde jsou v provozu naší neziskovky nezbytně potřeba (například webové služby, účetnictví, pronájmy prostor na akce a podobně.)

Témat pro nové brožurky máme stále nadbytek a o jejich výběru rozhodujeme každoročně v radě Permakultury CS.

Druhá část: design mého permakulturního působení v oblasti vydávání tiskovin

Popsala jsme zde velmi detailně genezi projektu edice Klíč k soběstačnosti. Nyní se jen stručněji zmíním o ostatních tématech a souvislostech, týkajících se této oblasti mého působení.

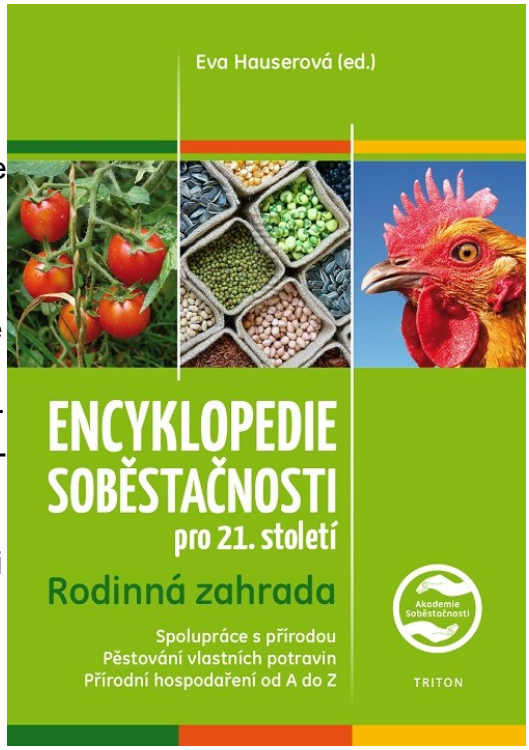

Encyclopedie soběstačnosti

Tento projekt je ovocem mé dlouhodobější spolupráce s „kamenným“ **nakladatelstvím Triton,** kde mi například vyšla i sbírka sci-fi povídek**.**

První svazek Encyklopedie se týkal **rodinných zahrad** a metod, jak v nich hospodařit přírodním, případně permakulturním způsobem. Vyšel v roce 2016 a ke spolupráci jsem přizvala řadu autorů, které jsem osobně znala z permakulturních kruhů.

Totéž platilo i o druhém svazku Encyklopedie, který pojednával o **farmách (ekozemědělských či permakulturních)** a vyšel o dva roky později. Tuto práci bych nikdy nemohla vykonat bez účasti hlavní autorky, která nahradila Helu Vlašínovou, s níž jsem počítala původně, **Aleny Gajduškové**, velmi zkušené pěstitelky, lektorky a designérky přírodních zahrad a ekofarem.

Další plány do budoucna

Protože naše permakulturní scéna stále trpí citelným nedostatkem **překladové literatury**, vymyslela jsem další projekt, a to poskytnout našim příznivcům a přátelům **možnost etických investic.** Na rozdíl do crowdfundingu by nám půjčovali větší částky (řádově desetitisíce korun), měli by je u nás uloženy jako v bance, ale na rozdíl od bank, které dnes poskytují jen mizivé úroky, bychom my vypláceli každoročně 2 % podílů (úroků). První knihou, kterou jsme se rozhodli takto vydat, byla publikace **Permakulturní design krok za krokem** od britského designéra **Aranyi**.

Dále bych velmi ráda věnovala pozornost **natáčení videí** – spotů, instruktáží, výukových materiálů, dokumentů nebo reportáží, ve spolupráci se zkušenějšími filmaři. Prvním krokem bylo natočení **tří desetiminutových dokumentů Standy Milera** na visegradské akci Permakultura pro farmy v létě 2017. Dokumenty zachycují biozeleninovou farmu u Bratislavy Jána Šlinského (Agrokruh), revitalizační úpravy krajiny na jižní Moravě Petra Marady, a konečně Ludo Vašše, který pečuje o staré odrůdy ovocných stromů a o tradiční sady v Bílých Karpatech. Na těchto dokumentech jsem se podílela především vymýšlením adekvátních otázek pro protagonisty a jsou k dispozici na webu www.akademiesobestacnosti.cz.

Konečně mě láká **obohacování permakultury o výtvarné, vizuální či landartové prvky**, které konečně bývají součástí všech lidských kultur v historii. První vlaštovkou je komiksový strip o žížale (= totemové zvíře Permakultury CS), který v posledních letech zařazujeme do brožurek edice Klíč k soběstačnosti.

5. Spolupráce s centrem ekologické výchovy Toulcův dvůr v Praze

Úvod

Tento projekt je kolektivním dílem, v němž jsem hrála většinou roli koordinátorky a facilitátorky. Má **dvě části**: První se odehrála v roce **2015** a jejím výstupem bylo vybudování **ukázkového permakulturního pozemku** na malé, nám vyhrazené části areálu Toulcova dvora. Druhá část proběhla v roce **2016** a jejím výsledkem byl **komplexní** profesionální **návrh celého areálu Toulcova dvora**, vytvořený kurzisty našeho prvního pražského PDC.

Toulcův dvůr (www.toulcuvdvur.cz) je rozlehlý starý statek, situovaný v pražské čtvrti Hostivař. Svým charakterem kontrastuje s okolními paneláky a je oblíbeným cílem rodinných vycházek obyvatel sídliště. Deset hektarů přilehlých pozemků zabírá ovocný sad, pastviny, les a přírodní rezervace s mokřadem kolem Botiče.

Ilustrační fotografie z webu Toulcova dvora: hipoterapie, na dolním snímku nádvoří

V Permakultuře (CS) jsme si Toulcův dvůr a jeho půvabné prostředí oblíbili pro pořádání našich kurzů a konferencí, a to již od roku 2011.

Pohled na areál Toulcova dvora z výšky

2015: vytvoření ukázkového permakulturního pozemku

1. Pozorování, přehled situace

Na jaře 2015 jsme na Toucově dvoře uspořádali **úvodní permakulturní kurz (IPC) kombinovaný s úvodem do metod designu a praktickou ukázkou**. Kurz byl čtyřdenní a tento formát volíme častěji než „čistý“ IPC (pouze teoretický úvod) proto, že lidé o „čisté“ úvody do permakultury nemají zájem. Učila jsem ho s Alenou (Ájou) Kopřivou Chadovou, majitelkou ukázkového permakulturního projektu v Uhříněvsi u Prahy: http://www.permakulturacs.cz/project/19/projekt-kopriva-kopriva-uhrineves
Abychom získaly možnost pocvičit se s kurzisty v designování přímo v lokalitě Toulcova dvora, kontaktovaly jsme technického ředitele této instituce Michala Jirsu. K naší radosti se na náš kurz také přihlásil, což byla ideální situace. Přidělil nám pozemek o ploše zhruba 400 metrů čtverečních a přislíbil nám, že později na jaře pomůže se zaměstnanci Toucova dvora náš návrh také realizovat.

Tady poněkud odbočím: zpravidla nejsme rádi, když nám lidé dají z úkol na určitém kusu pozemku „udělat permakulturu“, protože permakultura se ze své podstaty týká celých systémů, všech souvislostí, a tak ji není dobré aplikovat jen na vytržený kousek pozemku nebo čehokoli jiného. Ale v tomto případě jsme vzaly v úvahu, že jde o vzdělávací centrum a že máme možnost předvést veřejnosti některé permakulturní prvky a připojit naučnou ceduli, která bude všechno vysvětlovat.

Kurzu se účastnilo jen 6 studentů, které jsme pro designování rozdělily napůl, jednu skupinku vedla Ája, druhou já.
Na pozorování pozemku jsme měli jen málo času, což jsme se snažili nahradit detailním rozhovorem s Michalem Jirsou, který pozemek i všechny souvislosti důvěrně znal.

Průzkum pozemku

- výměra zhruba 400 metrů čtverečních
- jde o jihozápadní cíp pozemků Toucova dvora, na jehož severním okraji stojí přístřešek používaný pro hipoterapii, jehož střechu lze využít pro sběr dešťové vody
- na jižním okraji lemuje plot řada stromů a vyšších keřů (ořešák, lísky, javory), které zastiňují sousedící část pozemku
- na pozemku je jeden velký dominující strom, myrobalán, který zastiňuje (a patrně i vysušuje) půdu pod korunou tak silně, že zde nic neroste – v tomto prostoru si ale mohou hrát děti a šplhat po nízko se větvícím myrobalánu
- půda je zčásti výborné kvality, protože zde bývalo hnojiště a kompost, ale zčásti byl prostor využíván i jako skládka odpadu, a tak je třeba sledovat rozdíly v kvalitě půdy na různých místech a tam, kde je kvalita nízká, přidávat kompost (nebo pěstovat byliny nenáročné na živiny)
- v rámci skládky sem byly odkládány i kameny, které lze sbírat a využívat ke stavbě struktur
- na pozemku Toulcova dvora je k dispozici nadbytek hnoje, kompostu, slámy pro mulčování a dřeva (ořez větví), tyto zdroje můžeme využívat prakticky neomezeně
- nejméně dostupným zdrojem je voda – zahradníci ji do těchto míst dopravují v plastových IBC kontejnerech pomocí traktůrku, jejím zdrojem jsou velké cisterny, do nichž se sbírá dešťová voda ze střech budov statku. V cisternách je vody dostatek, ale je třeba vždy žádat zahradníky o dovezení vody na místo. Pro co nejvyšší udržitelnost celkového designu je záhodno, aby systém potřeboval co nejméně vody.

Takto vypadal vyhrazený pozemek na IPC kurzu v předjaří. Všemu dominuje myrobalán, hromada kompostu bude využita na zvýšené záhony.

2. Analýza

Permakulturní etika

- Péče o Zemi: náš design zvýší kapacitu areálu Toulcova dvora k podpoře volně žijících organismů, protože jim bude poskytovat útočiště a obživu. Tak zvýšíme diverzitu tohoto kouta areálu a vytvoříme nové pestré niky. Vysadíme sem takové rostliny, které tradičně do tohoto typu krajiny patří, nebo pro jejich příchod vytvoříme příznivé prostředí – jde o nenáročné venkovské kuchyňské bylinky a zeleniny, tradiční plevely a jedlé plané rostliny.
- Péče o lidi: vytvořený ukázkový pozemek obohatí edukativní škálu areálu Toulcova dvora tím, že nabídne návštěvníkům názorné seznámení s permakulturou, respektive s několika jejími konkrétními prvky.
- Spravedlivé podíly: design bude šířit povědomí o permakultuře zdarma – formou naučné cedule, takže nebude třeba si kupovat knihy nebo kurzy; tento způsob prvního seznámení s permakulturou je tedy nízkoprahový.

Sektory

- Jako nejdůležitější aspekt tohoto pozemku jsme vyhodnotili sluneční záření, protože část pozemku zůstává zastíněná stále (hradbou dřevin u jižního plotu, myrobalánem) a pouze střední a západní část poskytuje slunná nebo polostinná stanoviště.
- Dalším důležitým faktorem jsou proudy návštěvníků, hlavně rodin s malými dětmi, které budou pozemek zkoumat, šlapat po něm, a možná trhat nebo dokonce vytahovat ze země některé rostliny. Proto musí být celý systém dostatečně odolný.
- Konečně je velice důležité, že na pozemku není zdroj vody (kromě možnosti svádět vodu ze střechy přístřešku) a že závlahu je třeba vyjednávat s místními zahradníky. Ideální by bylo, aby závlaha byla potřeba jen zpočátku a aby celý systém byl v dlouhodobé perspektivě značně nenáročný na údržbu. To znamená, že by se svým charakterem měl hodně blížit volné přírodě.

Zóny

- Pozemek je zčásti ohražený drátěným plotem(na jihu a západě) a přístupové cesty má z východní a severní strany. Návštěvníci i zahradníci budou přicházet po těchto cestách a na pozemku je třeba počítat s okružní stezkou (smyčkou), která umožní pozemek obejít.
- Informační ceduli je třeba umístit bezprostředně k přístupové cestě a rostliny, které vyžadují více péče (zálivku, pletí), musí být snadno dostupné z okružní stezky a ideálně také ze širší přístupové cesty kvůli traktoru s přívěsem s IBC barelem, z nějž se voda může již rozvádět hadicí.
- V hůře dostupných částech pozemku můžeme ponechat divočinu.

Přírodní vzory

Tvar zastíněných a slunných partií už sám předurčuje linie záhonů: bude je dobré orientovat v ose východ-západ, aby návštěvníci i zahradníci ihned rozpoznali vzor stezek, a také abychom získali různá mikroklimata ve škále od nejslunnějších po nejzastíněnější stanoviště. Na západní okraj pozemku vysázíme nové jedlé keře, ale nepravidelně, kolem cestiček, které dovolí sběr plodů. Všechny cestičky budeme mulčovat slámou, což celý design sjednotí.

Aplikace a zároveň názorná ukázka permakulturních metod a řešení:

1) práce se sektory – zastíněné a slunné partie
2) minimalizace údržby – víme, že budeme zalévat a plít jen minimálně, a tak vybíráme odolné a většinou vytrvalé rostliny
3) pracujeme s přírodními vzory – oblými křivkami cestiček a okrajů záhonů
4) ponecháme prostor pro divočinu, hromadu dřeva a kameny jako příbytky pro volně žijící

živočichy
5) zachycování vody ze střechy přístřešku
6) získávání výnosu – všechny rostliny budou jedlé nebo medonosné

3. Design

Ukázalo se, že designy obou skupin v kurzu byly téměř totožné, protože dané místo a také požadavky klienta už předurčovaly určitá řešení. Proto jsme se snadno dohodli na finální podobě designu.
Jako prvky se zde objevily polykultury bylin, zelenin a ovocných keřů, zvýšené záhony, miniaturní větrolam z topinamburů a malé jezírko zachycující vodu sváděnou ze střechy.

Legenda:
1) záhon ve stínu: *libeček, rebarbora, máta, meduňka, polníček*
2) bylinkový záhon: *Santolina, máta, meduňka, mateřídouška, tymián, pažitka, šajvěj, levandule, mydlice, sléz a další*
3) ovocné keře: *maliny, angrešt, zimolez kamčatský, muchovník*
Pod myrobalánem: červený rybíz

4. Realizace

Rostliny jsme získali z právě zrušené „Babiččiny zahrádky“ v jiné části Toulcova dvora, kde bylo třeba zřídit prostor pro hry a výuku dětí.
Větší část designu jsme realizovali později na jaře 2015, s výjimkou ovocných keřů na západním okraji pozemku. Vydatnou pomoc pro nás znamenala jednodenní brigáda skupiny firemních dobrovolníků, IT specialistů, v rámci CSR (Corporate Social Responsibility), kteří pod naším vedením vytvarovali zvýšené záhony, osázeli je a zamulčovali cesty i záhony slámou.
Jediný krok se ukázal jako jednoznačně chybný - výsadba červených rybízů do hlubokého stínu pod myrobalán. Keře na jaře sice vyrašily, ale na jaře 2016 byly všechny odumřelé. Důvodem bylo, že při designování nebyl myrobalán olistěný a netušili jsme, jak silný stín vrhá a jak hluboko jeho větve sahají k zemi, když jsou zatížené plody.

Dobrovolníci CSR, mezinárodní skupina IT specialistů, při práci. Myrobalán je v květu.

5. Údržba, hodnocení, vylaďování

Několik členů Permakultury (CS) a studentů našeho kurzu IPC zašlo asi třikrát nebo čtyřikrát na pozemek, přinesli další sazeničky a semínka z vlastních zdrojů a pokračovali v rozvíjení a údržbě designu. Postupně ale bylo stále jasnější, že na pravidelnou péči nemáme kapacity a že by údržbu měli zajišťovat zaměstnanci a dobrovolníci z Toulcova dvora.
Koordinace těchto aktivit byla úkolem Michala Jirsy, technického ředitele Toulcova dvora a zároveň šéfa sdružení Envira, což je sociální podnik pomáhající začleňovat sociálně znevýhodněné osoby do pracovního procesu. Tito zahradníci zvládali základní, standardní úkoly, ale nebylo možné jim vysvětlovat věci, které sice permakulturistům šetří práci, ale jim ji komplikovaly – například že nemají vyplít všechen plevel, jak mulčovat mezi drobnými rostlinkami, že mají ořezané větve nechávat na hromadě na místě, a nikoli je odklidit a spálit, a podobně.

To nešlo řešit jinak, než že bychom si našli čas na pravidelné docházení na místo a na trpělivé a opakované vysvětlování permakulturních metod. To pro nás ale bohužel bylo nemožné. Sama jsem se o to několikrát pokusila, ale zahradníci se hodně střídali (neudrželi si práci dlouho) a opakované cesty přes celou Prahu byly nad mé možnosti.
Ukázalo se tedy, že tato cesta není pro nikoho ze zúčastněných trvale udržitelná. Bylo třeba přijmout skutečnost, že tento pozemek nebude plnit funkci ukázkového permakulturního místa. Poučení je zřejmé: sociální design musí vždy být součástí designu pozemku, jinak zbytečně plýtváme zdroji i energií. V našem případě design posloužil k procvičení kurzistů včetně Michala Jirsy, jehož další působení na Toulcově dvoře permakultura zřejmě ovlivní, a také k osvětě dobrovolníků PDC, takže vynaložené úsilí nebylo zcela zmarněno.

Květen 2016. Po roce některé byliny na ústředním záhonu prosperují, při drobných zásazích by se zde mohla ustavit rovnováha, ale okrajové partie jsou zcela zanedbány. Keře, které jsme vysázeli na západní straně pozemku, zčásti padly za oběť křovinořezu zahradníků, zčásti beznadějně přerostly vysokou travou :-(

Účastníci našeho IPC kurzu z roku 2015: Ája Kopřiva první zleva, Michal Jirsa druhý zprava

2016: Design celého areálu Toulcova dvora

V tomto roce jsme zorganizovali vůbec první PDC kurz v Praze – opět na Toulcově dvoře.
V rámci kurzu PDC studenti vždy provádějí design určeného pozemku a Michal Jirsa nám opět určil několik partií, na kterých bychom si mohli designování pocvičit. V jedné skupině však byli velmi zkušení zahradní a krajinní architekti v čele s Terezou Tomanovou, kteří si přáli designovat celý areál Toulcova dvora.
Jejich design byl mimořádně zajímavý v tom, že nás přiměl podívat se na Toulcův dvůr jako na celek, a to nejen na jeho pozemky, ale především na **sociální struktury**: působí tu totiž celkem čtyři neziskovky a celková situace se odvíjí od toho, jak mají rozdělené kompetence a co která z nich v areálu provozuje.
Při práci na tomto designu skupina zjistila, že **pozemek, který nám byl určen pro naši ukázkovou permakulturu o rok dříve, je naprosto ideálním místem pro skladování hnoje (hnojiště) a pro kompost**. Takto už ostatně v minulosti sloužil, hnůj i kompost tu ležely stranou hlavních tras návštěvníků, zároveň byly dobře dostupné mechanizací a kompost mohl být ve stínu. Nově byla hromada hnoje (který se v areálu hromadí, protože je tu chováno opravdu hodně zvířat) posunuta směrem ke středu areálu, přímo před maringotku lesní mateřské školky a vedle dětského hřiště.
Z dalších zjištění této designové skupiny vybírám to, co mi připadá nejdůležitější a nejzajímavější.

1. příliš početná populace kopytníků
Na Toulcově dvoře je chováno zhruba 10 koní, 2 – 3 krávy, 10 koz a 10 ovcí. Je pravda, že koně se využívají pro řadu programů a že přes léto jsou odváženi na pastviny jinam, ale přesto takové množství zvířat představuje pro pozemky neúměrnou zátěž.
Chov produkuje velké množství hnoje, které není možné využít na místě, takže se skladuje na velké hromadě a jednou týdně se odváží. Jen menší množství se kompostuje na místě. Zároveň se zvířatům samozřejmě musí dovážet potrava.
Celému ekosystému by velmi pomohlo, kdyby mohl být například celý chov krav přesunut jinam. Získalo by se tak více místa pro pěstování zeleniny a dalších tradičních venkovských plodin, a všechen hnůj (nebo aspoň víc hnoje) by se využilo na místě.

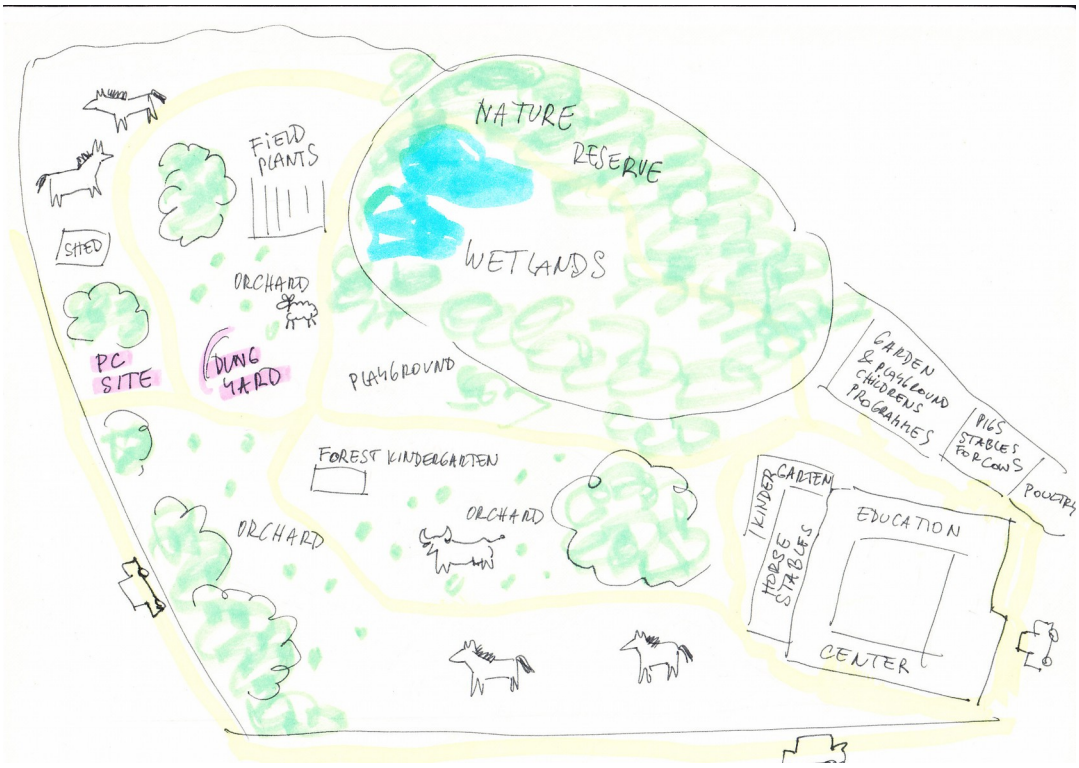

Schéma Toulcova dvora, „PC Site“ = náš ukázkový pozemek, „Dung Yard“ = současný sklad hnoje

2. nedostatečná komunikace mezi čtyřmi neziskovkami, které na Toulcově dvoře působí

Čtyři organizace působící na Toulcově dvoře mají značně odlišné představy o využívání areálu, zvlášť na to, zda a do jaké míry propagovat toto ekocentrum navenek, lákat a pouštět dovnitř areálu širokou veřejnost.

Původně jsme pokládali za přirozené, že Toulcův dvůr stojí o návštěvy rodin ze sousedního sídliště, ale zjistili jsme, že to tak není. Naopak, přinejmenším část vedoucích pracovníků těchto neziskovek si přeje spíše odborné zaměření a věří, že omezení vstupu a návštěv úplných laiků by omezilo i vandalismus, ke kterému bohužel v areálu dochází. Nežádají však otevřeně omezení vstupu pro veřejnost, spíše neodstraňují přirozeně vznikající bariéry typu rozblácených kluzkých cestiček. To ovšem vede k tomu, že lidé chodí víc mimo cesty a tím více se degradují trávníky a celé prostředí.

Jak jsme zjistili, čtyři neziskovky působící na Toulcově dvoře mají stejná rozhodovací práva, ale komunikují navzájem nedostatečně. Proto převládají zájmy nejaktivnější z nich, což je SRAZ a možná i BOTIČ.

Zde je velmi zjednodušená charakteristika jednotlivých neziskovek:

ENVIRA

Sociální podnik, má na starosti správu areálu a trpí nedostatkem zahradníků a financí. Plánují žádost o nový velkorysejší grant na zaměstnávání znevýhodněných lidí.

SRAZ

Neziskovka zaměřená na zvířata, hlavně na koně, ale také na další tradiční hospodářská zvířata.

SEMÍNKO

Školka s pobočkou – lesní mateřskou školkou.

BOTIČ

Nabízí programy environmentálního vzdělávání pro školy, školky a rodiny. Právě oni získali pozemek přiléhající k budovám, kde byla dříve „Babiččina zahrádka“, spravovaná Envirou. Jedním z designů našeho PDC kurzu byl návrh, jak by mohl tento pozemek vypadat, aby plnil funkci venkovní učebny a současně přírodní zahrádky.

Výsledkem našeho průzkumu situace bylo, že jsme se pokusili navrhnout Michalovi Jirsovi a vedoucí Botiče, aby posílili vzájemnou komunikaci všech organizací na nehierarchické bázi (například sociokratickými metodami).

3. integrace permakultury do managementu pozemků a do rozhodovacích procesů

V létě 2016 nám Michal Jirsa sdělil, že se všechny čtyři neziskovky chystají sejít na velkém strategickém plánování. Zajímají se o permakulturní design, který z našeho kurzu vzešel. Předali jsme mu detailní dokumentaci projektu.

Tento design představuje vysoce profesionální práci krajinných a zahradních architektů, kterou takto správa Toulcova dvora získala zdarma. Nezbývá než doufat, že ji v budoucnosti využije.

Zahrádka u našeho rodinného domu v Praze

Pojďte na prohlídku

Mapa zahrady v roce 2007

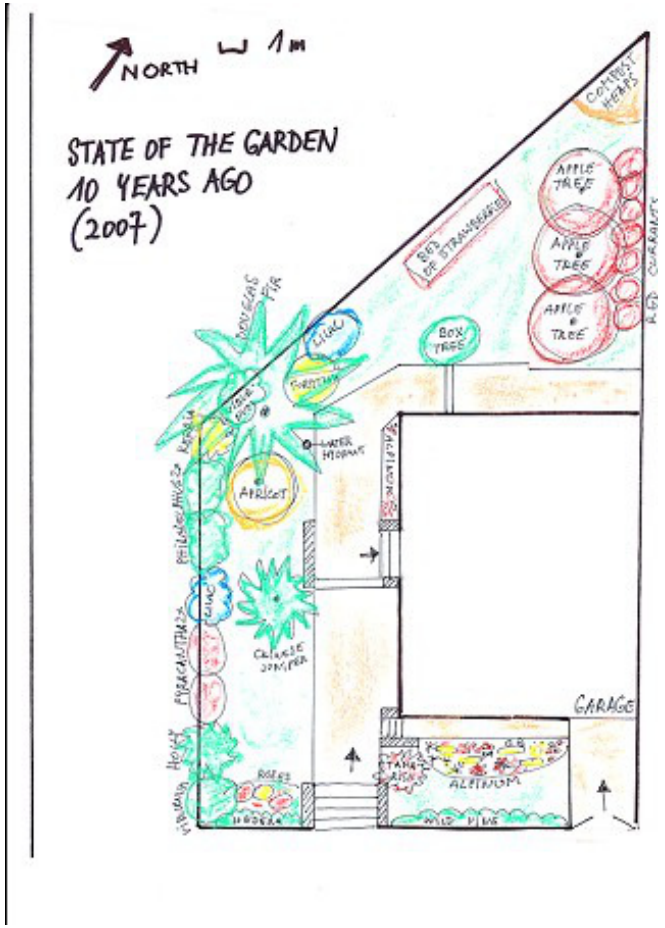

- Původní stav zahrady, o kterou se staral hlavně můj otec. Byly tu přísně rozlišeny okrasná část před domem a užitková část vzadu.
- Typickým prvkem byla skalka, velmi náročná na údržbu
- Jedlou produkci představovalo pouze ovoce: meruňky, jablka, červený rybíz a jahody
- Velké plochy zabíraly trávníky a okrasné keře (šeřík, pustoryl, forzýtie, hlohyně, kalina, čínský jalovec a další)

Mapa zahrady v roce 2017

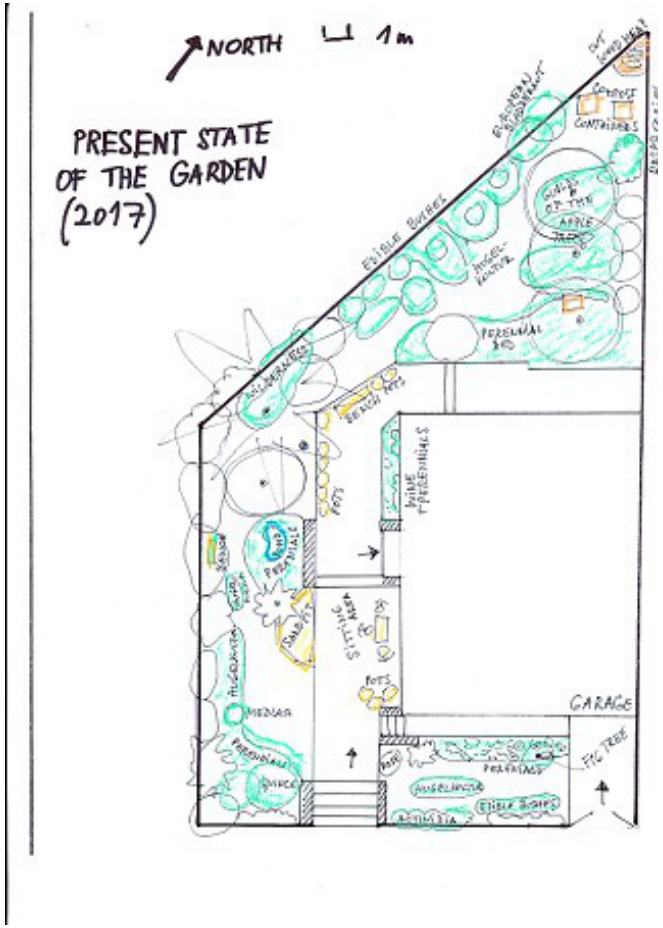

- Situace o deset let později.
- O zahradu se starám sama a postupně ji přetvářím v přírodní zahrádku s permakulturními prvky.
- Nově včleněné prvky jsou vyznačeny barevně.
- Původní výsadby jsem likvidovala jen minimálně (pouze 2 keře červeného rybízu a postupně spontánně vymírající drobné skalničky). Ostatní rostliny se staly součástí polykultur a guild, některé kopicuji (tamaryšek)
- Plochy trávníku jsou značně redukovány
- Hierarchie funkcí zahrádky: 1) „zelený obývák“, 2) prostor pro volně žijící organismy, 3) jedlé rostliny, 4) estetika

Jižní strana: předzahrádka

- Nejslunnější a nejsušší partie, kde skvěle rostou středomořské bylinky i fíkovník
- Na plotě roste kiwi (Aktinidie), u plotu černý rybíz a zakrslý jinan (Ginkgo)
- Vešel se sem zvýšený záhon s bylinkami jako pupalka, routa, kopretina řimbaba, a s jahodami

Užitečné sluncemilné byliny

- Levandule, dobromysl, saturejka, smil, santolina, yzop, šalvěj, tymián

Fíkovník

- Fíkovníky rostou v Praze na více místech i bez ochrany před zimou
- Každoročně sklízíme 2-5 kg velmi sladkých plodů

Západní část: kdoule a trvalkový záhon

- Kdoule je dnes mnohem větší než na snímku vlevo, každoročně získáváme 5-10 kg ovoce
- Trvalky jsou okrasné a většinou medonosné, kombinované s bylinkami: rozchodník, půdopokryvná růže, bergenie, mavuň, mydlice, šalvěj, máta

Meruňka a okolí jedle douglasky

- Meruňka roste pod douglaskou překvapivě dobře, každoročně máme kolem 10-15 kg výborných plodů.
- S keřovým a bylinným patrem je v těchto místech problém, nejlépe tu roste čilimník (Cytissus), který také váže dusík do půdy

Douglaska

- Strom pravděpodobně stejně starý jako dům (88 let), dominanta zahrady v nejvyšším rostlinném patře
- Výhodou je stínění podkroví domu

Zóna 2 – mini jedlý les

- Tři jabloně (čtvrtkmeny) byly vysazeny příliš blízko sebe a pod nimi se ve stínu tísní červené rybízy (vše ze 70. let).
- Kondici jabloní prospělo zřízení guild (polykulturních záhonků) kolem nich. Západní stranu plotu, kde je více slunce, lemují jedlé keře (černý rybíz, muchovník) a zvýšené záhony.

Polykultury na zvýšených záhonech – německých kopách

- Zvýšené záhonky obnovuji každé 3-4 roky. Upotřebím do nich ořezané větve, spadané listí, plevel a nedozrálý kompost
- Rostliny na slunná místa: jahody, maliny, rebarbora, jednoleté: měsíček, divoká rajčata, tykve, lichořeřišnice, cibule zimní...
- Rostliny na stinná a vlhčí místa: kostival, máta, meduňka, libeček, křen, česnek medvědí, jednoleté: špenát, roketa
- Všude rostou: šťovík zahradní, brutnák, kozlíček polníček (tyto dvě rostliny se samy přesévají)

Sever zahrady – plané domácí keře

- V nejvzdálenějším koutě je hromada větví pro ježky a kompostéry
- Vegetace je tvořena robustními, odolnými vyššími keři a bylinami: červenou lebedou, topinambury, černým bezem a dvěma keři klokoče zpeřeného (Staphylea pinnata)

Pohled od domu dozadu na zahradu

Útočiště pro živáčky

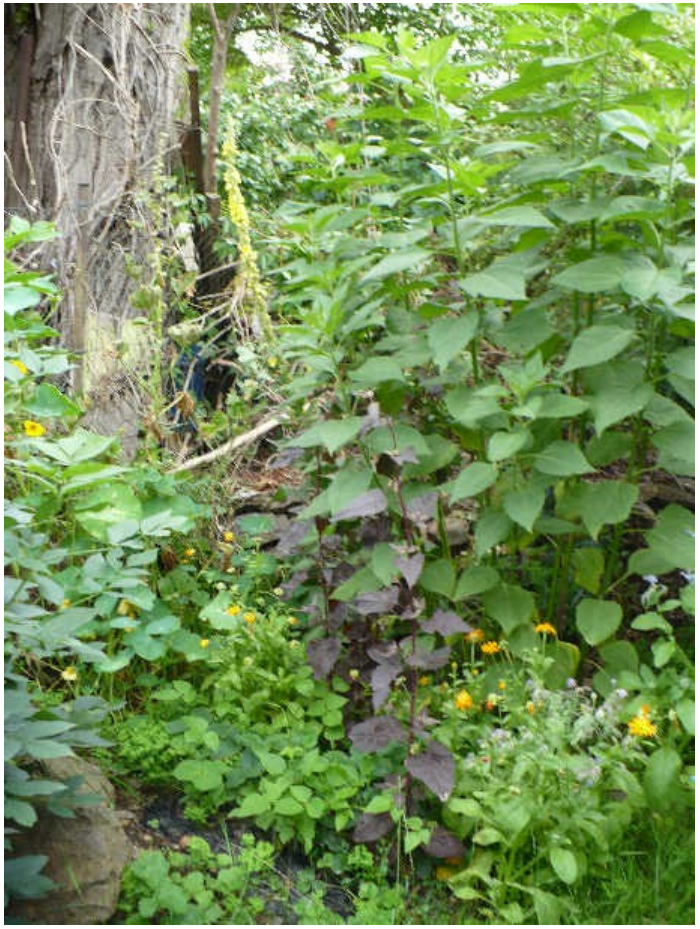

- Vlevo: hromada větví zarostlá topinambury a červenou lebedou
- Vpravo: mavuň s babočkou bodlákovou *(Vanessa cardui)*

Útočiště pro živáčky

- Vlevo: čmeláčí domek *(Bombus lapidarius)*
- Vpravo: ježek překvapený brzy na jaře

Další útočiště pro živáčky

Různé struktury a pobývání na zahradě

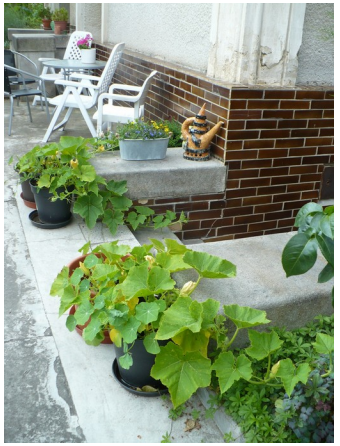

- Vlevo: čínský jalovec slouží ke stínění pískoviště, druhou větev jsme odřízli a vytvořili z ní lem pískoviště. Můj vnouček Felix s maminkou Kristýnou.
- Nahoře: široké betonové chodníky slouží k pěstování rostlin v květináčích.

Voda a kompostování

- Malé jezírko (asi 120 x 100 cm)
- Zachycování dešťovky
- Kompostéry šetří na malé zahrádce místo

Diverzita: První jarní květiny

Diverzita: odolné jedlé byliny

Jedlé jednoletky

- Nahoře ačokča - *Cyclanthera pedata*
- Vpravo divoká rajčata a lichořeřišnice

Zahradu si užíváme...

- Felix zahradničí, dole vpravo můj syn Jakub s mladším vnoučkem Bonifácem...

6B. Současný stav naší rodinné zahrádky

Zahrada má výměru přibližně 300 metrů čtverečních a má za sebou typickou historii městské zahrádky, která plnila spíše okrasnou funkci. Ještě dnes v ní jsou čistě okrasné rostliny, především keře. Roku 2013 zahrada získala certifikaci „Přírodní zahrada“ od organizace Veronica. Každým rokem v ní rozšiřuji pěstování užitkových rostlin a snažím se o stále efektivnější provoz, pokud jde o vstupy vody a materiálů, ale stále je tu velký potenciál ke vnášení permakulturních prvků v mnohem větším rozsahu.

O certifikátu „Přírodní zahrada“

Jedná se o aktivitu sdružení Veronica, jejímž cílem je šířit koncepci zahrad bez používání chemikálií, průmyslových hnojiv a rašeliny; tyto zahrady navíc podporují volně žijící druhy živočichů a rostlin a poskytují jim útočiště. Další informace a mapa jsou zde: http://www.veronica.cz/prirodni-zahrady

Protože celá iniciativa pramenila z česko-rakouského příhraničného projektu Přírodní zahrady bez hranic, týkala se zpočátku jen krajů sousedících s Rakouskem a já jsem byla vůbec první osoba z Prahy, která tento certifikát získala. Dnes je takových zahrad v hlavním městě již několik.

Podle mých zkušeností prospěje tento certifikát propagaci (nyní mohu sousedům vysvětlovat, že mám oficiálně přírodní zahradu) a navíc mi certifkátor - Mojmír Vlašín - poskytl přímo na místě řadu cenných rad, co bych mohla na zahradě ještě udělat prospěšného. Po jeho návštěvě jsem například instalovala víc útočišť pro hmyz a ptáky a pořídila jsem další barel na zachycování dešťové vody.

Kurzy přímo na zahradě

Jako lektorka na zahrádce pořádám tříhodinové sobotní kurzy přírodního zahradničení ve městě, které jsou velmi oblíbené. Kurzy mají jarní, letní a podzimní formát a inzeruji je na serveru www.naucmese.cz. Permakultury se v nich dotýkám jen okrajově, zaměřuji se na přírodní zahradničení pro úplné začátečníky.

Vzhledem k malému počtu účastníků (limit je 9 lidí) je v programu kurzu vždy zařazena i ochutnávka zahradních produktů (na jaře i planých jedlých bylin) a zájemcům rozdávám semínka a sazeničky. Příklad takového kurzu: https://www.naucmese.cz/kurz/prirodni-zahradka-v-casnem-lete

Nabídka exkurze přes LETS

Jsem členkou místního pražského LETS (systému místní měny) Pralets a v jeho rámci nabízím exkurzi po zahrádce (asi hodinovou), spojenou se sdílením semínek a sazenic. Na jaře si tímto způsobem domlouvám zhruba jednu návštěvu týdně.

O zahradu se dělím s našimi nájemníky

Další „výnos“ zahrádky spočívá v tom, že ji využívají také naši nájemníci z podkroví, přátelé mého syna a profesí historici umění, kteří projevili přání zkusit také zahradničit. Dostali k dispozici jeden velký zvýšený záhon jsou vcelku úspěšní v pěstování rajčat, slézu, tykví a dalších rostlin.

Propagace přírodního zahradničení v médiích

Zde uvádím příklad článku v časopise Naše krásná zahrada, ale například jsem také několikrát vystoupila v TV pořadu Zahrada jako hra a předváděla jsem tam postupy jako stavbu zvýšených záhonů nebo mulčování.

NA NÁVŠTĚVĚ

Soulad s přírodou

Bioložka a spisovatelka EVA HAUSEROVÁ se zajímá o ekologii. Svou zahradu postupně přetvořila v přírodní zahrádku, jak jí s láskou nazývá.

Jako dítě bydlela na Novém Městě. Od konce 80. let žije v Hradci Králové. Přáty v domě se zahrada...

Zažije oko mnoho různé rozkoše, smí, Sobě), vzadušné, dobrosrdcí, le zahrádě... „Bylinky miluje!" vyznává se zápětí spisovatelka. „Hodky voní a hlí jsou zde věčný."

Ty jsou na zahradě vážný. Stejně jako vášlky, kterých mívá na dobrotce vzdálko je zárka. Většinou se snaží napodobit z hadi ce, to však nebývá dlouhá. Je jí přirozené. Oblékají ho vysoké stromy i žluté kosatce... Dovídá jsem, že se v něm objeví žabičky. Ale ani by je překlenovaly mělčí kačky," uvažuje paní Eva. A dodává: „Je dobré mít jezírko. Kvůli zvukům – zvukařům, které se chodí napít."

Když, kdekoli slepice od sousedů, vtír v parníku které. To je zmrzlíku rozhlou nice nevelkou, ale úrodné záhony. Na pro-

▲ VELKÝ KOMPLEX Paní Eva Tolní na zahradě každou volnou chvilku, však nesedí v klidu. Pracuje a vyk

Aplikace permakulturních metod na zahrádce

Sektorová analýza
V zahradě je nejvýrazněji vyjádřený a patrný princip, že je třeba vybírat vhodné rostliny a společenstva pro slunné i stinné partie, na což také názorně upozorňuji na svých kurzech. Mezi nejslunnější a nejsušší partií před domem a nejstinnější a nejvlhčí partií za domem je opravdu velmi výrazný rozdíl.
Další faktory přicházející z okolního prostředí (vítr, voda, civilizační znečištění, sousedi) buď nejsou příliš výrazné (vítr), nebo nejsou v jejich míře na jednotlivých částech pozemku velké rozdíly – například na ulici je jen malý provoz a sousedé se příliš neliší co do tolerance k mému přírodnímu zahradničení (většině z nich pozemek připadá trochu moc zarostlý a chaotický, ale jsou poměrně snášenliví).

Zóny
Zahrada je malá a jsou zde jen zóny 1 a 2, a samozřejmě nesmí chybět zóna 5 – divočina. Ovšem tato místa, kde nezasahuji vůbec, jsou jen dvě a nejsou moc velká: houština keřů pod jedlí a kout vzadu za kompostem, s hromadou větví.

Produktivita – výnosy jídla
Získávání potravin (samozásobitelství) je limitováno především časem a energií, které mohu zahrádce věnovat (i na takto malé zahrádce by se dalo vypěstovat jídla podstatně víc). Jde o příklad nízkoúdržbové městské zahrady, kde se ekosystém stabilizoval na základě odolných, nenáročných druhů. Zalévání omezuji na naprosté minimum (bezprostředně po výsevech a výsadbách, a pak když rostliny viditelně vadnou), a do značné míry tu funguje darwinovský boj o život a o přežití silnějšího a odolnějšího.
Pro kuchyni ze zahrádky získáváme hlavně bylinky, plody divokých rajčat, listovou zeleninu a různé druhy ovoce.

Odhad každoročních výnosů:
Ovoce: 50 kg jablek, 20 kg meruněk, 5 kg kdoulí, 2 kg fíků, 2 kg červeného a černého rybízu, 2 kg ostatního ovoce (maliny, jahody, josta, bezinky, mišpule, muchovník).
Zelenina: 5 kg rajčat, 2 kg listové zeleniny (špenát, rukola, mangold, šťovík, polníček, červená lebeda), tykve (spíše výjimečně, 1 – 2 kusy ročně), 5 kg brambor (v květináčích), 1 kg topinambur, 0,5 kg ačokči, 1 kg rebarbory.
Jedlé květy: denivky, lichořeřišnice, brutnák, violky, sedmikrásky.
Bylinky: máta, meduňka, levandule, smil, šajvěj, dobromysl, ginkgo, santolina, česnek podivný a medvědí.

Přírodní vzory
Okraj – hranice lesa a louky
Celá zahrádka napodobuje místa v přírodě, kde les hraničí s loukou: pozadí tvoří vyšší dřeviny, před nimi je pás nižších keřů a v popředí patro bylin, částečně rostoucích na zvýšených záhonech typu německá kopa. Všechno doplňují jednoletky, z nichž některé jsou ze samovýsevů.
Trávník je redukován v podstatě na pásy, které všechno lemují a slouží jako pochozí plochy, a také jako zdroj mulče.
Vzor německých kop
Tento typ zvýšeného záhonu jsem si oblíbila, protože dřevěné lemy záhonů ani neumím udělat a navíc mi německé kopy připadají funkční, snadno se udržují pouhým obrytím a tolik nevysychají. Německé kopy různého stáří a výšky tvoří na zahrádce vcelku hezký a praktický vzor, který sjednocuje celek.

Udržování sukcese v žádoucím stádiu
V zahrádce je mnoho starých dřevin, což znamená, že sukcese celého systému je poměrně pokročilá a bez neustálého ořezávání by se koruny dřevin během několika let uzavřely a celý pozemek by zastínily. Neustálé ořezávání a kopicování hlavně okrasných keřů sice přidělává práci, ale současně je vítaným zdrojem biomasy, kterou mohu vracet do oběhu ve zvýšených záhonech. To mi připadá jako dobrá aplikace permakulturního přístupu „problém je řešení“.

Detailní plány jednotlivých partií zahrady

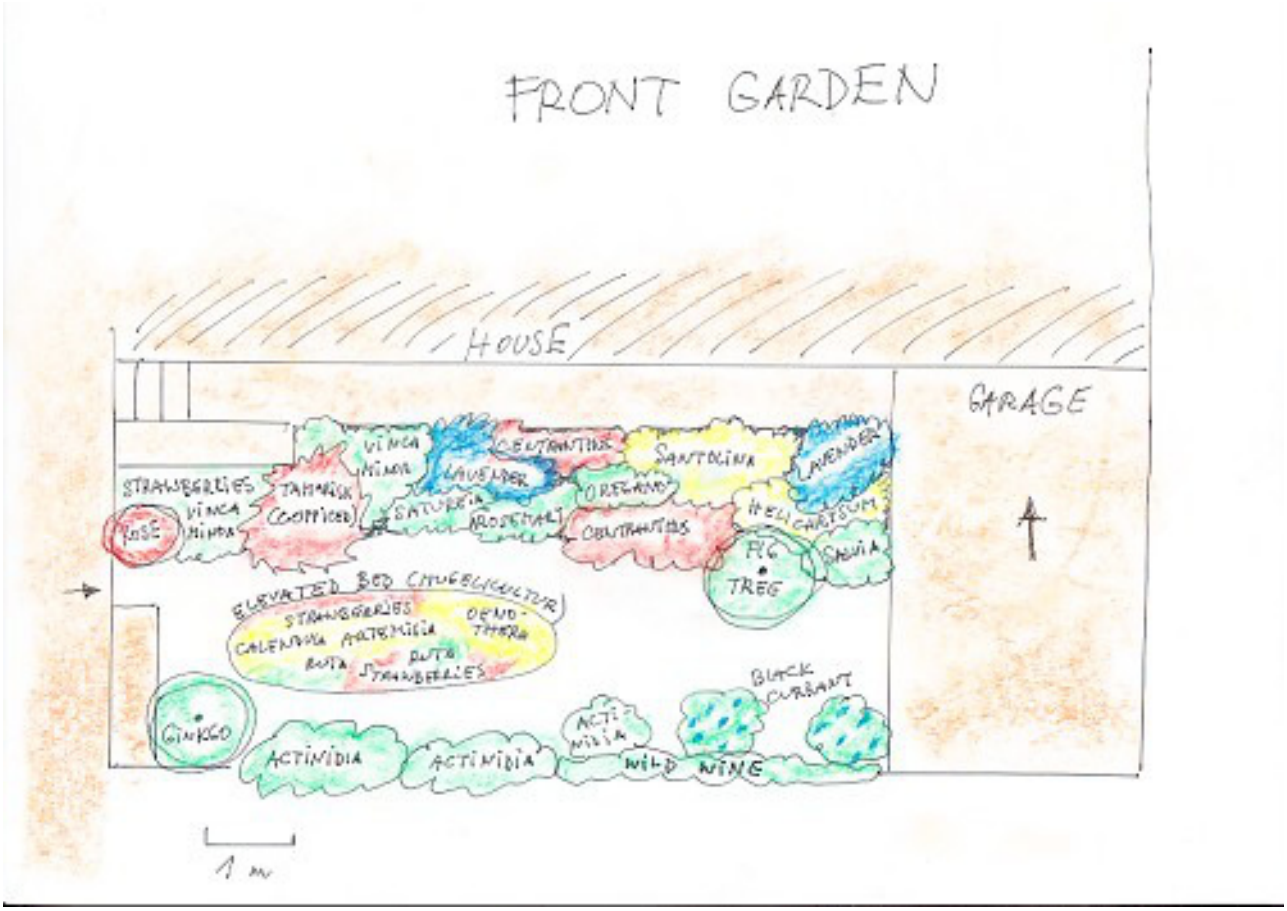

Přední zahrádka obrácená k jihu poskytuje téměř středomořské mikroklima. Dominantními rostlinami zde jsou levandule, santolina a fíkovník.

Co tu roste:
Severní bylinkový a trvalkový záhon: růže, jahody, barvínek, tamaryšek (kopicovaný a využívaný k mulčování), levandule,saturejka, rozmarýna, yzop, dobromysl, mavuň, smil, šajvěj, fíkovník
Prostřední zvýšený záhon: jahody, měsíček, řimbaba, pelyněk, routa, pupalka, plazivý kdoulovec
Jižní pás u plotu: zakrslý jinan, kiwi (Actinidia) – neplodí zřejmě proto, že chybí samičí rostliny (chybné označení sazenic v zahradnictví při nákupu), černý rybíz, doplněno psím vínem (loubinec)

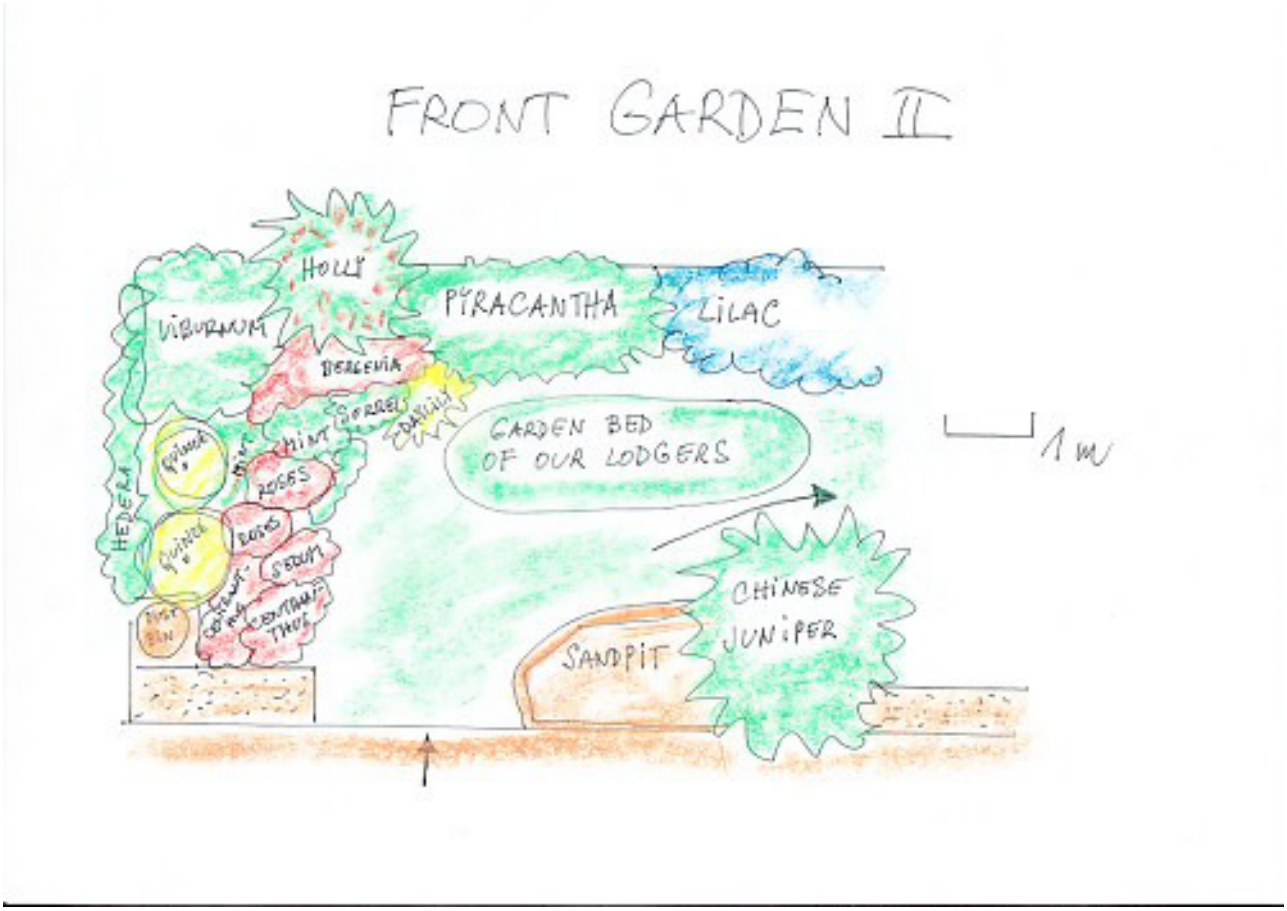

Druhá zastíněnější část předzahrádky. Tato mapa je orientovaná tak, že sever je vpravo.
Co tu roste:
Plot je popnutý břečťanem, v jeho blízkosti rostou dvě kdoule, dále u plotu cesmína, hlohyně a šeřík. U pískoviště čínský jalovec.
Bylinné patro: mavuň, rozchodník, půdopokryvné růže, máta, šalvěj, denivky, bergenie, mydlice, šťovík.
Německá kopa je v péči našich nájemníků.
Na mapě ještě není mladá mišpule, zasazená do trávníku – v budoucnu by měla stínit obytnou partii zahrady a pískoviště místo čínského jalovce.

Pokračování předchozího obrázku, sever je stále vpravo. Jde tedy o západní stranu pozemku.
Co tu roste:
Dominantou je jedle douglaska, pod ní roste meruňka, podél plotu pustoryl, zákula *(Kerria)*, stálezelená kalina, v houštině tvořené původně jen forzýtií a šeříkem vyrůstají brslen, javor, černý bez, dřišťál, mahonie a další rostliny a tvoří bezzásahovou divočinu.
Vlevo pod čínským jalovcem je partie kolem jezírka, kde téměř nic neroste, ale poměrně se tu daří mavuni, kapradině, vrbině a čilimníku.
Záhonek u domu je tvořen dvěma keři vinné révy a v bylinném patře levandulí, rozchodníkem, mavuní, rožcem, tymiánem, mateřídouškou a lomikamenem.
Zcela vpravo německá kopa osázená malinami, kostivalem a šťovíkem, u plotu angrešt a rebarbora.

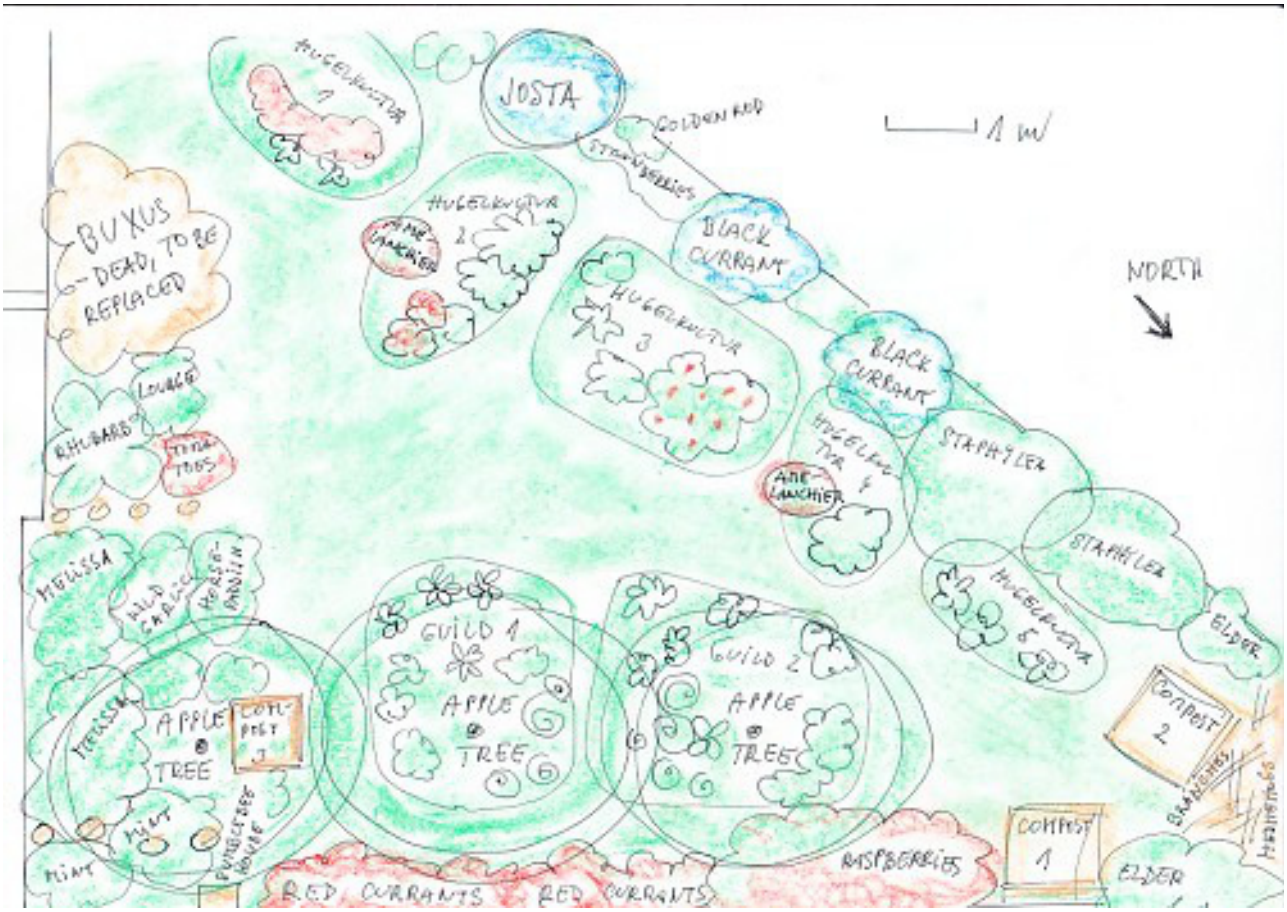

Zadní část zahrady, sever je vpravo.
Co tu roste:
Dřeviny kolem plotu: josta, černý rybíz, klokoč, černý bez, maliny, červený rybíz, jabloně. Velký keř buxusu podlehl zavíječi zimostrázovému a nahradila jsem ho dvěma keříky zimolezu kamčatského.
Zvýšené záhony využívám k proměnlivým výsadbám a různým experimentům. Uvedu příklad kombinací z roku 2017:
Záhon 1:
Maliny, kostival, narcisy, kozlíček polníček (samovýsev), divoká rajčata, jahody, brutnák (samovýsev)
Záhon 2:
Šalvěj, muchovník, šťovík, jahody
Záhon 3:
Jahody, denivka, zimní cibule, růže
Záhon 4:
Muchovník, kozlíček polníček, jahody, hrášek, brutnák
Záhon 5 (velmi zastíněný):
Topinambury, jahody, špenát, mangold, červená lebeda (samovýsev)
Pod levou jabloní, nejblíže k domu: meduňka, máta, česnek medvědí, křen, kostival, plicník, srdečník, kopytník, talovín, batolka (*Claytonia)*
Společenstvo (guilda) 1: kostival, plicník, měsíčnice (samovýsev), tykev, divoká rajčata, lichořeřišnice, měsíček
Guilda 2: maliny, prvosenky, špenát, divoká rajčata, vytrvalá brokolice (první rok pěstování), červená lebeda.

Vyhodnocení neúspěchů - „slepé uličky“

- opakovaně jsem zkoušela **vysazovat příliš choulostivé rostliny** z komerčních zahradnictví, náročné na zálivku, pletí a hnojení – mnoho z nich zahynulo
- **kompostér** – zakoupila jsem nepraktický typ, z nějž se nedá materiál snadno vybrat a přeházet, ale ukazuji ho návštěvníkům a studentům jako odstrašující příklad. Druhý kompostér má odnímatelnou boční stěnu a je v pořádku, třetí kompostér (na nejvyzrálejší kompost) je tvořen pouze dřevěnou ohrádkou a pěstujeme v něm tykve.
- **domek pro čmeláky (čmelník)** – první dva roky nebyl vůbec osídlen, a tak jsem každoročně hledala nové vhodné stanoviště. Třetím rokem se čmeláci konečně nastěhovali (stanoviště pod červeným rybízem), ale jejich kolonie byla záhy zničena zavíječem čmeláčím. Domek jsem od té doby nepoužila, čmeláků na zahradě poletuje stále dost a zdá se mi, že jim možná toto ubytování z nějakého důvodu nevyhovovalo tak jako otvory v zemi.
- **pasti na plzáky** (například pivní nebo slupky z melounu) – plzák španělský způsobil velké škody nejen na naší zahradě hlavně v roce 2015, kdy jeho invaze zřejmě vrcholila. Pasti ale obecně příliš nepomáhají a zdá se, že se ekosystém přizpůsobuje a zřejmě se pomnožili přirození nepřátelé plzáků, protože v pozdějších letech plzáci nepůsobili zdaleka takové škody.

6C. Úvahy o možném dalším rozvíjení designu zahrady

Co je dobré a funguje:

Využívání zahrady jako „venkovního obýváku“ - důležitá a převažující funkce. Polykulturní zahrada, která poněkud připomíná džungli, je pro všechny obyvatele příjemná, děti v ní mohou také experimentovat a nevadí to.
Útočiště pro volně žijící organismy – také velice důležitá funkce, protože žijeme v poměrně hustě obydlené pražské čtvrti, nepříliš daleko od centra města.
Zdroj čerstvého a zdravého jídla – to je důležité hlavně pro děti, protože se naučí, jak se pěstuje jídlo a jak pečovat o rostliny. Objem produkce je malý, odhaduji ho na 0,05 % všeho jídla, které zkonzumujeme, a mohl a měl by být zvýšen.

Co by bylo možné zlepšit:

Nahradit čistě okrasné keře jedlými dřevinami

Mám v plánu postupně nahradit keře, které u nás nerostou ve volné přírodě, jako hlohyně *(Pyracantha)*, okrasná kalina nebo zákula jedlými druhy jako je muďoul (pawpaw) a další.

Zvýšit produktivitu pozemku

- Měla bych investovat víc svého času do pěstování širší škály zeleniny, do lepší péče o kompost (přehazování) a do přípravy přírodních hnojiv (jíchy z plevele)
- Mohu žádat sousedy, aby mi dávali své přebytky posekané trávy, opadaného listí, ořezaných větví a plevele, abych je využila v kompostu nebo ve zvýšených záhonech
- Mohu více využívat už existující úrody, což nedotahuji, protože na to nemám čas – a mohla bych připravovat různá čatní, pesta, kvašenou a nakládanou zeleninu a podobně.
- Měla bych najít zdroj koňského hnoje (vím o nedalekém chovu koní na usedlosti Gabrielka), místo abych nakupovala v zahradních centrech drahé granule zhotovené z hnoje.
- Měla bych zachycovat více dešťové vody (zvýšit kapacitu nádrží) a víc zalévat.
- Lépe využívat některá vybraná místa (hlavně plochy betonových chodníků).
- Zřídit skleník.
- Zřídit kompostovou toaletu (aspoň k dočasnému využívání přes léto).

Lépe využít prostor: nejslunnější místo na betonovém sjezdu ke garáži

Vjezd do garáže využíváme jen vzácně, zhroba 2.3x ročně, na dovezení nebo odvezení různých věcí, které v garáži skladujeme (přebytečný nábytek, materiál…), nebo při různých řemeslných úpravách a opravách domu. Vrata garáže otevírám v létě zhruba jednou za měsíc, abych vytáhla sekačku na trávu.
Proto by se prostor před garáží dal využít na **předpěstování sazeniček na jaře** v mobilním pařeništi (jen víko) umístěném na dřevěném podkladu – v domě totiž naprosto chybí možnost předpěstování na dostatečně světlých místech.
Samozřejmě nevím, jaké by byly teploty a jejich výkyvy pod takovým poklopem, a bylo by to třeba vyzkoušet. Ochranný kryt nebo kryty by se v každém případě daly využít i na záhonech.
Možnost, o jaký kryt na pařeniště by mohlo jít:
https://skleniky.heureka.cz/hecht-planter-pareniste/?cs=jarabak-cz&gclid=Cj0KEQjw9r7JBRCj37PlltTskaMBEiQAKTzTfB8Je97lN8DN9pKKIaC9Rd2d9BjLswAlHfxGtKNkeJMaApF28P8HAQ

Zde je vizualizace:

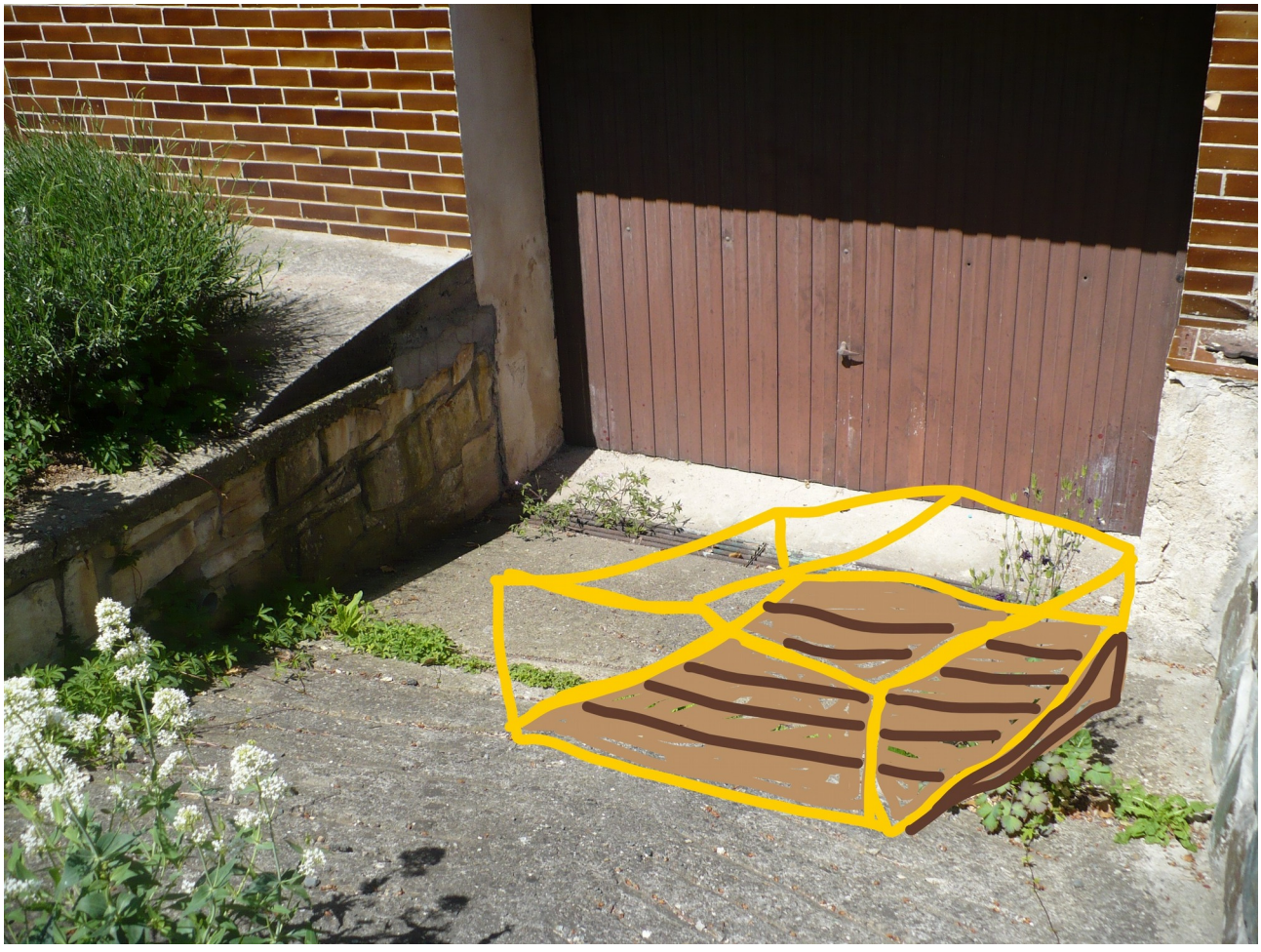

Lepší využití betonových chodníků kolem domu
Nyní pěstuji některé plodiny a byliny (rajčata, lichořeřišnici, brambory, petržel) ve velkých květináčích kolem domu. Mohla bych ale získat kolem 10 čtverečních metrů takových kultur navíc, pokud bych pořídila dřevěné bedničky (kontejnery) s větším objemem, například rozměrů 100 x 60 x 60 cm. Výhodou by bylo menší vysychání a omezení výkyvů teplot, které rostlinám nesvědčí.
Vizualizace:

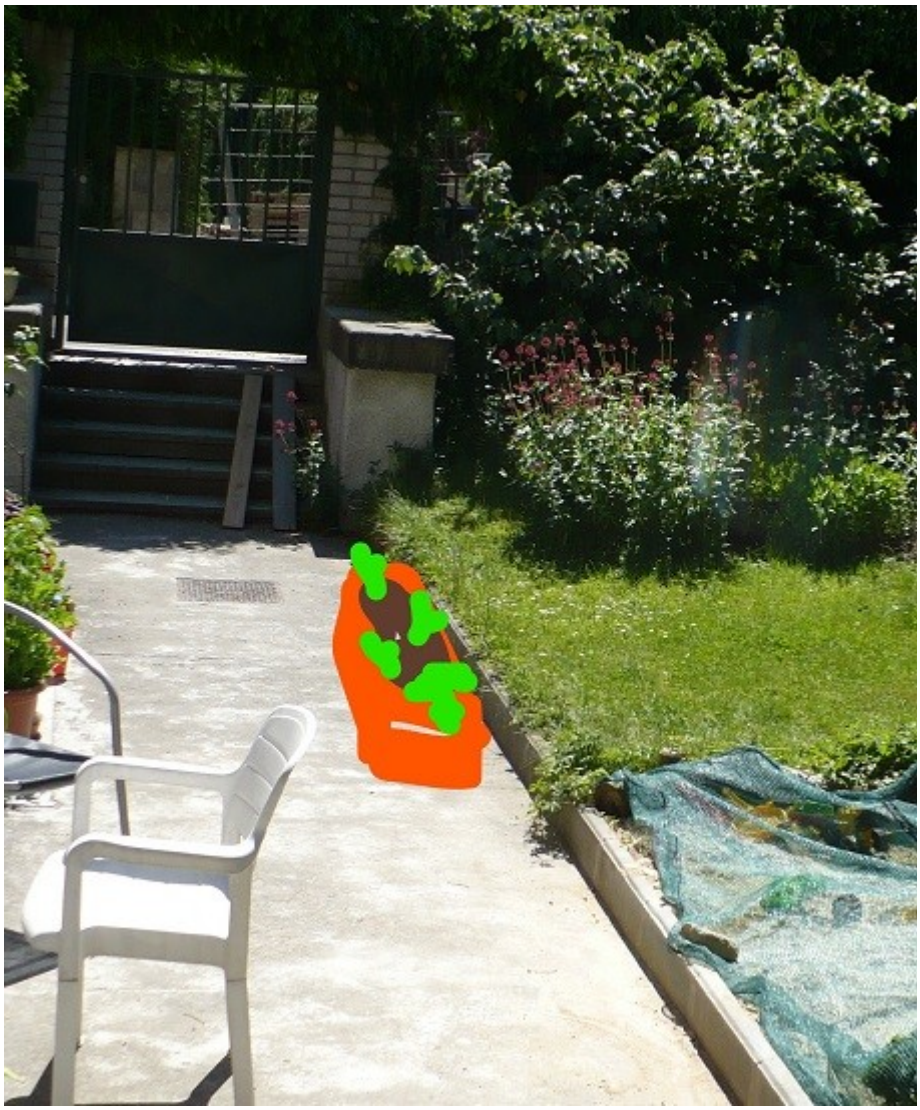

Skleník
Mít na zahradě k dispozici skleník by bylo nesmírně užitečné, zvlášť brzy zjara, protože nemám žádné dostatečně světlé místo na předpěstovávání sazenic. Zdá se mi, že ideální místo je vedle vstupu do domu, kde by skleník mohl také urychlit zrání hroznů.
Zde je možnost, která by připadala v úvahu:
http://www.zahradavpohode.cz/skleniky-ke-stene/sklenik-ida-3300-stribrny-pc-6-mm-rozmer-130-x-255-cm
A vizualizace:

Podzemní nádrž na dešťovou vodu a dočasná kompostová toaleta:

Ideální místo pro nádrž je za domem, kde už teď sbíráme dešťovou vodu do dvou barelů. Jejich objem ale je pouze 2x200 litrů, což nedostačuje. Nádrž by byla doplněna ruční mechanickou pumpou na vodu, využívanou k zalévání.
Obvyklý objem takové nádrže pro rodinný dům je 6,5 kubíků a taková válcová nádrž pak má rozměry zhruba 200 x 250 cm.

Myšlenka **kompostovacího záchoda** se u některých členů domácnosti nesetkává s pochopením, a tak by bylo třeba vyzkoušet jen dočasnou verzi, přes léto, kdy pobýváme na zahradě. Nejjednodušší možností je lehká zástěna ze dřeva a rákosu, doplněná separačním sedátkem jako je toto: http://www.ecoshop.cz/vyrobek/515/0_separacni-toalety/

Takové zařízení by nijak nezasahovalo do provozu nádrže na dešťovou vodu, protože moč by se ihned ředila a používala k hnojení a výkaly by se kompostovaly v kompostovacích sáčcích.
Vizualizace:

Mapa všech navržených nových řešení (označeny barevně):

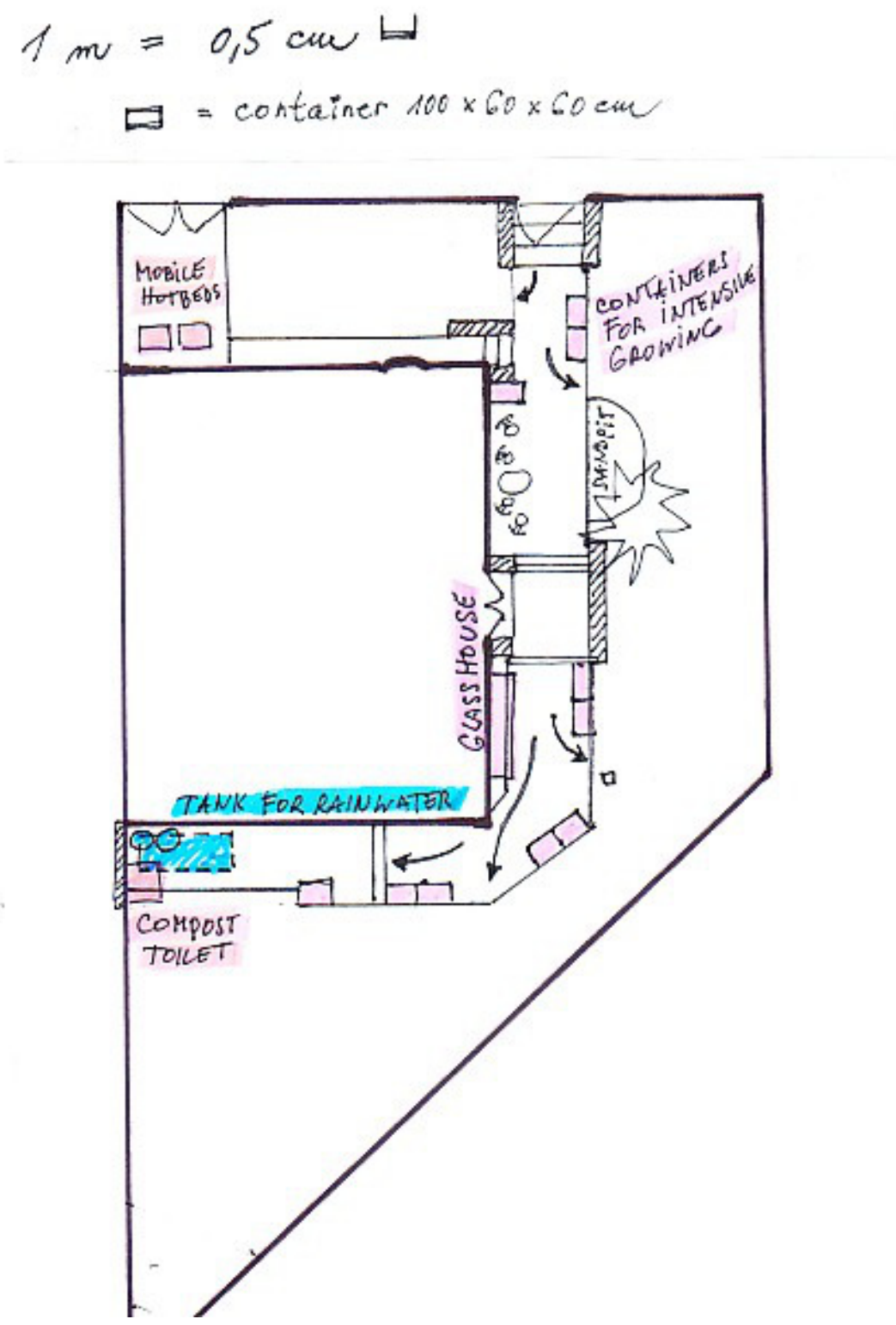

7A. Kronika mého permakulturního působení v dětském klubu ve stylu lesní školky Šárynka

Šárynka je jednou z aktivit sdružení Ekodomov, viz **www.ekodomov.cz**, které sídlí poměrně blízko mého domova (asi 2 km) a zakladatele tohoto projektu a zároveň majitele pozemků, na kterých je projekt rozvíjen, Katku a Tomáše Hodkovy, znám už řadu let.

Časné jaro v Šárynce: jurta, děti, učitelky a rodiče

Zahrada Šárynky je vlastně starý ovocný sad v údolí Šáreckého potoka, pod zalesněným svahem, který patří k přírodní rezervaci Tichá Šárka. Pozemek má přes 3000 metrů čtverečních a stojí na něm jurta a maringotka (kde děti spí po obědě), a je tu také partie s ukázkami různých kompostérů a dvou kompostovacích záchodů, protože jedním z hlavních programů Ekodomova je právě propagace kompostování.
V zahradě je jezírko, zeleninové záhonky, sbírka bylin na bylinkovém záhonu, velké pískoviště, venkovní pec, amfiteátr, ohniště a několik vrbových struktur (plot, altánek, spirálová prolézačka). Pozemek dává dětem a jejich aktivitám velké možnosti, ale na druhé straně by se dal využít ještě lépe a obohatit o další prvky.

Pohled na ohniště, část starého sadu a vrbovou strukturu. Vlevo je vidět hotel v ulici, která vede za korytem Šáreckého potoka, tvořícího hranice pozemku Ekodomova a Šárynky.

Podzim 2013

Katka a Tomáš mě žádají, abych se ujala rozvíjení permakultury na zahradě Šárynky. Ekodomov totiž patří mezi projekty, které jsme hned v prvním roce zařadili do naší Mapy a sítě permakulturních projektů ČR, viz http://www.permakulturacs.cz/project/9/ekodomov.

Je pravda, že Ekodomov rozvíjí mnoho permakulturních principů a postupů v sociální permakultuře (vzdělávání, osvěta), ale na pozemku právě mnoho ukázkových permakulturních řešení není. Oceňuji kompostování včetně kompostovacích záchodů, zachování starých ovocných stromů a dosadby mladých stromků tradičních odrůd, ale na druhé straně by se tu mohlo například něco pěstovat k snědku pro děti (s účastí samotných dětí), mohla by tu být ukázka jedlého lesa, polykultur, mulčování, nízkoúdržbového zharadničení, podpory volně žijících živočichů, všechno dřevo by se nemuselo pálit v ohništi, ale mohlo by se využívat jinak, a podobně.

Představy Katky a Tomáše vycházejí z toho, že bych zde mohla vést „permakulturní kroužek“ pro rodiče a děti.

Objasním vztah Ekodomova a Šárynky: Šárynka je mladší než Ekodomov, Katka Hodková ji založila v roce 2009, když měla sama malé děti, ale nikdy ji sama nevedla a ředitelky Šárynky rozhodují částečně samostatně. Za dobu svého působení (2013-2017) jsem zde zažila tři ředitelky, Johanu, Olgu a Světlanu.

Šárynku jsem znala už předtím, v roce 2011 jsem se tu účastnila dílny sdružení PermaNet, kdy jsme společně vybudovali foliové jezírko, které slouží dodnes, a od podzimu 2013 do jara 2014 jsem v jurtě organizovala každý týden setkání zvaná **PPP (Pražské Permakulturní Podvečery)**. Šlo o besedy, na kterých jsme vždy představili nějakého zajímavého hosta. Protože návštěvnost na posledních setkáních byla velmi nízká, přestali jsme je pořádat.

Kompostový separační záchod se zelenou střechou, Šárynka

Zima 2013
Po několika počátečních podzimních měsících nejsem se svým působením spokojená, mám pocit, že spolupráce vázne.
Důvody:

- Je jasné, že **rodiče se o společné permakulturní zahradničení nezajímají**. Dvakrát ročně velmi ochotně přijdou na sobotní brigádu, kde vykonávají přesně určené úkoly spojené s úklidem a úpravami areálu, ale když mě Johana představí jako permakulturní konzultantku a možný kontakt pro vytvoření zahradnické skupiny či kroužku, nikdo neprojeví zájem. Sdělují mi, že mají své vlastní zahrady buď doma nebo u prarodičů dětí, takže nic takového nepotřebují.
- Hladkou komunikaci blokuje **osobnost ředitelky Šárynky Johany**, a to zásadně. Snad se vůči ní ostatní lidé dokáží víc prosazovat, nevím – ale můj dojem je, že nikdy nenaslouchá tomu, co se jí snažím říct, a projevuje se pouze úsečnými příkazy. V rámci toho mi nadhazuje k řešení úkoly, na které naprosto nemohu stačit: například pokrýt mozaikou venkovní pec, která se jinak přes zimu poškodí, nebo prořezat vysokokmeny ovocných stromů. Jindy mě nutí prohazovat kompost sítem (což pokládám v permakultuře za zbytečné, kromě substrátu pro výsevy drobných semínek), nebo uhrabávat záhonky. Při jiné příležitosti navrhne, abychom vyseli tykve do suchého a zastíněného svahu nad jurtou, kde absolutně není kvalitní půda (jen jíl a kamení), takže je jasné, že tam neporoste téměř nic, natož náročné tykve. A podobně. Mé reakce neposlouchá.
- Zároveň vidím, že **o existující výsadby nikdo nepečuje**, takže zčásti přijímám úlohu zahradnice, zajišťující alespoň přežití toho, co na záhonech roste.

Jeden z polykulturních záhonků, který jsem během čtyř let svého působení na pozemku spoluvytvořila. Echinacea, růže, měsíček, pelyněk, šalvěj, meduňka, tymián, řepík

- **Má vlastní limitovaná kapacita**. Velmi brzy jsem zjistila, že není v mých silách věnovat tomuto pozemku víc než 2 hodiny práce týdně. Abych tento čas mohla využít podle svých představ (péčí o výsadby a „pomocí“ polykulturám a jedlým keřům vysázeným na pozemku už dříve), docházím tedy na pozemek v době, kdy na něm Johana není, to jest během víkendů. Pomalu osazuji i problematická místa nad jurtou – zkouším, zda se tu uchytí břečťan, barvínek, mavuň, rozchodník.
- Různí **lidé**, kteří zahradu využívají nebo ji mají udržovat, **spolu nekomunikují**. Zahrada je zřejmě až na konci žebříčku priorit všech zúčastněných, kteří mají neustále jiné a důležitější starosti. To se týká Johany, Hodkových, ale také správce pozemku, který občas provádí rutinní práce spojené s údržbou. Marně se pokouším žádat, abychom si spolu všichni na chvíli sedli a probrali účel a fungování zahrady. - Později jsem zjistila, že tento problém byl do značné míry způsoben Johanou, která komunikovala velmi málo. Další dvě ředitelky komunikovaly s Hodkovými i se správci hojně a hladce.

Rok 2014

Johana Šárynku opouští a na její místo přichází **nová ředitelka Olga**.

Je to milá a komunikativní Moravanka, která mi ihned otevřeně říká, že **permakulturu nechápe a nemá ji ráda**, připadá jí jako chaos. Zeleninové záhonky chce využívat pro praktickou výuku dětí, a k tomu potřebuje přehledné řádky čisté zeminy bez plevelů a vždy jeden druh pěstované plodiny. Uznávám to a dohodneme si rozdělení „teritorií“ - Olga bude s dětmi využívat obdélníkové záhonky, kde je bohatší půda, a já převezmu trvalkové a bylinkové záhonky a svah nad jurtou. Na nich vytvořím příklady nízkoúdržbových polykultur.

Hodkovi přijdou s myšlenkou založení komunitní zahrady na pozemku Šárynky, ale ukazuje se, že nejsou vzájemně vůbec seznámeni se svými názory. Při našem společném sezení proběhne následující dialog:

Katka: Napíšeme inzerát pro lidi z Dejvic, kdo by chtěl začít s komunitní zahradou!

Tomáš: Cože? Komunitní zahrada? To je úplně vyloučené, komunitní zahrada by vadila každodennímu běžnému provozu školky!

Katka Hodková zároveň začíná s praktikováním a s kurzy metody **„čtverečkových zahrádek“**, v originále **Square Foot Gardening**. S touto metodou mám problém, protože sama inklinuji k „džungloidní permakultuře“, která má co nejblíž k přírodě, zatímco čtverečkové zahrádky neustále přírodu přemáhají a bojují s ní, jsou náročné na energetické i materiálové vstupy a součástí permakultury podle mě snad mohou být jedině jako edukativní aktivita pro lidi z měst, kteří v životě nic nezaseli a nevysázeli.
Katka sice absolvovala v roce 2009 kurz PDC (s Čestmírem Holušou), ale míra spolupráce s přírodou je u ní daná tím, že požaduje dosahování předem určených výnosů - to se projevuje i na její vlastní samozásobitelské intenzivní zeleninové zahradě. To samo o sobě není špatné, ale nevidím, jak a proč by se tento přístup mohl či měl aplikovat v Šárynce a jakou bych v tom mohla mít roli. Ledaže rodiče potřebují právě tuto úroveň osvěty.

Katka Hodková, zakladatelka Ekodomova (vpravo)

Čtverečkové záhonky v Šárynce – rodiče a zaměstnanci Ekodomova převzali jednotlivé záhonky do péče. Zatímco permakulturní zahradničení pro ně bylo příliš náročné, tohle je zřejmě přiměřenější.

Slevuji ze svých vizí

Má původní vize, jak by se zahrada Šárynky dala rozvíjet, spočívala téměř automaticky v přetvoření sadu v **jedlý les o několika rostlinných patrech**, přičemž by děti asi uvítaly výsadbu **„jedlého labyrintu“** z vhodných bobulovitých keřů. Na pozemku sice byly už dříve vysazeny dvě rovné řady jedlých keřů, ale ty svým charakterem připomínaly výsadby obvyklé v rodinných zahrádkách: jedna z nich byla nahoře nad jezírkem vedle maringotky, druhá utopená ve stínu vrbového plotu, příliš blízko k vrbám – a jak jsem zjistila, o existenci této druhé řady keřů neměly ředitelky a učitelky školky ani tušení.

Problém byl v tom, že kdykoli jsem se pokusila vysadit nepravidelně (rozptýleně) nějaké ovocné keře (nejvíc maliny, které jsem měla z kolonie na Zlatnici, viz následující projekt tohoto portfolia), přestože jsem je označila nějakým kůlem, dříve či později je stejně správci pozemku posekali – například během dovolených, kdy jsem na pozemek několik týdnů nepřišla, anebo označující kůly prostě odnesly děti. Neměla jsem komu sdělit, co jsem kde vysadila (správce a pomocník pouze vnímali výrazné označení, které u keřů buď bylo nebo nebylo), takže jsem nakonec s těmito pokusy přestala.

Další věc, se kterou jsem vnitřně nemohla souhlasit, bylo sekání trávy často a nakrátko na celém pozemku – bylo by stačilo to dělat tam, kde děti nejvíc běhají, a po obvodu nechat trávník delší a s pestřejší druhovou skladbou. To by ale také komplikovalo práci na údržbě pozemku.

Když se podívám na **plán pozemku** (viz níže), připadá mi, že **odráží nekoncepčnost a chaotičnost** managementu tohoto místa. Jistě by bylo možné **vytvořit** například nějakou **okružní stezku**, která by **propojovala různé prvky atraktivní pro děti** (od existujících vrbových struktur po nové možnosti jako hmatová stezka, různé prolézačky z kmenů, zmíněný labyrint jedlých keřů, „mraveniště“ po vzoru brněnského Rozmarýnku...), nebo jiný **sjednocující koncept (přírodní vzor)**.

Z těchto představ jsem ale v dané situaci zcela slevila a spokojila jsem se s **rozvíjením několika polykultur,** které by demonstrovaly **nízkoúdržbovost a přitom estetičnost** takových řešení.

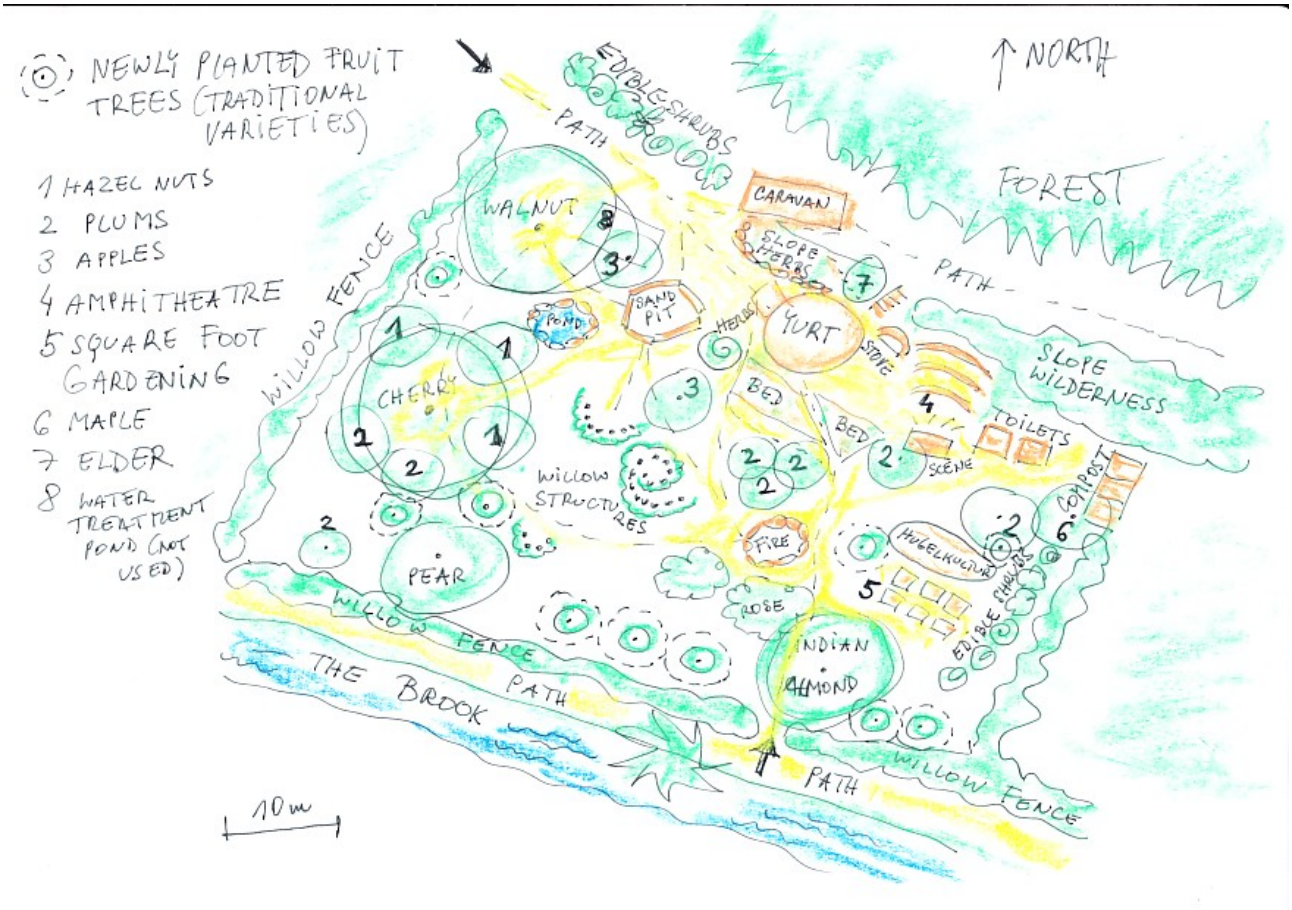

Celkový plánek zahrady Šárynky

Rok 2015
Když jsem nad celou situací přemýšlela, rozhodla jsem se **zaměřit víc na sociální design.** Domnívala jsem se, že chyba může být také v mé vlastní nekomunikativnosti. Při zahradničení upadám do stavu jistého tranzu a nemám chuť se nechat vytrhovat rozhovory, jen se soustřeďuji na to, co vytvářím. Nejsem tedy právě nejvstřícnější.
Na jaře jsem iniciovala společnou oslavu sklizně kopřiv, nazvanou **Kopřivobraní**. Učitelky s dětmi natrhaly kopřivy a rodiče, Katka i já jsme z nich připravily různá jídla (quiche, knedlíky, smoothie…), dále jsem přispěla kvízem o kopřivách a různých způsobech jejich využití. Několik žen umývalo přítomným tatínkům vlasy kopřivovým odvarem pro lepší růst. Celá událost byla velice příjemná.

Kopřivobraní: Olga (už těhotná) umývá vlasy kopřivovým odvarem svému manželovi

Dále jsem využila i společný web Šárynky k **výzvě „hledejte brutnák!“** Olga totiž plela záhonky (včetně těch, o které jsem se měla starat permakulturně já) tak pečlivě, že v celé zahradě nebyla k nalezení ani jediná rostlinka brutnáku. Přitom v jiných letech se na záhonech přesívalo množství nádherně šťavnatého a vzrostlého brutnáku (vlhký pozemek mu svědčí), a přes prázdniny brutnák spolu s měsíčkem „zachraňoval“ zahradu barevnou záplavou květů. Dala jsem tedy na web pro rodiče fotografii brutnáku, vysvětlila, co je na této bylince skvělého, a připojila výzvu, aby ji tu a tam nechali na pozemku růst. Olga sice protestovala, že brutnák je hrozný plevel, ale nakonec se nějaký v zahradě přece jen objevil.
Mou třetí iniciativou bylo zorganizování kurzu **Adély Hrubé**, která má velké zkušenosti s přírodními a permakuturními zahradami pro mateřské školky a vytvořila a učí akreditovaný kurz **„Přírodní zahrada – nejlepší hřiště pro děti“**. Kurz byl celkem úspěšný a navíc jsem získala Adéliny rady týkající se zahrady, což pro mě bylo velmi cenné.

Adéliny náhledy

- Zahrada je **mnohem větší**, než je u školek obvyklé. Není nutné obhospodařovávat celý pozemek intenzivně, periferní části by bylo možné nechat přerůst divočinou. (To ale zřejmě narazí na nepochopení správců, kterým by to spíš přidělalo než ubralo práci.)

- Zahrada má velmi **dobře rozlišené zóny**, které se spontánně vyvinuly – první zónu tvoří několik záhonků ležících nejblíže u jurty, o které se učitelky s dětmi starají. Také tráva se seká poněkud častěji v místech, kde děti tráví nejvíc času. (Na ostatních místech by ji ovšem stačilo sekat jen zřídka.)
- Bylo by prospěšné vést si nějaký typ záznamů o tom, co kdo v zahradě dělá – nejlépe takzvanou **zahradní knihu**.
- Naprosto **chybí koordinace a kooperace v zahradních pracích** a působí to problémy – lidé třeba vysejí dvě různé věci na stejné místo, nebo vyplejí něco, co vysel či vysadil někdo jiný. Občas někdo přinese sazenice, které není kam dát, a tak potom živoří na naprosto nevhodném místě. Řešení je zjevné – měla by existovat **osoba pověřená koordinací** všeho dění a prací v zahradě. Zjistila jsem, že podle Hodkových je touto osobou ředitelka Šárynky.

O založení zahradní knihy jsem se pokusila, ale velmi brzy se ztratila někde mezi učitelkami Šárynky. Obecně jsem pozorovala, že jsou **výsledky mé práce často ztraceny**: například jsem přeházela zanedbané komposty v řadě kompostérů, přivázala na ně plastové desky s vloženými nápisy na papíře, typu *„tento kompost byl založený v březnu 2015, nepřidávejte nic, nechte ho zrát“*… ale plastové desky záhy zmizely, snad je odnesly děti ke hrám.

Během letních prázdnin převzala čtverečkové záhonky příroda :-)

Rok 2016
Ředitelka Olga odešla na mateřskou dovolenou a její funkci převzala Světlana, příjemná Slovenka, která vlila do řízení dětského klubu novou energii.
Celá zahrada je nyní pečlivě udržovaná, protože Světlaně se daří ještě víc angažovat v údržbě pozemku rodiče. Zahradničení je nyní součástí výuky dětí, které pilně zalévají a plejí intenzivně obhospodařovávané záhonky.
Se Světlanou jsem se dohodla na záhoncích vymezených pro permakulturu podobně jako předtím s Olgou: na těch „svých“ budu demonstrovat, že přírodě můžeme daleko víc ustupovat a spolupracovat s ní. Kromě toho se budu starat o výsadby jedlých keřů.
Po třech letech snažení se mi přece jen podařilo vytvořit na některých záhoncích hezkou a odolnou polykulturu, nevyžadující téměř údržbu, a názorně tak předvést, o co mi jde.

Učitelka Dana zahradničí s dětmi.

Svatojánský festival

24. června se v Šárynce slaví svatý Jan. Účastním se stánkem, kde předvádím pět druhů jedlých rostlin – měsíček, jitrocel, červenou lebedu, bršlici kozí nohu a brutnák – a návštěvníci mají uhodnout, jak se jmenují, a případně je mohou ochutnat na chlebíčcích s lučinou. Atmosféra byla velice příjemná, mám dobrý pocit, že jsem se začlenila tak, aby to pro ostatní mělo nějakou hodnotu.

Stánek na Svatojánském festivalu, v pozadí maringotka s dřevěným ochozem.

Rok 2017: současný stav mé spolupráce s Šárynkou
Světlana vnáší do celého systému viditelný pořádek. Celá Šárynka působí velmi uklizeně a upraveně, bohužel při jedné rodičovské brigádě, kde jsem nebyla přítomna, mi rodiče dokonale vyčistili (zlikvidovali) jednu z polykultur, ale když jsem si Světlaně stěžovala, bylo jí to velmi líto.
Mladá učitelka Dana projevuje o moji práci zájem a dokonce začala studovat environmentalismus na VŠZ v Suchdole! To je velmi pozitivní vývoj.
Tomáš Hodek se nyní intenzivně stará o kompost a na všech kompostérech se objevily cedule obsahově podobné těm, které jsem se tam pokusila zavěsit předloni já, ale tyhle jsou vyvedeny důkladněji a výtvarněji a skutečně na místě vydržely už velmi dlouho!
Katka Hodková se mnou dojela do zahradnictví nakoupit sazenice pro motýlí záhon, který jsem pak vysázela.
Konečně jsem na jednotlivé záhonky umístila vysvětlující cedule (co je to německá kopa, co je to polykultura, co roste na motýlím a bylinkovém záhonku…).

Ovšem pokud můj vnouček Felix začne chodit do mateřské školky na Červeném vrchu, přesunu se s „permakulturním kroužkem“ tam. Tamní rodiče i učitelky si s velkým zájmem vyslechli moji hodinovou přednášku o permakultuře, kterou si ode mě sami vyžádali – a přesně to je pro začátek velmi potřeba a v Šárynce se mi to nikdy nepodařilo zrealizovat.

Léto 2016, polykultura na německé kopě: červená lebeda, měsíček, brambory, brutnák, tykve, divoká rajčata, oman pravý, slunečnice.

7B. Úvahy o designu pozemku Šárynky

Z historie: design manželů Jílkových
Předtím, než jsem začala pozemek Šárynky řešit já, už proběhly pokusy pro něj vytvořit permakulturní design. Poprvé v roce 2010, kdy design vytvořilo sdružení Permanet se svými kurzisty, ale tento design se patrně nenávratně ztratil. Podruhé šlo o zaplacený profesionální design manželů **Jílkových**, kteří na pozemku zároveň **v roce 2012 pořádali kurz PDC**. V době mého působení byl tento design k dispozici, ale jako celek nebyl realizován – osobně se domnívám, že z toho důvodu, že už jeho zadání bylo nerealistické.

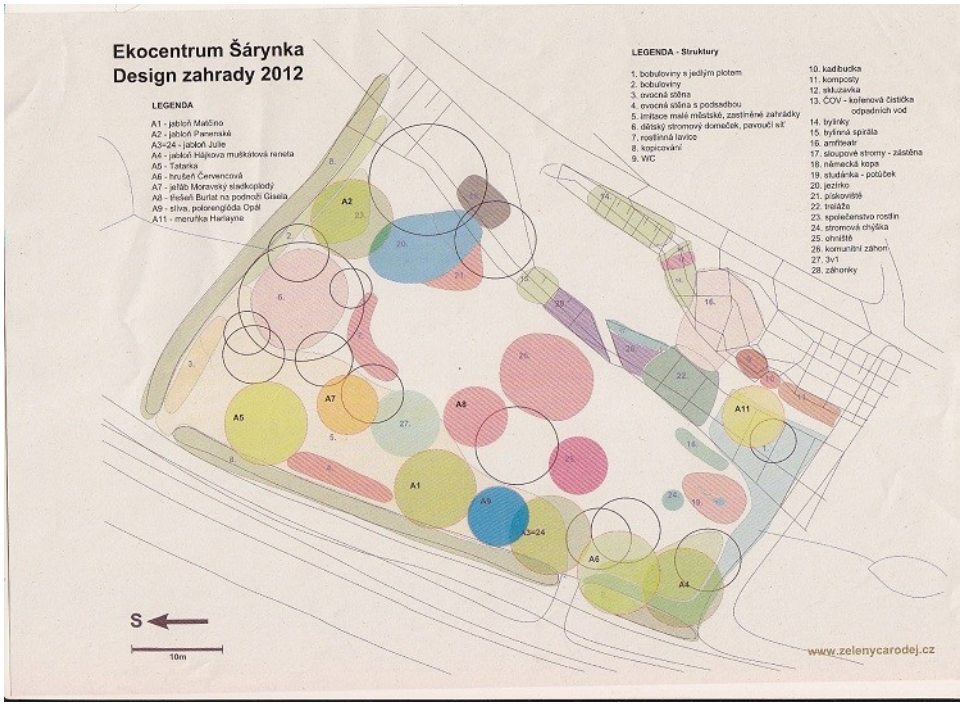

Na pozemku však **bylo** souběžně **realizováno několik prvků, které mají permakulturní charakter**, nebo se dají do permakulturního řešení zapojit. Tyto realizace byly zpravidla vázány na nějaké menší granty. Některé z nich jsou do designu Jílkových integrovány, jiné nikoli. Na plánu není vidět například jurta, která tvoří funkční i optické ohnisko pozemku.

- **Čistírna šedé vody a navazující jezírko** – původně sem měla odtékat šedá voda z domu, který by stál o něco výše na svahu, ale ten nebyl nikdy postaven, čistírna nenašla využití a vodu je do jezírka třeba doplňovat hadicí.
- **Výsadba mladých ovocných stromků starých odrůd** – byla provedena formou workshopu známého ovocnáře Stanislava Bočka.
- **Výsadba vrbičkových struktur** – oplocení, altánku, týpí a spirály.
- **Polykulturní záhony** – bylinkový záhon (ve tvaru ploché spirály) a dva trvalkové záhony.
- **Jedlé keře** ve dvou řadách a v záhonech – je zde červený a černý rybíz, zimolez kamčatský, muchovník, rakytník, maliny, ostružiny, angrešt.
- **Kompostovací záchod** se zelenou střechou.
- **Venkovní pec** na pečení chleba u jurty.

Naopak **řada prvků** z návrhu Jílkových **nebyla nikdy realizována**. Jde o skluzavku na svahu nad jurtou, bylinkovou lavici, nebo blátoviště ve vlhkém místě zahrady, což jsou **herní prvky**, které se

dají kdykoli realizovat a mohou sloužit dětem.
Dále však design obsahuje celou **sérii prvků**, které měly sloužit jako **„vzorník“ pro stísněné městské zahrádky**: ukázky sloupových ovocných dřevin, sázení několika stromků do jedné díky, lepáže (stromy vedené na oporách a silně seřezávané) apod. Když jsem tyto prvky v designu viděla, nejprve mě to udivilo, ale zjistila jsem, že šlo o zadání Katky Hodkové, která si přála využívat zahradu také jako ukázkové místo pro inspiraci obyvatel Prahy k městskému zahradničení. Tuto funkci však zahrada nikdy neplnila. Praxe ukázala, že (stejně jako u nápadu s komunitní zahradou) by bylo velmi obtížné oddělit zónu využívanou dětmi od zóny využívané veřejností. Pravděpodobně by to šlo, ale bylo by to velmi náročné na energii a čas (přítomnost nějakého pracovníka, který by se o návštěvníky staral). Navíc pozemek možná není pro všechny tyto funkce dost velký.

V realizacích na pozemku je tedy možné pozorovat následující opakovaný vzor: **pokud se objeví vhodný grant, jsou prvky realizovány** i v situaci, kdy **není zcela dořešena jejich návaznost** na okolí a na další okolnosti (například čistírna šedé vody, nebo venkovní pec, které hrozila přes zimu eroze a zničení). To podle mého názoru neodpovídá permakulturním principům – důrazu na dlouhé a pečlivé pozorování, co nejmenším a nejúspornějším zásahům, vzájemnému provazování prvků. Naopak dochází k plýtvání zdroji. Na obhajobu těchto postupů se dá ale říci, že slouží vzdělávání – u počátku každého prvku byla nějaká vzdělávací dílna nebo kurz.

Charakter zahrady Šárynky: starý ovocný sad s výsadbami mladých stromků, vrbičkové struktury a nejnověji čtverečkové záhonky. Trávník je sekán nakrátko, jak je zvykem v běžných ovocných sadech. Celek podle mého názoru postrádá koncepci, ale jde o osvěžující oázu přírody uprostřed města.

Jak by mohl vypadat realistický design pozemku Šárynky?

Designový cyklus

Pozorování

- 3000 metrů čtverečních starého sadu s mnoha prvky pro děti a rodiče
- Prvky pro vzdělávání veřejnosti: „vzorník“ různých kompostérů a kompostovací toalety (dva typy)
- Rozlehlý prostor, přesahující potřeby dětí, který by se dal využít i jinak
- Pozemek je v údolí potoka a může být zaplaven až po úroveň jurty
- Na jižní straně je nad pozemkem vysoký strmý svah, výsledkem je vlhké a chladnější mikroklima, v zimě mrazová kotlina

Analýza

Kapacity k rozvoji tohoto místa jsou omezené, k dispozici není dostatek peněz a energie, aby byla přidávána nová řešení nebo prvky. Pozemek s existujícími prvky pokládají všichni zúčastnění za vyhovující.
Obvyklý způsob, jak jsou zaváděny a realizovány nové prvky, je prostřednictvím kurzu nebo dílny, či s pomocí grantu. Pokud bychom tedy navrhli nějaké nové prvky, bylo by na ně třeba najít zároveň vhodný grant. Potenciální témata grantů by mohla být například:

- herní prvky pro děti – hmatová stezka, „mraveniště“ (hromada větví kryjící prolézačku), bylinková lavice, skluzavka, bahniště…
- vzdělávací bylinková zahrádka se sbírkou bylin
- kvetoucí louka (na okraji pozemku)
- výroba a instalace domovů pro různé živáčky – budky pro ptáky, sovy, netopýry, hmyzí hotely, „hadníky“, kamenné zídky...

To by ale připadalo v úvahu, pokud by se mezi lidmi z Ekodomova našel nějaký nadšenec, který by se projektu chopil jako hlavní realizátor a koordinátor. Osobně mohu na pozemek docházet maximálně na 2 hodiny týdně, mimo to nemohu péči o Šárynku (hledání grantů…) věnovat žádný čas.
Čas, který na pozemku trávím, spotřebuje péče o již existující prvky - několik polykulturních záhonů a jedlé keře, plus občasná účast na místních festiválcích a oslavách.
Většiny místních akcí (brigády rodičů, posezení u ohně...) se účastnit nemohu, což brání tomu, aby mě ostatní vnímali jako skutečnou součást („prvek“) Šárynky.
Proto by bylo nerealistické, kdybych sama aspirovala na vytvoření a realizaci permakulturního designu pozemku. **Je třeba, abych si v „sociálním ekosystému“ Šárynky našla** (nadesignovala) **svoji niku.**

Design

Vzhledem ke svým omezeným možnostem jsem se zaměřila jen na několik partií, na nichž jsem mohla názorně demonstrovat permakulturní principy a metody:

- zvýšený záhon – německá kopa
- polykulturní záhony s trvalkami včetně vytrvalých druhů zeleniny, doplněné odolnými přesévajícími se jednoletkami
- péče o jedlé keře
- v sociální části designu využívat všechny příležitosti (jako místní festivaly) k osvětě, kdy budu lidi hravým způsobem informovat o tom, jak můžeme spolupracovat s přírodou na zahradě

- v rámci svých omezených možností komunikovat co nejvíc s Hodkovými a personálem Šárynky a maximálně s nimi spolupracovat i na jejich plánech – je možné, že některé z jejich projektů mohou zároveň i pomoci zavádění permakulturních řešení na pozemek Šárynky.

Realizace
Zaměřit se na malá a pomalá řešení, což také lidem dovolí pochopit, co dělám, a zvyknout si na to. Snažit se o flexibilní a dlouhodobé rozvíjení systémů.

Udržování v chodu
Opět to znamená v rámci mých omezených možností snahu maximálně komunikovat s Hodkovými a s personálem Šárynky. Neustále se snažit identifikovat nově vznikající potřeby (například při výuce dětí nebo při úpravách dosud neřešených částí pozemku).

Úvahy o permakulturní etice

Péče o Zemi – pozemek má kapacitu pro zřízení daleko většího množství útočišť pro volně žijící organismy (živočichy i rostliny), ale protože je v přímém sousedství přírodní rezervace Tichá Šárka, nezdá se tento aspekt tak naprosto zásadní. Pozitivní je, že management pozemku je zcela v „bio" režimu, což je v této příměstské krajině, kde sousedé patrně rutinně používají herbicidy a pesticidy, velmi důležité.
Pozitivním rysem pozemku je jezírko, do kterého na jaře žáby (skokani) kladou vajíčka. Jezírko je však nutné doplňovat vodou z jiných zdrojů, hlavně v létě.
Okamžitě by se zde daly realizovat velmi jednoduché způsoby, jak zlepšit péči o Zemi: nesekat veškerou trávu tak nakrátko a tak často, aspoň v periferních částech, a ponechat na pozemku nastálo hromady ořezaných větví jako útočiště pro živočichy. Bohužel se všechno dřevo spotřebuje pro ohniště.
Péče o lidi – i v tomto případě se ukázalo, že sociální design je ze všeho nejdůležitější, že na něm závisí a od něj se odvíjejí všechny ostatní aspekty, a že komunikace a koordinace zúčastněných lidí je naprosto zásadní. Nejtěžší ze všeho je vyjasnit si skutečná očekávání, potřeby a priority všech zúčastněných. Nesmírně těžké je to proto, že si na to lidé nikdy nevyhradí čas a dostatečně se nesoustředí – tento aspekt věcí podceňují a raději se rovnou vrhají do různých aktivit.
Ukázalo se, že v Šárynce rodiny dětí nepotřebují prostor pro vlastní zahradničení (nanejvýš metr čtvereční jednoho čtverečkového záhonku), děti nepotřebují další možnosti ke hrám, protože jich na velkém pozemku nacházejí dostatek, veřejnost v tomto konkrétním místě také neočekává a nevyhledává více osvěty (ukázalo se to na neúspěchu besed PPP – pozemek Šárynky je přece jen poměně odlehlý), a „domácí" lidé si ve skutečnosti ani přítomnost cizích lidí na pozemku nepřejí. Prohlídky kompostérů, na které Tomáš Hodek vodí skupiny zájemců, představují přesně správnou míru, nakolik vpustit na pozemek veřejnost.
Spravedlivé podíly – ve využívání produkce sadu a záhonků existují velké možnosti, stačilo by celý provoz školky lépe koordinovat a využívat s dětmi bylinky, bobuloviny a plody jako jablka, tykve, rajčata a topinambury. Ale je pravda, že pod Světlaniným vedením se i tento potenciál místa využívá stále lépe.
Co se týká spravedlivých podílů, vyvstává tu i otázka mé dobrovolné práce a toho, zda má její investování dostatečný efekt. Během pěti let svého působení v Šárynce jsem se nikdy úplně nezbavila dojmu, že personál Šárynky a rodiče nerozumí mé úloze na pozemku a tomu, co dělám. Zároveň nevyužívali mých nabídek k „permakulturní" prohlídce zahrady, což se několikrát ocitlo v programu nějaké oslavy, ale už na to nedošlo. Mám pocit, že kdyby se tito „domácí" lidé o permakulturu zajímali a třeba mi i zaplatili nějakou přednášku nebo dílnu, ihned by si mé práce a mého působení začali vážit víc. Přes všechno snahu se mi úplně nepodařilo najít si v systému svoji „niku".

Jednotlivá řešení

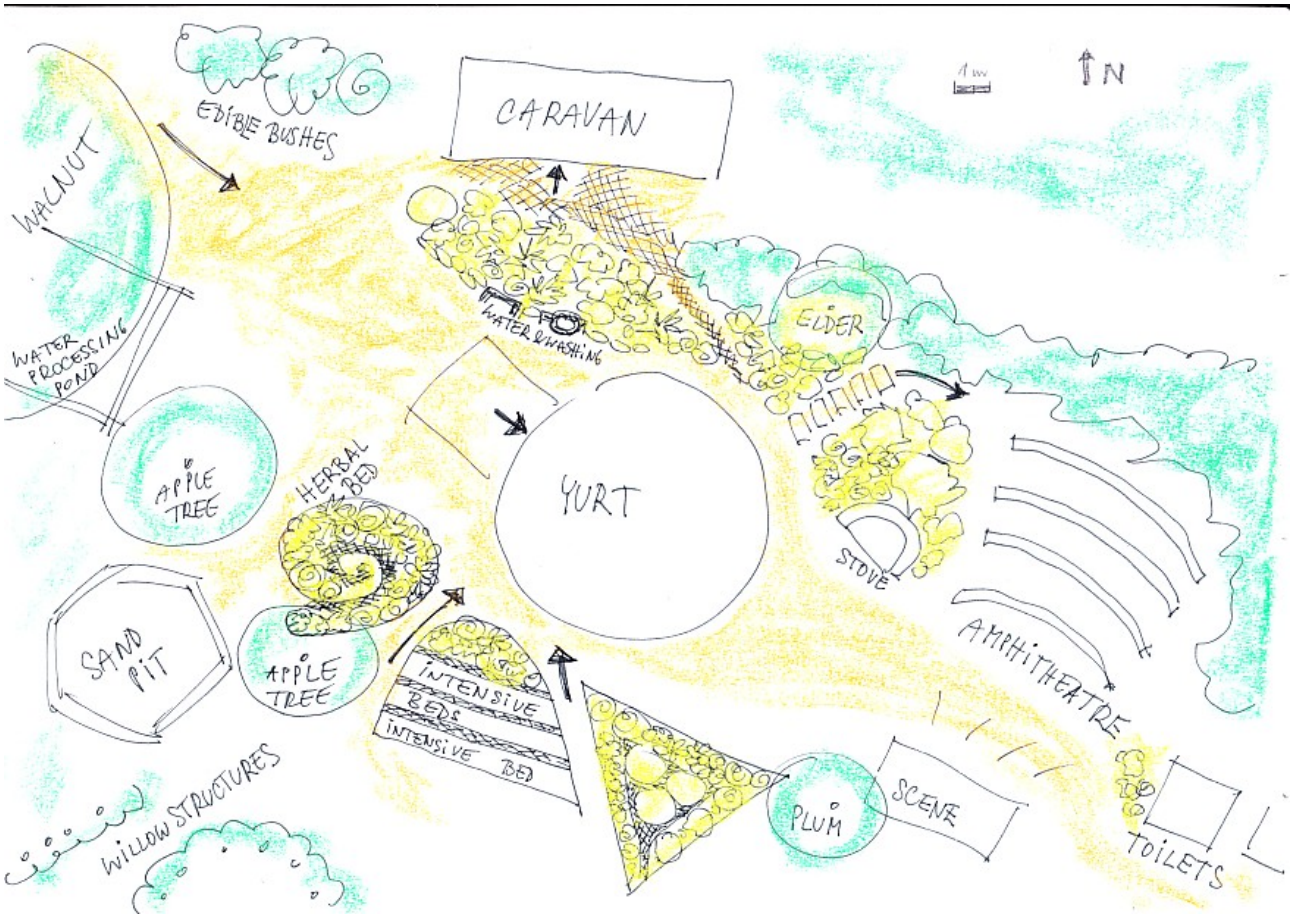

Tento plánek ukazuje polykulturní záhony, na které jsem nakonec zaměřila svou práci (žlutá barva). Udržovala jsem zde diverzitu, obohacovala jsem ji dalšími rostlinami, většinou z mé vlastní zahrádky, nebo „dobrovolnickými" druhy, které na místo přišly samy, a snažila jsem se záhonky chránit před přehnanou „upraveností" (tj. před vypletím, obnažováním půdy a vysušováním). Bylinkový záhon má sice spirálový tvar cestičky, ale je plochý, takže o typickou bylinkovou spirálu nejde.

Záhony nad jurtou kolem pece a pod černým bezem jsou kamenité, silně zastíněné a na prudkém svahu, a tak je obtížné najít rostliny, které by tam prosperovaly – udrží se barvínek *(Vinca minor)*, břečťan, meduňka a vrbina *(Lysimachia)*, z planých rostlin je to především kuklík a čistec. Na světlejším místě nad pecí se daří rakytníkům, rozchodníku, měsíčnici a zimní fiale.
Záhon pod maringotkou je osluněný a jsou zde vhodné pormínky pro bylinky jako levandule, šalvěj nebo modřenec.
Kromě těchto záhonků se starám ještě o **zvýšený záhon typu „německá kopa"**, který leží stranou a má kolem 10 metrů čtverečních. Polykultura na tomto záhoně se každoročně mění, je složena například z červené lebedy, měsíčku, brutnáku, divokých rajčat, špenátu a kostivalu. Jeho plánek zde neuvádím, ale v oddílu 7A najdete jeho fotografii.

Schéma spirálového bylinkového záhonu. Celek má v průměru asi pět metrů, horní část je slunečná, spodní zastíněná. Roste tu například měsíček, brutnák, kontryhel, meduňka, máta, kozlík lékařský, řepík lékařský, kostival, česnek medvědí, rdesno, mydlice, šišák stranolistý.

Trojúhelníkový záhon, kde byly původně vysazeny keře zimolezu kamčatského, černého rybízu a angreštu, a z trvalek máta, rebarbora, topinambury a libeček, postupně obohacuji trvalkami i jednoletými rostlinami: měsíčkem, šťovíkem zahradním, oreganem, brutnákem, česnekem medvědím, šalvějí, kozlíčkem polníčkem.

Jak všechno shrnout a uzavřít…

Bylo nutné přizpůsobit vlastní vize a postoje realističtějšímu a uskutečnitelnějšímu permakulturnímu designu – nebo se přesněji řečeno omezit na realizaci jen některých permakulturních prvků. Musela jsem rozšířit svoji koncepci toho, jak aplikovat permakulturu na pozemek – bylo nutné pracovat nejenom s ním, ale také s lidmi, kteří se na něm pohybovali a rozhodovali o něm, a v neposlední řadě pracovat také s vlastními zdroji, přístupy a limity. Postupně jsem hledala v ekosystému Šárynky svoji „niku“ a zažila jsem typický jev: designér se stává „vyslancem“ či „obhájcem“ pozemku, protože se sžije s jeho potřebami a přirozeným směřováním, je přesvědčený, že ví, co pozemek „potřebuje“. Komunikovat o tom s ostatními, kteří se do pozemku tolik „nevciťují“, je ale obtížné a někdy nemožné. Dále jsem se musela stále vyrovnávat s omezeností vlastních časových možností.

Mou osobní vizí permakulturního pozemku je pestrá polykultura, ideálně jedlý les připomínající divočinu. Tento model, připomínající laikům „džungli“, v Šárynce realizovat nelze. Ale možná že je to v pořádku – malé děti a naprostí zahradničtí laici asi opravdu potřebují uspořádanější záhonky a monokultury, aby dokázali pochopit zákonitosti pěstování rostlin a získat nějaké výnosy. Jejich potřebám tedy zcela stačí běžné metody pěstování v režimu „bio“.

Můj výběr nejpřiléhavějších permakulturních principů a postojů:

Efektivní energetické plánování
Neplýtvat svými vlastními zdroji (energií, časem) na nerealistické cíle.
Malé intenzivní systémy
Zaměřit se na demonstraci permakulturních metod na malých příkladech (záhoncích, o které se zvládnu starat).
Spolupracovat s přírodou, nebojovat s ní
V tomto případě bych pojem „příroda“ vztáhla na lidi v Ekodomově a jejich potenciál – nemá smysl dělat něco, co se jim příčí a s čím nesouhlasí.
Problém je řešení
Lépe je se radovat z toho, co se v Šárynce děje pozitivního: děti a rodiče si zahradu užívají, a já jsem se aspoň zčásti stala součástí místního dění.
Minimální změna s maximálním účinkem
I tento princip vykládám tak, že vlastní zdroje a energii je třeba využívat efektivně a neustále pozorovat a hodnotit reakce systému na to, co udělám.
Pozoruj a jednej
Tuto lokalitu jsem pozorovala celkem 5 let a na konci této doby jsem ji již vnímala mnohem komplexněji a chápala jsem propojenost jednotlivých prvků. Změny, které proběhly v managementu Šárynky, ale také posuny, které nastaly v přírodních systémech na pozemku, mi osvětlily mnoho ze zdejších procesů, a naučila jsem se nevynakládat svoji energii neúčinně a zbytečně.

Zahrádka v kolonii Zlatnice

Deník

Říjen 2011
Na bráně zahrádkářské kolonie Zlatnice, v těsné blízkosti mého domova, jsem našla lákavé oznámení: několik zahrádek je volných a je možné si je pronajmout. To je velice vzácná situace, obvykle se musí zahrádka v kolonii dlouze a namáhavě hledat. Ráda bych to zkusila – zahrádka u našeho domu je malá, její design jsem už vyřešila a chtěla bych si vyzkoušet něco nového. Domlouvám si telefonicky návštěvu.
Pan Rác, předseda místní pobočky Svazu zahrádkářů, mě vezme dovnitř vysokého plotu s ostnatým drátem nahoře, který obklopuje celou kolonii, a vysvětluje mi situaci: jde vlastně o nelegální squatt, proto jsou zahrádky k dispozici. Je možné, že se celého areálu brzy zmocní developeři. Přesto do toho jdu – jde mi o to, abych mohla experimentovat v podmínkách odlišných od své zahrádky u domu.

Listopad 2011
Začínám na zahrádce pracovat. Pozemek má asi 400 metrů čtverečních, s velmi dobrou půdou (dříve tu prý bylo zahradnictví), leží na východním svahu a je upraven do teras. Je na okraji kolonie a na východě sousedí s přírodní rezervací Tichá Šárka (porosty jsou zde tvořeny listnatým lesem s převahou akátů, dubů a jasanů). Nahoře na západním okraji zahrádky je chatička s půdorysem asi 3 x 3 m, v horní části pozemku je zavedena do hydrantu pitná voda.
Stav zahrádky je velmi zanedbaný, pozemek je zarostlý nálety jasanů, ostružinami a nejrůznějším plevelem. Začínám v této džungli vysekávat cestičky, dělám hromady větví a plevele a hodlám je později využít do zvýšených záhonů. Práce mě velmi baví.
Moji bezprostřední sousedé ze severní strany se zdají velmi milí, vítají mě malým panákem slivovice – a hned mě upozorní, že mám odhrabat listí spadané z mé třešně na společnou travnatou cestičku. Na jejich zahrádce není ani nejmenší plevel, naopak spousta obnažené půdy, vše je vysázeno ve vojenských řádcích, kraťoučký trávník byl zbaven dvouděložných rostlin, ale zato je vše dekorováno sádrovými srnkami (v téměř životní velikosti), sovou, gigantickým hlemýžděm a několika trpaslíky.
„Nebojte se, za rok bude vaše zahrádka vypadat úplně stejně," povzbuzují mě.

Březen 2012
Na Zlatnici trávím poměrně hodně času, ale stále to není dost. Mí sousedi na pozemku doslova žijí, jsou stále na zahrádce i s návštěvami příbuzenstva, pán domu zde chová králíky.
Postupně svůj pozemek čistím, ale rychle znovu zarůstá. Udělám několik zvýšených záhonů, osázím je a osiju. Zahrádku je potřeba pozorovat, protože je tu spousta výsadeb, o kterých nevím – například nesmírné množství jarních cibulovin, talovínu, ladoněk, tulipánů, a mezi tím mnoho plicníku a kostivalu. O trvalkách, které vyrážejí později, zatím nemám přehled.
V zahrádce je několik starých ovocných stromů: dvě třešně, tři jabloně (dvě odumírají), švestka, a dále myrobalánové křoví, pravděpodobně rozrostlé z původní podnože kořenovými výmladky. Je tu sbírka (zřejmě kdysi záměrně sestavená) různých typů ostružin a malin.
Plán cestiček a záhonů je předurčený tím, jak jsou vystavěny terasy. Rozhoduji se nechat je porostlé trávou – půjde o jedinou trávu na pozemku. Různé skupiny rostlin chci ponechat tam, kde zřejmě byly vysázeny původně – lze rozpoznat partie věnované bylinkám, ovoci (jahodám), kvetoucím trvalkám a letničkám. Malé partie divočiny plánuji uprostřed (u myrobalánového houští) a na spodním okraji pozemku (u přírodní rezervace), protože tam snad nebudou vadit sousedům. Dále plánuji vytvoření jezírka a vysazení moruše, obojí v dolní části pozemku.
Situace s developery se vyvíjí dobře, nejméně několik let se zřejmě nebude nic dít, a možná se zahrádková kolonie zachrání i natrvalo.

Duben 2012
Jarní schůze místní pobočky Svazu zahrádkářů: další ze sousedů (naštěstí nájemce zahrádky vzdálené od mého pozemku) prohlašuje mocným hlasem, že silně nesouhlasí s tím, že snad někdo požaduje v neděli klid – zdržet se používání sekaček, motorových pil, drtičů štěpky a podobně. Křičí: „Jen ať je tu co největší hluk! Aby všichni věděli, že tu pracujeme a budujeme si chatky a zahrádky!“
Během dubna máme v Permakultuře (CS) mnoho aktivit – oslavy Dne Země, stánky na dalších jarních festivalech, musím psát a sestavovat další číslo Klíčové dírky a k tomu trávit osm hodin denně v práci (pracuji v PR agentuře jako copywriterka). Navíc dostávám literární stipendium a mám strávit celý červen na stáži v Brémách. V červenci jedu znovu na 3 týdny do Německa – tentokrát na evropskou permakulturní konverenci, EUPC, a na následující kurz PDC v angličtině v ekovesnici Escherode u Kasselu. Získala jsem totiž grant Grundtvig. Znamená to, že musím práce copywriterky zanechat, což jsem stejně měla v úmyslu udělat, a budu se živit na volné noze překládáním.
Můj letní program ovšem také znamená, že se o zahrádku na Zlatnici opravdu nemohu přiměřeně starat, a to dokonce ani podle standardů permakultury a minimálního zasahování, pokud bych chtěla mít pozemek aspoň trochu úhledný a upravený. Odhaduji, že v tomto stádiu (bujný růst vegetace, budoucí koncepce ještě není vůbec vidět) by potřebné úpravy zahrádky zabraly zhruba dva týdny nepřetržité práce.
Pokaždé, když mě pan Rác potká, se mě ptá, kdy začnu konečně používat herbicidy (což ostatní zahrádkáři v kolonii dělají rutinně).

Červen 2012, Brémy
Na svém literárním pobytu trpím zahradnickým „absťákem“ a zjišťuji, že má hostitelka paní Černá má také pozemek v zahrádkářské kolonii! Je velice zanedbaný, protože na něj nemá vůbec čas. Velmi ráda tam na půjčeném jízdním kole zajedu a zahrádku trochu upravuji. Zahrádkářská kolonie je velice odlišná od té v Praze – otevřená vůči veřejnosti, která sem chodí jako do parku, úhledná a přívětivá, žádné ostnaté dráty a téměř žádné ploty. Sousedka paní Černé se mi pokouší vysvětlovat, že o zahrádku je třeba pečovat o mnoho víc. Neumím ale německy a ona zase anglicky, a tak náš rozhovor brzy končí…

Září 2012-
Odjíždím na dovolenou do Francie… a tak je to pořád, nikdy nemám dost času, abych se o zahrádku náležitě starala, a to ani podle svých permakulturních standardů.

Červen 2013
Další hektické jaro, kdy mi na zahrádku v kolonii nezbývá čas, a po něm následuje deštivý začátek léta. Zahrádka přerůstá do velmi bujné a nezvladatelné džungle. Členové pobočky Svazu zahrádkářů uspořádají hodnocení zahrádek a dostávám dva černé puntíky. To je velice zlé, horší už mohou být jen tři černé puntíky.
Místní pobočka SZ zve na besedu političku strany Zelených Petru Kolínskou, aby jim poradila s obranou lokality proti tlakům developerů. Politička radí otevřít se vůči veřejnosti a získat tak spojence, pořádat například dny otevřených dveří, táboráky, výměny semínek, sazenic a přebytků úrody, kontaktovat další místní skupiny a iniciativy. Zahrádkáři ji vyslechnou, ale její návrhy v nich nerezonují a asi jejich podstatě nerozumí – očekávali spíše rady právního charakteru. Schůze končí jejich prohlášením, které zůstalo naprosto nezměněno: zahrádky musí být co nejupravenější, aby každý úředník, který je přijde zkontrolovat, viděl, že na nich lidé skutečně pracují.

Červenec 2013
Začínám zvažovat, že přenechám zahrádku jinému zájemci – dokud mi ji svaz zahrádkářů oficiálně neodebere pro zanedbanost, mohu ji samostatně převést na jiného nájemce. Odebrání zahrádky je

celkem reálná možnost, pan Rác se tváří velice smutně, kdykoli mě potká.
Je pravda, že během svého působení na tomto pozemku jsem získala dost zkušeností – především jsem zjistila, že tento vlhký a úrodný pozemek vyžaduje daleko větší investice práce než moje zahrádka u domu, která je mnohem sušší a méně úrodná.
Kromě toho se vynořila možnost spolupráce s Šárynkou na jejich pozemku.
Nového nájemce pro zahrádku chci najít sama, protože si rozhodně nepřeji, aby ji získali pro své příbuzné moji sousedé ze severní strany. Ti mi jednoho dne předvedou ošklivý výbuch zlosti: řvou na mě, že se k nim z mého pozemku šíří plevele, že moje zahrádka je nejhorší ze všech, že se v mých zvýšených záhonech usazují mravenci. Reaguji jen vysvětlením, že využít dřevo ve zvýšených záhonech je mnohem lepší než je pálit, na což nejsou schopní reagovat vůbec a zmlknou.

Srpen 2013
Můj soused z jižní strany mi zprostředkovává nového zájemce.
Na podzim zahrádku předávám, nyní z ní jen odvážím sazenice rostlin, které mohu využít na své zahrádce nebo v Šárynce, další sazenice věnuji vznikající komunitní zahradě na Žižkově.

Virtuální retro design anebo „co by bylo šlo udělat, kdyby...“
Původně jsem tento projekt do svého portfolia vůbec nechtěla zařadit a měla jsem v úmyslu prezentovat zde spíše nějaký návrh zahrádky pro klienty, které občas dělám, ale mému školiteli Georgi Sobolovi připadal tento případ zajímavý i z hlediska sociálního designu, a proto zde budu analyzovat, jak by bylo třeba postupovat, aby design byl úspěšný.

Pozorování
Následující faktory můžeme pokládat za sektory ovlivňující design zvenčí:
- zahrádka byla několik let zanedbávaná a nyní je **velmi náročná na vklady práce a energie**, v daném sociálním prostředí je třeba ji okamžitě převést do „civilizovanějšího“ stavu, třebaže jen provizorně, než strávím potřebnou dobu pozorováním – tj. zbavit ji náletů a zaplevelení.
- zdejší **komunita zahrádkářů** je velmi **konvenční a konzervativní**, rutinně používá herbicidy, pesticidy, průmyslová hnojiva, ideálem je obnažená, vzorně vypletá půda, úhledné řádky monokultur, a panuje zde značná nesnášenlivost vůči jiným koncepcím.
- **tlaky developerů** působí, že se zahrádkáři cítí tím více nuceni všechno „vzorně“ upravovat. Věří, že tím získají větší podporu úřadů.
- sama mohu zahrádce věnovat jen **omezený čas a energii**. K úspěšnému designu by bylo bezpodmínečně nutné tento **vklad zvýšit**.
Zde jsou další faktory, nezmíněné v předchozí pasáži deníku:
- mezi zahrádkáři je několik **sympatizujících lidí**, kteří by jistě podpořili přírodnější způsoby zahradničení: má kamarádka Wanda, můj soused z jižní strany, který se přátelí se „zelenou“ političkou Petrou Kolínskou, a pravděpodobně i další lidé, které bych mohla kontaktovat. Hlučné a agresivní jedince je (jako vždy) jen víc slyšet.
- **pobočka Svazu zahrádkářů** trpí velkým nedostatkem dobrovolníků ochotných pracovat ve výboru a vládnoucích počítačem a internetem, proto mě pan Rác požádal, abych se ujala **funkce tajemnice,** kterou jsem skutečně krátce zastávala. Tuto funkci bych mohla využít ke **kontaktování všech členů společenství** (asi 30 rodin), a kromě vybírání členských příspěvků s lidmi diskutovat i o způsobu managementu celé kolonie.

Analýza
Má **vize** byla asi taková: „Chci vytvořit **ukázku přírodní zahrady**, kde bude názorně vidět, jak spolupracovat s přírodou, podporovat volně žijící organismy a realizovat nízkoúdržbový režim. Tato zahrádka by měla být hezká na pohled, aby pozorovatele přesvědčila.“
Tento cíl se mi **nepodařilo naplnit** – podcenila jsem totiž investice času a práce, které to vyžadovalo, nebo jsem naopak přecenila množství času a práce, které mohu zahrádce věnovat.
Důležité je, že nešlo pouze o **investice fyzické práce** (úpravy pozemku), ale také o **investice**

duševní nebo **sociální** – kontaktovat ostatní zahrádkáře, mluvit s nimi o svých představách, ptát se jich na ty jejich, sdílet své zkušenosti s přírodním zahradničením, trávit společně příjemný čas... Zahrádkářská kolonie Zlatnice měla i svoji zajímavou **historii a tradice**. Vznikla zhruba před 50 lety a zahrádky byly původně na Letné, kde musely ustoupit výstavbě stadionu Sparty. Skupina měla i svůj archiv, bylo by možné pracovat se vzpomínkami pamětníků jako byl pan Rác, nebo s rodinami, které si zahrádky předávaly už po několik generací.

Design

Permakulturní etika:

Péče o Zemi: přírodní režim zahrady, ochrana volně žijících organismů, podpora diverzity

Péče o lidi: abych dokázala rozvíjet vazby v rámci komunity a šířit myšlenky přírodního zahradničení, musela bych se zřejmě vzdát jiných svých aktivit (dobrovolná práce v Permakultuře CS) nebo je silně omezit a plně se místní komunitě věnovat. Musela bych v komunitě fungovat jako síťující, propojující prvek, ale nevnucovat své myšlenky a spíše lidi a jejich vztahy pozorovat, a dále rozvíjet společně trávený příjemný a kvalitní čas – patrně vymýšlet „vnitřní“ aktivity pro členy skupiny, jako výměnné burzičky, táboráky a podobně. Také „přetahování“ s developery by se mohlo stát více komunitní záležitostí.

Spravedlivé podíly – bylo by třeba oslabit hlasy několika nejhlučnějších a nejagresivnějších členů komunity, ale předpokládám, že by k tomu došlo spontánně, pokud by se mi podařilo iniciovat „krystalizační jádro“ lidí smýšlejících jinak a tíhnoucích k přírodnímu zahradničení a většímu otevření kolonie navenek – stačilo by, aby všichni dostali stejnou možnost se projevit a uplatnit.

Permakulturní postoje:

Problém je řešení: pokud nejsem spokojená s atmosférou v kolonii, je na mně, abych iniciovala změnu a našla podporu v podobně smýšlejících lidech.

Malá a pomalá řešení: Příliš na lidi tlačit a k čemukoli je nutit mi nejen bytostně nesedí, ale věřím, že by to ani nebylo produktivní. Místo „revolučního“ řešení, příliš důrazného přesvědčování a vytváření nepřátelských frakcí v rámci komunity bych raději šla cestou pozitivních změn, pomalé „krystalizace“ - shlukování spřízněných duší - kolem pozitivních vizí.

Permakulturní principy:

Urychlení sukcese – v celé společnosti pozoruji obecný posun od paradigmatu individualismu k novému paradigmatu nehierarchických skupin, sdílení, vzájemné otevřenosti a propojenosti. To platí dokonce i v korporátní sféře. Navrhla bych urychlit sukcesi místní komunity směrem k nehierarchickému modelu – v zahrádkářské kolonii by to mělo být poměrně snadné, protože jde o zájmovou (hobby) skupinu a iniciativa cokoli organizovat tady spíše chybí, takže kdokoli se organizování ujme, má poměrně volnou ruku.

Važ si diverzity a využívej ji – je třeba zajímat se o každého člena komunity, včetně těch, ke kterým mám vzhledem k jejich agresivnímu chování odpor.

Važ si okrajů a využívej je – „okraje“ bych chápala jako rozdíly mezi různými skupinami lidí, například více a méně vzdělaných, s různým vkusem (a nevkusem), s různým stylem humoru a různými názory. Ve skutečnosti je to pro mě příležitost poznat lidi z takových společenských skupin a vrstev, kam bych jinak v životě nepronikla, a toho bych si měla vážit a víc naslouchat a pozorovat.

Přiměřené metody – uvědomit si, že lidi nemohu měnit příliš usilovným přesvědčováním, ale mohu je povzbuzovat, aby vyjádřili určité stránky své povahy nebo určité schopnosti, které zatím zůstaly skryté a nevyužité. Využít například jejich potřeby komunikace (v naprosté většině jde jen o prolomení prvních bariér), nebo jejich potřeby mít alespoň nějaký hlas v „přetlačování“ s developery. Je důležité vytvářet pozitivní, optimistickou atmosféru, zaměřit se na akci, na to, co můžeme dělat.

Realizace

1) Musela bych vnitřně „přijmout za svoji“ funkci tajemnice místní pobočky SZ, což mi už samo

umožňuje stát se propojovatelkou komunity zahrádkářů, a také mít přístup k informacím o tom dění v místní politice, které souvisí s kolonií a s životním prostředím obecně.
2) V prvním stádiu – dokud mě lidé ještě neznají – bude třeba šířit informace o přírodním zahradničení, spolu s informacemi o různých událostech v kolonii a plánech do blízké i vzdálenější budoucnosti, včetně zpráv z místní politiky a z „boje“ s developery. K tomu účelu by mohla nejlépe sloužit nástěnka u brány kolonie – sice tu stojí, ale téměř nikdo ji nevyužívá.
3) Jako tajemnice jsem členkou výboru místní pobočky SZ, ve kterém je 5 lidí. Ve výboru mohu navrhovat různé aktivity, jako přátelská setkávání zahrádkářů a jejich hostů, výměnné bazárky výpěstků, společné opékání na ohni a oslavu sklizně s ochutnávkou různých dobrot, které lidé připraví a přinesou. Můžeme připravit i aktivity pro děti.
4) A samozřejmě si najdu dost času na údržbu zahrádky a na její proměnu ve vzorové řešení přírodní zahrady, která bude inspirovat i ostatní.

Udržování v chodu
Život zahrádkářské kolonie se stal mou „srdeční záležitostí“, jednou z mých životních priorit, a zase se tu projevuje důležité pravidlo, které ve svém životě objevuji opakovaně: pokud chce člověk něco dělat dobře, dotahovat to a mít z toho uspokojení a radost, nemůže se tomu věnovat jen okrajově nebo napůl – musí do toho jít naplno.
Nyní vystoupím z modu „co by bylo, kdyby“ do reality: aktivitou, kterou dělám naplno, se pro mě stala práce pro Permakulturu (CS), její koordinace, a zejména naše publikační a vydavatelské aktivity. Na tomto projektu, na projektu Šárynky i na projektu v Toulcově dvoře (obojí viz toto portfolio) se silně projevilo, že už nemám kapacitu se dost naplno věnovat dalším aktivitám.
Je třeba se z toho poučit a už si nic podobného nenabírat.

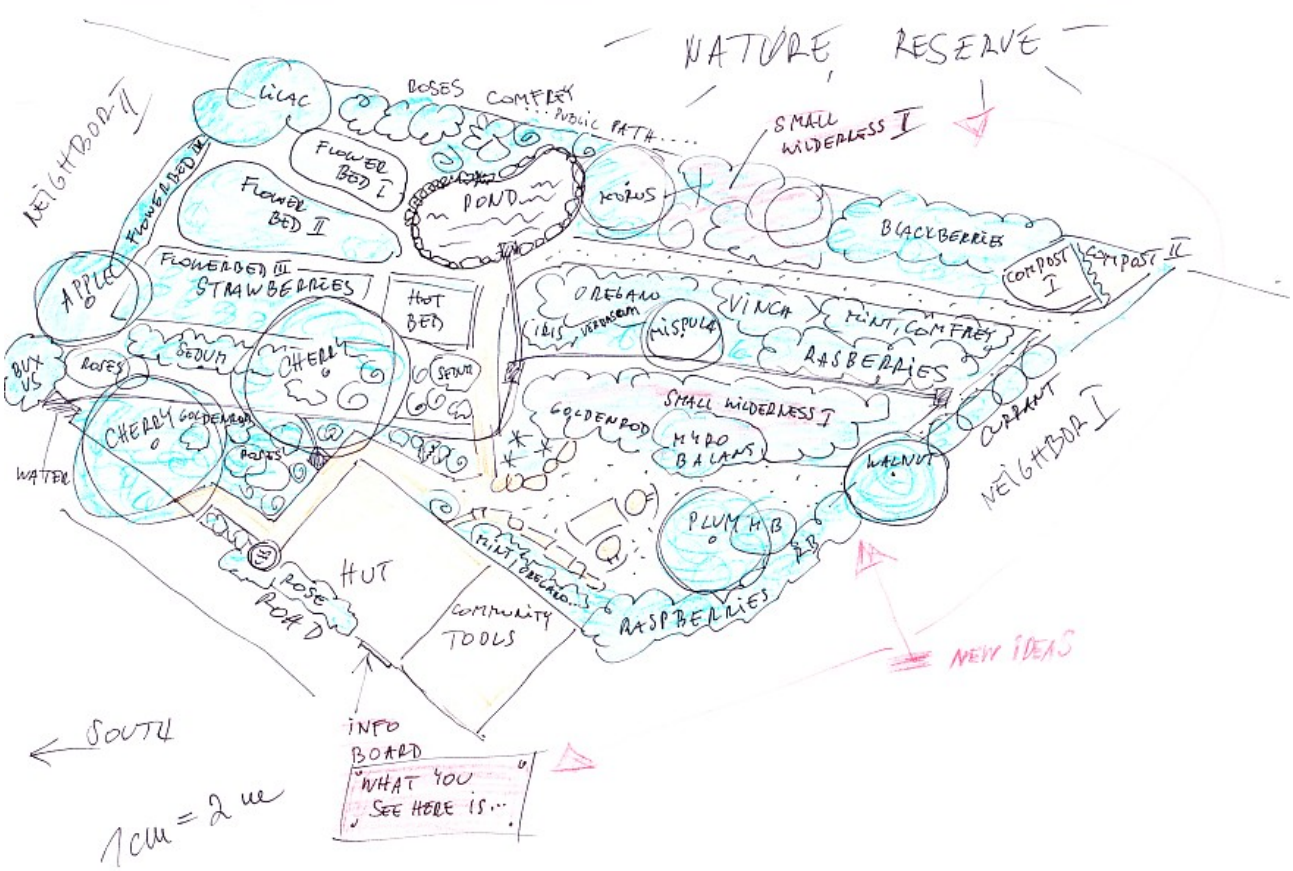

Plánek zahrádky, jih je vlevo. Jsou zřetelné linie teras, na západním okraji u společné cesty chatka, na východním okraji hranice rezervace.

9A. Má role ve výuce permakultury
Deník

Leden 2016
Na své cestě k učení permakultury jsem stále na počátku.
Určitou praxi s učením dospělých mám z kurzů tvůrčího psaní, které jsem vedla od roku 2008 a vypracovala jsem si pro ně vlastní metodiku. Učit motivované lidi, kteří mají o dané téma živý zájem, mě velmi baví.
V roce 2013 jsem začala učit permakulturu jako „učící se učitelka“ (apprentice), poprvé v červenci na PDC Permanetu v Mojmírově, pak v únoru 2014 na úvodním kurzu (IPC) Permanetu v Praze. Pokračovala jsem učením svých vlastních IPC, kdy jsem si vždycky přibrala alespoň jednoho dalšího lektora. V dubnu 2014 v Ekodomově byl druhým lektorem Jan Froněk, v únoru 2015 na Toulcově dvoře Alena (Ája) Kopřiva Chadová (viz design 5 tohoto portfolia), a v červenci 2015 opět na Toulcově dvoře jsem měla na čtyřdenním IPC spojeném s úvodem do designu dokonce 3 spoluučitele: Alenu Gajduškovou, Janu Kotoučkovou a Pavla Kučmaše. Zjistila jsem, že mi nejlépe vyhovují rozšířené kurzy IPC s tématy jako „aplikace permakultury na váš vlastní život“, „permakulturní design pro každou příležitost“ a podobně, stejně jako spolupráce s lektory, kteří ovládají praktické dovednosti „z terénu“, z oblastí, kde sama zkušenosti nemám.
V letech 2012-2014 jsem se účastnila tří setkání evropské sítě permakulturních učitelů (EPT), a to v Leeds, u Barcelony a konečně na evropské konvergenci (EUPC) v Bulharsku.
V létě 2015 jsem se jako „učící se učitelka“ účastnila mezinárodního PDC ve Sluňákově, vedeného Tomasem Remiarzem. Spolu s dalšími českými a slovenskými kolegy jsme si tu vyzkoušeli učení v angličtině.

Stav výuky permakultury v našem spolku v roce 2016
Koordinátorkou české Akademie permakultury, což je větev Permakultury (CS), je Katka Horáčková. Úzce s ní spolupracuji, ale sama nemám žádnou „silnou“ vizi toho, jak by měla Akademie fungovat.
Jednu vizi ale mám: chtěla bych zorganizovat PDC (Úplný kurz permakulturního designu) v Praze. Kurzy PDC běží v Brně, v Růžďce na Valašsku (na projektu Permanetu Vodnářská zahrada) a na Slovensku. Chtěla bych tuto mezeru vyplnit a PDC zpřístupnit i zájemcům z Prahy a okolí.

Plánování PDC
Největší problém je najít hlavního lektora/lektorku, ideálně z Čech (tedy ze západní části ČR – z Bohemie :-)), aby neměl/a s dojížděním do Prahy problém.
Probírám tuto otázku s Katkou a výsledkem je, že vyzvu k účasti široké spektrum permakulturních učitelů a ti budou učit PDC kolektivně. Je to neobvyklé řešení, lektorů je nakonec 8, ale jeho smyslem je nalezení těch lektorů, kteří se ve výuce PDC budou cítit nejvíc „doma“ a napříště je převezmou.
Rozlišujeme „hlavní“ učitele, kteří jsou přítomní po celou dobu kurzu, a učitele „hostující“, kteří přijedou jen na určitou speciální lekci.
„Hlavní“ učitelé jsou: ***Alena Gajdušková***, velmi zkušená a vzdělaná ekofarmářka, majitelka permakulturně obhospodařovávaného pozemku a designérka přírodních zahrad, která si ale sama PDC teprve dodělává. ***Katka Horáčková***, zkušená permakulturní lektorka, a ***já*** (mohu kompetentně učit teoretičtější lekce z ekologie, životního prostředí a sociální tématiky). K „hostujícím“ učitelům patří: ***Denisa Tomášková***, která má vynikající permakulturní vzdělání (PDC u Mollisona, další kurzy u Lawtona, Dohertyho a dalších), ale má velmi malé děti – bude mluvit o permakulturním designu. ***Alena Kopřiva Chadová*** je velmi vytížená lokálními permakulturními projekty, takže učí jen o komunitách. ***Dana Kellnerová*** je držitelkou DPD a je specialistka na zvířata. ***Jana Kotoučková*** patří k zakladatelům českého permakulturního hnutí a je profesionální zahradnice. A ***Marek Kvapil*** je velice známý permakulturní lektor, zaměřující se na samozásobitelství a semenaření.

Časový plán:
Tento PDC kurz proběhne v pěti víkendech (5 x 15 hodin),v měsíčních intervalech od ledna po květen.

Lokace:
Vzhledem k předchozím dobrým zkušenostem jsme zvolili Toulcův dvůr.

Účastníci PDC 2016 se čtyřmi lektorkami

Květen 2016
Analýza pražského PDC 2016:

Co bylo dobré (silné stránky)

- Na kurzu panovala výborná atmosféra, všechno bylo velice živé, interaktivní, nabité informacemi a přitom zábavné. Studenti to všechno velice oceňovali.
- Spolupráce učitelů se studenty byla velice dobrá. Většina studentů měla vysokoškolské vzdělání v zemědělství nebo zahradní architektuře a krajinářství, a tak sdíleli své znalosti s ostatními. Kurz jim pomohl nalézt nový směr v jejich profesi.
- Naši vzdělaní studenti nám pomáhali ještě pozvednout úroveň kurzu: krajinná architektka Tereza přinesla profesionální mapy pozemků Toulcova dvora a ukázala nám, jak s nimi pracovat. Lenka, která vystudovala permakulturní design u Jardy Svobody a už dělá samostatné návrhy, nám ukázala roubování, a podobně.
- Výhodou byla vzájemná nahraditelnost lektorů.
- Vytvořila se skvělá synergie lektorů, studentů a lokality – ve svých designech studenti pracovali s různými partiemi pozemků Toulcova dvora, se starým sadem, lesem, mokřadem, pastvinami a podobně.
- Výsledný „koktejl“ přednášek, prezentací projektů samotných studentů (třeba dřevěný a slaměný dům dvojice kurzistů), hravého způsobu učení a praxe (včetně vytváření designů) byl harmonický a velmi příjemný.
- Spolupráce učitelů probíhala dobře, témata jsme si rozdělili spontánně, podle toho, kdo byl v čem nejsilnější.

- Některým učitelům kurz pomohl nalézt vlastní „niku“ - identifikovat, co by chtěli učit do budoucna.
- Také jsme zde zachytili lektory, kteří by v budoucnu mohli učit ve vytvářející se Akademii permakultury.

Co by mohlo být lepší (výzvy)

- Tři z pěti víkendů se konaly v příliš malé klubovně, z toho důvodu jsme nemohli přijmout víc studentů než 18 a museli jsme odmítnout 12 dalších zájemců. Naštěstí se mi podařilo pronajmout aspoň na 2 víkendy větší prostor, a řadu lekcí jsme učili venku.
- Ke spolupráci jsem přizvala příliš mnoho lektorů, tři z nich byli z Moravy (Dana Kellnerová, Jana Kotoučková a Marek Kvapil) a bylo trochu neefektivní, že museli dojet do Prahy na jedinou přednášku.
- Protože většina lektorů nebyla přítomna na celém kurzu, někdy to vedlo k opakování témat a už řečeného. Dále nebyly úplně vyjasněné kompetence jednotlivých lektorů.
- Jana Kotoučková je výborná praktička, ale příliš jí nesedí učení abstraktnějších témat, jako například výklad o podstatě a souvislostech jedlého lesa.
- Pro design ve skupinách jsme po dohodě s technickým ředitelem TD a naším bývalým kurzistou Michalem Jirsou navrhli několik partií pozemků TD, ale nastaly nám problémy s rozhovory s klienty (čtyři neziskovky působící v areálu). Všechno podrobněji poisuji v designu 5 tohoto portfolia.
- Studenti potřebovali na své designy víc času.
- Jak upozornila Denisa, výsledkem byly většinou prostě „zahradní designy“, permakulturní přístup nebyl v designech dostatečně akcentován. Napříště bude lépe, když se v zadání designů nebudeme držet přesně reality, studenti se lépe pocvičí na vymyšleném příkladu, kde lektoři budou zastupovat klienty.
- Studenti by byli ocenili, kdybychom se více věnovali jejich osobním designům. Na to už zbylo velice málo času.

Katka Horáčková učí na kompostu o kompostu

Příští kroky (poučení pro PDC 2017)

- Počet lektorů by se měl ustálit na 2-3, s výjimečným přizváním nějakého hosta. Kompetence by měly být jasně vymezeny.
- Struktura kurzu by měla být jasněji vymezena. V roce 2016 jsme chtěli kurz uspořádat podle zón (od zóny 1 ven), ale časové možnosti jednotlivých lektorů nám s tím zamíchaly.
- Přijmeme Denisin návrh, že všechny skupiny budou pracovat na stejném designu. Pozemek bude reálný, ale zadání bude virtuální (typické zadání designu pozemku pro rodinu).

Vzdálenější vize

- Organizovat tento typ PDC v Praze každoročně.
- Pomáhat lektorům s rozběhnutím kurzů PDC i v jiných místech a regionech.
- APK bude organizovat každoročně mezinárodní kurzy (PDC nebo jiné).

Jarní lekce o bylinkách: raší tu šanta nebo meduňka?

Léto 2016

Po tomto kurzu PDC jsme svolali schůzku lektorek rozvíjející se Akademie permakultury. Ujasnily jsme si své osobní plány a kapacity:
Denisa – je ochotná učit PDC od podzimu 2016 do jara 2017, ideálně zčásti jako „večerní školu“, 3–4 hodiny týdně plus 2 víkendy na konci kurzu.
Katka – ráda učí IPC v kombinaci s praktickou náplní, může učit PDC ve spolupráci s Denisou, ale nechce být hlavní lektorkou.
Alena G. - chce učit spíše praktické dílny (bylinky, ovocnaření...)
Já – zjistila jsem, že učení PDC není přesně můj „šálek čaje“ a mám mnohem raději kratší kurzy IPC. Pokud to ale bude potřeba, mohu učit PDC jako členka týmu.

Denisa je ochotná být **hlavní lektorkou příštího PDC,** který by chtěla učit **s Katkou a se mnou.**
Tento plán jsme v roce 2017 skutečně zrealizovaly.
Naopak původní formát zčásti „večerního“ kurzu, který by začal už na podzim, se neosvědčil, zájemci se v čase dovolených nehlásili. Zůstali jsme tedy u modelu pětivíkendového PDC od ledna do května.
V roce 2017 jsme vyzkoušeli novou lokaci – **Stanici mladých přírodovědců na Smíchově,** kde je také jeden z našich ukázkových projektů:
http://www.permakulturacs.cz/project/32/prirodni-zahrada-pri-stanici-prirodovedcu-ddm-prahy-5

Květen 2017
Po PDC 2017 ve Stanici přírodovědců na Smíchově

Účastníci a lektorky PDC 2017

Co bylo dobré (pozitiva)

Měli jsme k dispozici dostatečně velkou učebnu, takže jsme mohly přijmout všech 23 zájemců.

- Jedním ze studentů byl Michal Plundra, místní zahradník ze Stanice, který nám poskytl několik exkurzí po pozemcích a sklenících Stanice a nesmírně nám pomohl s organizací kurzu, včetně oslavy s posezením u ohně a opékáním.
- Stejně jako PDC 2016 byl i tento kurz úspěšný finančně.
- Kurz měl atmosféru plnou nadšení a duševního souznění, velmi podobně jako rok předtím.
- Také tentokrát jsme měli mezi studenty řadu vzdělaných a zkušených zahradníků a ti přispívali k výuce obdobně jako studenti v roce 2016. Šest studentů se stalo členy Permakultury (CS).
- Celkovou osnovu kurzu tentokrát sestavila Denisa s účastí mou a Katčinou, a designu bylo věnováno mnohem více času než v roce 2016. Studenti byli rozděleni do 5 skupin a každá vytvořila velmi originální a inventivní design řešící stejné zadání: rodinný dům se zahradou na části pozemku Stanice, kde by rodina měla získávat obživu. Studentské návrhy přišly s celou škálou nápadů od lesní školky nebo bufetu pro návštěvníky Stanice až po pěstování hub na kávové sedlině sbírané v pražských restauracích, nebo ukázkové přírodní zahrady s prodejem sazenic.
- Spolupráce trojice lektorek byla hladká a dobře jsme se doplňovaly. V případě potřeby jsme se mohly navzájem nahradit.

Tři lektorky PDC 2017: Denisa, já a Katka

Co mohlo být lepší - výzvy

- Jedna ze studentek, Alena K., byla velmi kritická k našim výukovým metodám. Sama je ekopedagožka a pracuje s dětmi, a tak nám vytýkala nedostatek interaktivity. Dokonce i poté, co jsme s ní všechno probraly u kávy a podíl interaktivní výuky ještě zvýšily, byla pořád stejně nespokojená. Proto jsem dospěla k názoru, že sice určitě máme co zlepšovat, ale že Alena trpí ve vztahu k nám určitou „provozní slepotou“.
- Denisa se chtěla co nejvíc držet původní Mollisonovy osnovy PDC a radila nám, abychom učily své lekce podle „permakulturní bible“ - The Designer's Manual. Zkusila jsem to v lekci o terénních úpravách a keyline designu, ale dospěla jsem k názoru, že lekce je potřeba přizpůsobovat našim podmínkám. Původní Mollisonův text je psán komplikovaně, skáče z jednoho tématu na druhé a nečekaně je propojuje, někde zabíhá do přílišných detailů, a hlavně se nezabývá tématy, která je třeba se studenty řešit nejvíc a která jsou ve středoevropských podmínkách nejdůležitější. Osobně dávám přednost novější osnově od Robyn Francis, která má jasnou strukturu a identifikuje nejdůležitější témata, která platí v celém světě univerzálně.
- Dodržování Mollisonovy osnovy také znamenalo, že se úvodní ekologická a environmentální témata probírala velmi zdlouhavě. V sedmdesátých a osmdesátých letech šlo zřejmě o novinku, ale dnes už lidé hodně věcí o stavu světa a planety vědí a nemá smysl jejich probíráním trávit příliš mnoho času. To odpovídalo reakcím studentů v závěrečné zpětné vazbě – objevovaly se požadavky na více permakulturní praxe a méně obecné teorie. PDC sice není kurz o zahradničení, ale studenti rádi pracují venku na pozemku a učí se v praxi, tím, že nějaké prvky realizují vlastníma rukama.
- Osobně jsem si v tomto PDC potvrdila mé předchozí pocity: učení PDC mi sedí méně než učení IPC, především proto, že mi chybí celá šíře permakulturních zkušeností z praxe (řešení velkých pozemků, život v nějaké ekologické komunitě, hospodaření na farmě…), což by podle mého názoru měl mít lektor PDC vyzkoušeno na vlastní kůži.

Denisa s mým modelem krajiny, vytvořeným z prošívaných bund, prostěradla a rybníčků vystříhaných z papíru

Další kroky v blízké budoucnosti
Brzy začneme připravovat kurz PDC 2018, který proběhne opět na Toulcově dvoře a udrží si osvědčené časové schéma.
Co se týká mých vlastních kurzů, budu spíše reagovat na příležitosti, které se objeví, a budu učit další IPC ve spolupráci s dalšími lektory.

Dlouhodobá vize
Akademie permakultury by mohla každoročně organizovat jeden český PDC v Praze a druhý na Moravě, a jeden mezinárodní PDC nebo jiný kurz (pokročilý design nebo učitelský) v angličtině.

Červen 2017
Přehled mých ostatních kurzů

Srpen 2016: účastním se mezinárodního učitelského kurz v Praze, který vedl George Sobol. Jsem ráda, že nyní mám učitelskou permakulturní kvalifikaci odpovídající mezinárodním standardům.
Říjen 2016: Učila jsem kurz IPC + designu s Janou Kotoučkovou v Krásněvsi na Vysočině, nedaleko Janina domova u Jihlavy. Během tohoto třídenního kurzu jsme navštívili pozemek jednoho ze studentů a probrali možnosti jeho designu v krátkém (půldenním) designovém cvičení. S Janou se jako lektorky dobře doplňujeme – já se starám o kostru kurzu a učím teoretické lekce, ona je zdrojem bohatství praktických znalostí o pěstování a o místní krajině Vysočiny.

Jana (uprostřed), já a naši studenti v Krásněvsi

Další plány: Zaměřím se na kurzy IPC, které mám ráda a vyhovují mi. V říjnu 2017 se chystám učit IPC s Ivanou Mertovou, nadšenou adeptkou učení permakultury, zaměřenou především na město a na komunity.

Červen 2017:
Mé přednášky o permakultuře

Občas dostávám pozvání přednášet při různých příležitostech o permakultuře. V tomto roce na jaře jsem měla úvodní přednášku na **Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy,** a další populárněji zaměřenou na **Zahradnickém trhu v Praze-Kobylisích**. V obou případech jsem měla velice dobrý pocit, že lidé mají o permakulturu rostoucí zájem a že jim dokážu adekvátně zprostředkovat základní informace.

Přehled vývoje Akademie permakultury (APK)

Kromě koordinátorky APK Katky Horáčkové se účastní dění kolem APK, a tedy tvoří neformální pracovní skupinu, také Denisa Tomášková, Ivana Mertová a možná do budoucna Adéla Hrubá.
Na jaře 2017 prošel **web APK** (www.akademiepermakultury.cz) úpravami tak, aby mohl co nejlépe sloužit své funkci: informovat o různých typech kurzů a lektorech, a současně zvládat automatické zpracování přihlášek studentů.
V květnu 2017 zorganizovala Adéla Hrubá **mezinárodní kurz sociocracie** s lektorem Rakeshem Rakem Bhambri, kterého znala z mezinárodního projektu Děti v permakultuře - Children in permaculture.
Na září 2017 Katka plánuje **mezinárodní kurz pokročilého designu** s lektorem Tomasem Remiarzem, který také přednese přednášku na VŠZ v Praze při příležitosti představení své nové knihy Lesní zahradničení v praxi (Forest Gardening in Practice).

Myslím si, že by bylo dobré, kdyby se APK v budoucnu zaměřila na **dosažení těchto cílů**:

1) vytvořit systém **práce s učícími se učiteli** - „apprentices“, možná ve spolupráci s Permanetem, jehož lektoři Alena a Milan Suchánkovi mají tento systém už rozvinutý a vyzkoušený.

2) vyvinout z APK transparentní a užitečný **nástroj pro lektory i studenty**, živou komunitu, která by sdílela svoji praxi, metody učení, videa, reference na kurzy a podobně.

3) vyvinout či obnovit českou **cestu k diplomu DPD/DAPD**. Tato cesta již existovala v prvních letech po vzniku Permakultury (CS), ale kolem roku 2008 „odumřela“. Dnes se můžeme inspirovat mými vlastními zkušenostmi z cesty k britskému DAPD, a také systémy fungujícími v různých zemích Evropy, kde se dost značně liší – máme informace o cestách k DAPD/DPD v Británii, Německu, Skandinávii, Francii a Itálii.

9B. Design mé cesty k učení permakultury *(hledání mé osobní niky)*

Při hledání svého optimálního místa v systému permakulturního vzdělávání jsem se rozhodla využít **nástroj** z knihy **Looby Macnamara People and Permaculture – Lidé a permakultura**. Jde o dvanáct bodů designového kruhu, které se velmi dobře hodí pro sociální designy.
Proč jsem si tento nástroj vybrala:

- Odráží přímo sociální a psychologické aspekty designu, takže není nutné neustále pomocí abstraktního myšlení transformovat pojmy z designu pozemků na design „neviditelných struktur“.
- Odráží přirozenou následnost potřebných kroků, a tak člověka provádí procesem designu téměř automaticky.
- Doplňuje původní sestavu permakulturních principů a postojů novými kroky, které je třeba dělat, když se designový proces týká lidí – jako například najít si čas na oslavování.

Nyní projdu všech 12 „zastávek“ tohoto cyklu.

1. VIZE – dovolit sama sobě snít a vytvářet si cíle
Permakulturu jsem si oblíbila, protože věřím v její potenciál. Chci věnovat svůj čas a své kapacity tomu, abych ji uváděla v život. Věřím, že k dosažení tohoto cíle vede vzdělávání spolu s konkrétními, názornými osobními příklady.
Nejpřirozenější cestou, jak vzdělávat a informovat jiné lidi, je pro mě vytváření textů – psaní. Učení má ale navíc další kvality, umožňuje přímý osobní kontakt se studenty, interakce, poskytuje mi nové impulzy a nabíjí mě energií. Proto chci permakulturu i učit.
Otázka je, na co se mám v jejím učení zaměřit.

Založení APK v Brně, 2014: Hela Vlašínová, Jana Kotoučková, já, Alena Suchánková, Katka Horáčková, Vojta Klusák.

2. POMOC – co všechno mi pomůže?
Mám už zkušenosti s učením dospělých ze svých kurzů tvůrčího psaní (od roku 2008).
Rozumím základům přírodních věd, obzvlášť biologii, ekologii, genetice a mikrobiologii.
Mám dlouhou praxi v zahradničení a vytváření společenství lidí se společnými zájmy (permakulturní asociace a předtím jiné skupiny – například ekofeministické, nebo skupiny tvůrčího psaní).
V permakulturním světě již mám vytvořenou síť přátel a známých.

3. LIMITY – hranice a omezení mé cesty: co ji může blokovat nebo ji zpomalovat?
Nemám ráda „frontální učení“ od katedry bez možnosti zpětné vazby od studentů, necítím se tak dobře a v takové situaci mívám sklony zrychlovat tempo a snažit se být s přednáškou hotová co nejdřív. Není to otázka trémy, je mi to prostě nepříjemné. Pokud už stojím před nereagujícím publikem, pomůže mi, když se mohu opřít o projekci PP prezentace.
Poměrně snadno se unavím, zvlášť večer, protože jsem výrazně ranní typ. Náročné podmínky mě oslabují (například nevyspání, práce bez přestávky a podobně).
Nemám žádné zkušenosti s prací na velkých pozemcích a farmách, nebo s jejich designováním. Nemohu zasvěceně radit například s managementem lesa, nebo s přírodním stavěním. Všechny mé zkušenosti se týkají městského přírodního zahradničení a práce pro permakulturní spolek. To pokládám za limitující faktor pro učení kurzu PDC, nebo alespoň některých lekcí.

4. VZORY. Je třeba rozpoznat příznivé (prospěšné) a nepříznivé (neprospěšné) vzory.
Prospěšné:

- Mám ráda systematickou a koncepční práci. Dokážu připravit, naplánovat, „produkovat“ a odučit kurz zcela hladce, bez organizačních zádrhelů.
- Jsem flexibilní a neofilní (mám ráda nové podněty), mám ráda diskuse a nevadí mi přiznávat omyly nebo chyby.

Neprospěšné:

- Jsem závislá na civilizačních vymoženostech, necítím se dobře, když nemám po ruce teplou sprchu, měla bych spát v chladu pod širákem a podobně. Proto nejsem jako ekoložka příliš přesvědčivá.
- Nesnáším drobnou, pečlivou práci s dokumenty, čísly, seznamy, excelovskými dokumenty a podobně. Nedokážu se zaměřovat na detaily, ve výpočtech, vyplňování faktur apod. dělám chyby. Potřebuji spolupracovat s někým, kdo tyto vlohy má.

Ambivalentní:
Mám sklony vysvětlovat věci zkratkovitě, zjednodušovat je, velmi snadno vybírám z nějaké látky to nejdůležitější. Proto dokážu vysvětlit jakékoli téma do 5 minut. To má ale nevýhody – někdy vyřadím a „prosiju“ i informace, které jsou relevantní, a nerespektuji, že studenti se někdy potřebují k látce vrátit, aby si ji osvojili. To je také vhodnější pro IPC kurzy nežli pro důkladnější PDC.

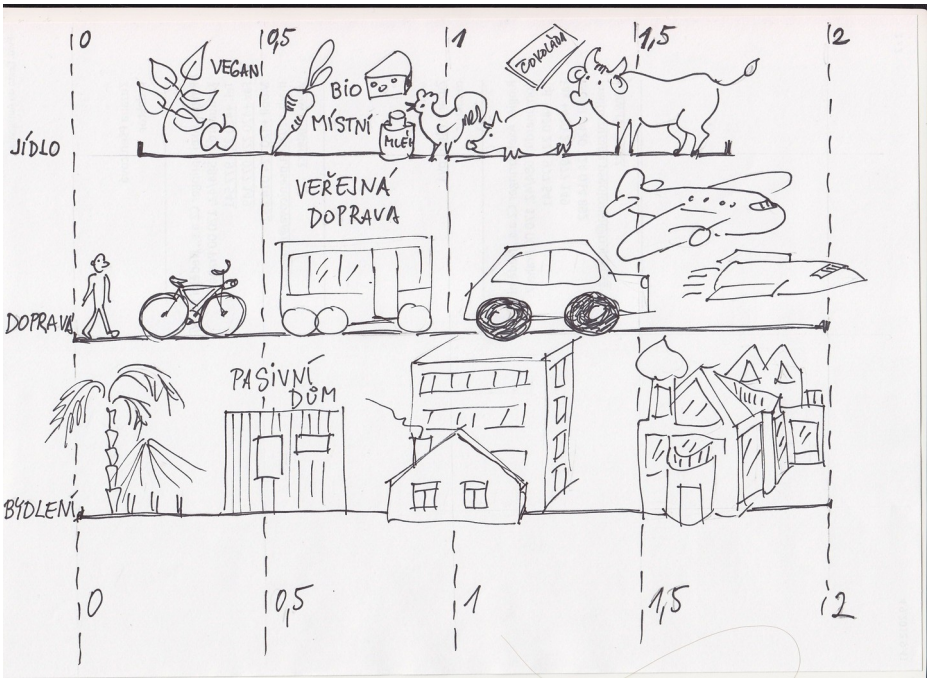

Příklad mé kresby vysvětlující velmi schématicky ekologickou stopu.

5. MYŠLENKY – sběr inspirace.
V případě učení permakultury je tento bod jednoduchý, protože PDC a zčásti i IPC jsou definovány standardními požadavky na osnovy kurzů. Abych vytvořila rovnováhu a všechno nezáviselo na mně a na mém subjektivním pohledu, vždy spolupracuji s jinými lektory. Navíc srovnáváme osnovy kurzů různých lektorů a vyhledáváme ty, které jsou pro naši situaci nejvhodnější.
Nejčastěji využívám svoji tvořivost pro přípravu interaktivních her, otázek, testů a úkolů pro jednotlivé lekce. To mi jde snadno, pokud jde o učební látku, ale naopak mám problém s vymýšlením „prolamovačů ledů" - ice-breakers, s aktivitami jako zpěv, tanec, navazování neverbálních vazeb a komunikace, ačkoli to všechno je ve světové permakultuře hojně využíváno. Tyto věci raději ponechávám svým kolegům.

6. PERMAKULTURNÍ PRINCIPY A POSTOJE: jak by se daly aplikovat?
Postupně jsem všechny prošla a zde zaznamenám jen zajímavější z myšlenek, které mě napadaly.
Spolupráce s přírodou: „přírodu" nebo její zdroje zde představují naši studenti a prostředí kurzu. Je třeba respektovat a využívat jejich potenciál, možnosti, kvalifikaci, zájmy, a přizpůsobovat kurzy jejich potřebám.
Problém je řešení: Pokud se necítím na učení kurzů PDC, pak se musím zaměřit na vyhledání optimálního týmu lektorů PDC a pomáhat organizovat PDC v Praze, dokud to nepřevezme někdo jiný. Takového organizátora velmi potřebujeme.
Minimální změna s maximálním účinkem: abychom toho dosáhli, neměla by APK operovat jen v úzkém kroužku několika lektorů (Katka, Denisa, já, Ivana, Adéla, Alena S., Alena G., Ája, Honza F.), ale měla by iniciovat systematickou práci s učícími se učiteli, a také se pokoušet začleňovat jiné, zatím nezávislé, ale na veřejnosti známé a osvědčené lektory (jako je Marek Kvapil, Čestmír a Marianna Holušovi, Jarda Svoboda nebo Tomáš Svoboda). To by nastartovalo proces seberegulujícího a neustále se zkvalitňujícího rozvoje APK a celé české sítě učení permakultury.
Efektivní energetické plánování: potřebujeme mít dobré nástroje, jako efektivní systém registrace na kurzy na webu APK, a kromě koordinátora APK (Katka) potřebujeme také „tajemníka" nebo „administrátora", který by se staral o web a obecně o „kancelář" APK. Pak bychom mohli nabízet služby APK dalším etablovaným lektorům. V současnosti přebírá tuto roli Ivana, což je velmi pozitivní vývoj.
Malé intenzivní systémy: měli bychom začít jen s takovým objemem aktivit, kolik dokážeme v pohodě zvládnout. Například v květnu 2017 Adéla zorganizovala mezinárodní kurz sociokracie v angličtině s lektorem Rakeshem, a na září jsme naplánovali další kurz sociokracie, tentokrát pro lidi, kteří nemluví anglicky. Teď se zdá, že Adéla nemá pro tuto organizační práci už kapacitu a nikdo jiný také ne. Navíc se jediný možný termín tohoto kurzu shoduje s termínem našeho druhého mezinárodního kurzu – pokročilého designu Tomase Remiarze. Proto uvažujeme o odložení kurzu na další rok a původního plánu se zřejmě držet nebudeme.

7. INTEGRACE – sestavit všechno dohromady.
Mé plány jsou jednoznačné: také v roce 2018 budu organizovat kurz PDC a asi učit některé lekce, a každým rokem bych ráda učila 2-3 kurzy IPC s různými spoluučiteli. K tomu stále povedu krátké půldenní kurzy městského přírodního zahradničení (podrobněji o nich píšu v projektu mé domácí zahrádky). A konečně budu přednášet o permakultuře při různých příležitostech podle poptávky. Mohu pomáhat s organizováním mezinárodních kurzů, zvlášť jejich propagací, a v září se zúčastním jako kurzistka Tomasova kurzu pokročilého designu a lesních zahrad.
To jsou v této chvíli výsledky designu mé osobní cesty k učení permakultury.

8. AKCE – vytvořit si plán aktivit směřujících k vytyčenému cíli.
Zde je časový plán týkající se mých lektorských aktivit:
Červen – setkání s Katkou a Denisou, zhodnocení PDC 2017 a naplánování blízké budoucnosti.
Srpen – zúčastním se Denisina kurzu akvaponie
Září – zúčastním se Tomasova kurzu pokročilého designu

Říjen – budu učit kurz IPC v Praze s Ivanou Mertovou
Listopad – zúčastním se světové permakulturní konference (IPC) v Indii, kde se mi možná podaří kontaktovat různé mezinárodní lektory a začít s nimi jednat o kurzech v ČR
Zima a jaro 2018 – poběží nový kurz PDC v mírně upraveném formátu
Léto 2018 – kurz PDC pro okruh zájemců z komunitní Bohumila zahrady v Praze-Kolovratech, organizovaný Ájou

9. UDRŽOVÁNÍ V CHODU – aby si věci udržely dynamiku
To velice závisí na dalších lidech z APK. Mým úkolem je koordinovat „mateřskou organizaci" - Permakulturu (CS) – a tak se vůči APK omezuji většinou na vysílání impulzů, a čas od času vyplním nějakou mezeru vlastní prací, aby se mohlo uskutečnit něco důležitého (typicky organizování PDC).

10. OCENĚNÍ – zaměřit se na to, zač můžeme být vděční
Na tohle v našem spolku často zapomínáme, a také já osobně mám sklony se soustřeďovat na úkoly, které je třeba zvládnout, víc než na cíle, kterých jsme už úspěšně dosáhli. To je ohromná chyba! Je třeba nacházet příležitosti pro ohlédnutí, oslavy toho, co jsme dokázali, a ocenění jednotlivých lidí.
Vhodná příležitost se nabízí na našem valném shromáždění, které se bude konat v Brně v únoru 2018. Musíme s Katkou a ostatními probrat, jak to nejlépe udělat. Zvlášť Katce jde oceňování a oslavování velmi dobře a právě ona často podobné věci navrhuje (například udělení čestného členství Hele Vlašínové a Mirce Vavrikové), a tak věřím, že to společně dokážeme realizovat.

11. REFLEXE – hodnocení vývoje a pokroku
V našem spolku se obecně reflexi věnujeme málo, protože naše rada se nedokáže téměř nikdy sejít osobně. Po e-mailech, případně na Loomiu řešíme převážně naléhavé, aktuální úkoly. S našimi členy se sejdeme jednou ročně na valném shromáždění, a i tam je jejich účast dost nízká. Osobně se mohu ujmout navržení nějaké formy hodnocení naší činnosti („ohlédnutí"), asi nejlépe na konci roku.
Pro sebe hodnotím své učení permakultury dost často ve svém deníku a také v blogu, a tak se dá říci, že sebehodnocení provádím průběžně.

12. PAUZA – vyčlenit čas pro odpočinek a obnovu sil
V tomhle vidím další slabinu naší organizace, protože si žádný takový čas neplánujeme, ani se z něj nedokážeme těšit. Takové chvíle se vynořují spontánně, když už jsou lidé vyčerpaní svou běžnou každodenní prací a úkoly a nezvládnou tedy pro PKCS nebo APK pracovat. To ale není dobré, protože to vyvolává pocity nesplněných zadání, čekající a hromadící se práce, nedostatečnosti a viny. U mě to pak vede k pocitu celkové nespokojenosti s prací organizace, ačkoli se nám mnoho věcí daří.
Možná by pomohlo, kdybychom si rovnou plánovali pomalejší tempo práce včetně občasné pauzy, a kdybychom nebyli nervózní z toho, že někteří jedinci pracují pomaleji. Mým osobním úkolem by pak mohlo být přijímat lidi (včetně sebe samé) takové, jací jsou, i s jejich omezenými možnostmi, a přijmout i hodnotu a důležitost přestávek a relaxace.

10. Ekologický audit – jakou mám ekologickou a uhlíkovou stopu?
Aplikace permakultury na můj vlastní životní styl

Úvod a zadání designu, 2015
Často si uvědomuji, že jsem „salonní ekoložka“ - neustále píšu a mluvím o správnějším způsobu života, který by byl přátelštější vůči přírodě a životnímu prostředí, a o nutnosti žít skromně, ale sama se tím tak úplně neřídím. Důvodem není ani tak moje lenost nebo lpění na civilizačních vymoženostech (lpím jen na některých), jako spíš prostý nedostatek času – dělat věci „postaru“, jak je člověk zvyklý, je zkrátka jednodušší a šetří to čas. Rozhodla jsem se využít tuto příležitost – cestu k DAPD – a udělat si čas na zastavení a důkladnější analýzu různých stránek svého života a svých zvyků. A samozřejmě také opravdu změnit aspoň některé z nich.
Mým úkolem tedy je analyzovat a zvýšit udržitelnost svého vlastního životního stylu.
Toho mohu docílit snížením své uhlíkové a ekologické stopy, a obecněji také posunem svých postojů a větší internalizací hodnot, o nichž vím, že jsou správné a měla bych je vyznávat. Týká se to i změny mého postoje k práci (pracovní výkony jsou pro mě měřítkem mé lidské hodnoty) a k vydělávání peněz (neustálé překlady na výdělek, často bezduchého čtiva, mi zajišťují, že nemusím příliš šetřit, ale spotřebovávají hodně z mé kapacity a celý systém vydělávání a utrácení je nastavený špatně).

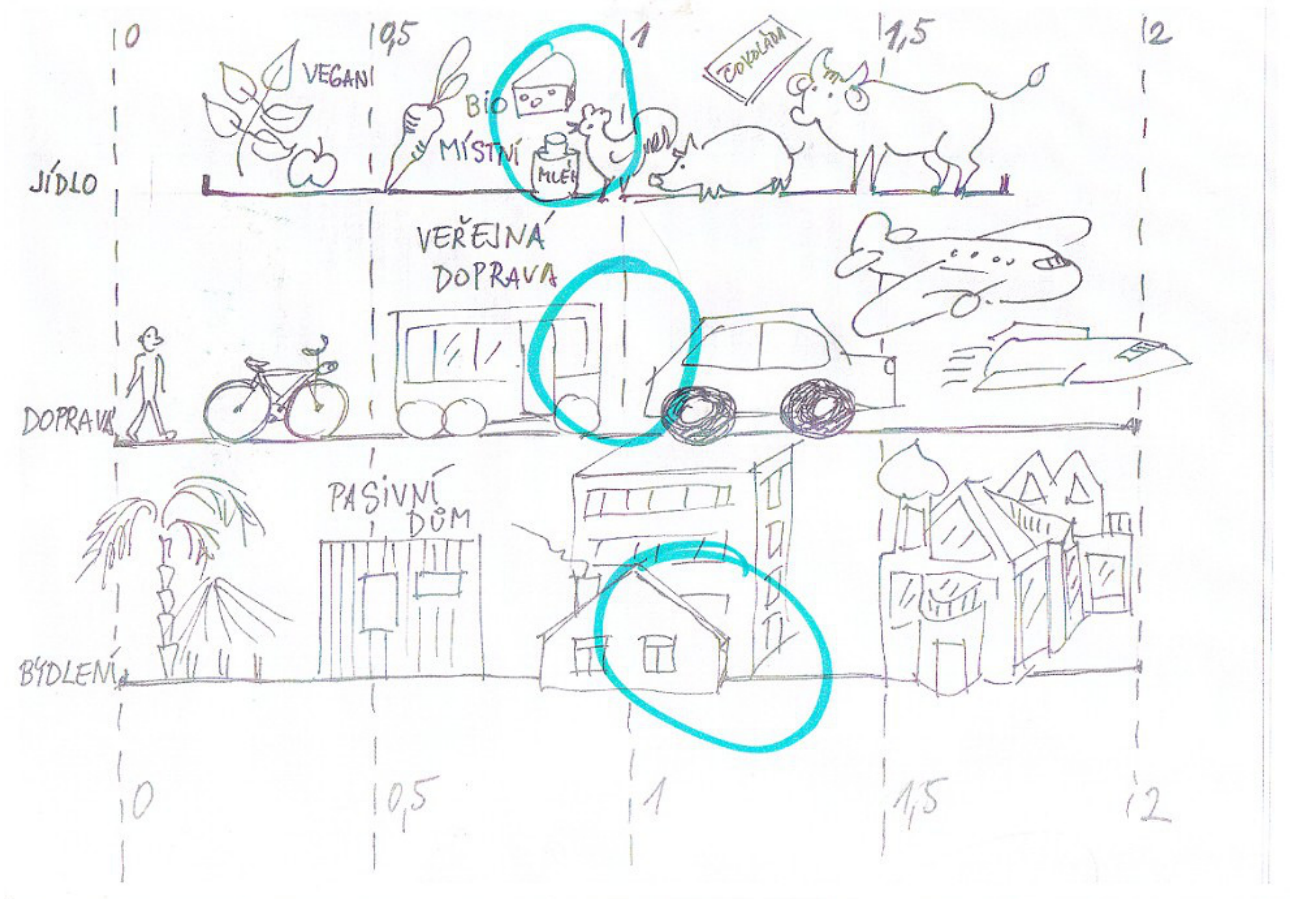

Přibližný, schématický odhad mé uhlíkové stopy: něco mezi 2,5 - 3

Téma 1: jídlo

Pozorování

- Jídlo pro mě není příliš důležité, málokdy je pro mě prostředkem posilování sociálních vazeb s ostatními lidmi, příliš mě nezajímá ani ze zdravotního hlediska (naopak, příliš mnoho hovorů o zdravé stravě mě nudí), chápu ho nejspíš jako jakési palivo nutné pro to, abych fungovala.
- Na druhé straně mi zase jídlo není natolik lhostejné, abych dokázala přejít na veganskou stravu. Vegansky dokážu jíst 3-4 dny, pak mi to obvykle začne vadit. Svoji roli v tom hraje i to, že na získávání a přípravu čistě veganského jídla bych potřebovala víc času, než když toto omezení nemám.
- V roce 2015 nakupuji téměř všechno jídlo v supermarketech mezinárodních řetězců, které mám nejblíž k domovu (Albert, Kaufland).
- Můj partner Cyril odolává jakýmkoli snahám o environmentálně příznivější způsob života, a tak jezdíme jednou týdně nakupovat jídlo do supermarketu. Z velké části jde o potravu pro naše tři kočky, ze které je pak ohromné množství odpadu (konzerv, sáčků). (Cyril sice žije skromně, ale v podstatě je přesvědčený, že jakékoli snahy zachránit ekologickou situaci lidstva jsou zcela marné.)
- Větší část svého jídla si ale nakupuji sama a mohu si tedy jeho zdroje vybírat.

<u>Mé jídelní zvyklosti:</u>

- Maso jím velmi zřídka, jednou za 2-3 týdny, a nikdy nejde o hovězí (nechutná mi). Podobně zřídka jím vejce.
- Naopak velmi často jím mléčné výrobky, hlavně sýry a jogurty.
- Piju výhradně vodu z kohoutku (žádné limonády) a kávu.
- Vařením trávím jen velmi málo času – pro víc lidí vařím zcela výjimečně, několikrát za rok (důvodem je, že Cyril nesnáší rozruch v našem bytě) a pro sebe vařím jen jednoduché obědy (polévka, kuskus se zeleninou apod.), čímž strávím asi 20 minut denně. Jinak jím potraviny, které tepelnou úpravu nevyžadují. To znamená, že spotřebuji poměrně dost pečiva.
- Neobejdu se bez banánů a čokolády :-).

Analýza

- Za jídlo utratím víc peněz než za ostatní položky svého rozpočtu, proto je opravdu důležité neutrácet u nadnárodních korporací, prodávajících produkty konvenčního zemědělství.
- Příležitosti k takovým nákupům mám, přestože to znamená jít na nákup asi kilometr od domova, na farmářský trh nebo do prodejen Country Life, Koloniál či Sklizeno, a také nenakoupím všechno na jednom místě.
- Dále se mohu zapojit do skupiny KPZ.
- Mohu zvýšit podíl veganských jídel (například ranní snídaně z mussli v sobě nemusí mít mléko či jogurt).
- Mohu snížit podíl mléčných výrobků a částečně je nahradit luštěninami (například tofu, humusem).
- Vejce mohu snadno kupovat v kvalitě bio, nebo aspoň z chovů na podestýlce.
- Kávu a čokoládu mohu kupovat pouze Fair Trade.

Design (2015)

- Pro začátek si dám závazek pořídit aspoň jeden nákup týdně na farmářském trhu (o sobotách), v Koloniálu, Sklizeno nebo Countrylife.
- Čokoládu a kávu v kvalitě Fair Trade mohu nakupovat ve větším množství on-line a mít doma zásoby.

- Budu odebírat aspoň část svých potravin (zavařeniny, med) z pražského LETS systému Pralets.
- Budu si pěstovat víc vlastního jídla a jíst víc rostlin ze zahrádky, které občas nesklízím, protože na to nemám čas (listová zelenina, bylinky).
- Z pěti jídel, která denně jím, mohou být aspoň 3 veganská nebo téměř veganská (například jen s přídavkem trochy másla).
- Zapojím se do skupiny KPZ (odběr ze Svobodného statku na soutoku).

Realizace (do 2016)
Výše navržené změny se daří uskutečňovat.
Ke zvýšení podílu samozásobitelství synergicky přispívá fakt, že se do našeho domu přistěhoval můj syn Jakub s rodinou (dvě malé děti). Jakub je vegan, takže občas vařím i veganská jídla, pokud při oslavách jíme společně.
Své podíly ze skupiny KPZ si dělíme, což je velmi dobře, protože s ohledem na Cyrila bych vůbec nespotřebovala například příděly cibule a česneku (alergie, nesnášenlivost i vůči jejich pachům).
Nakupováním jídla trávím o něco víc času než dřív, možná o 1-2 hodiny týdně. Je to ale vyváženo „zákaznickými zážitky“, především na farmářském trhu, který je velmi příjemný.

Udržování a vylaďování
V roce 2017 začínám víc zavařovat ovoce ze zahrádky (jablka, kdoule, meruňky, rybíz, bezinky, mahonie), a také zkouším kvasit zelí ve „kvašáčku“.
V blízkosti našeho domu otevírá bezobalový obchod, což je další možnost ekologičtějších nákupů jídla.

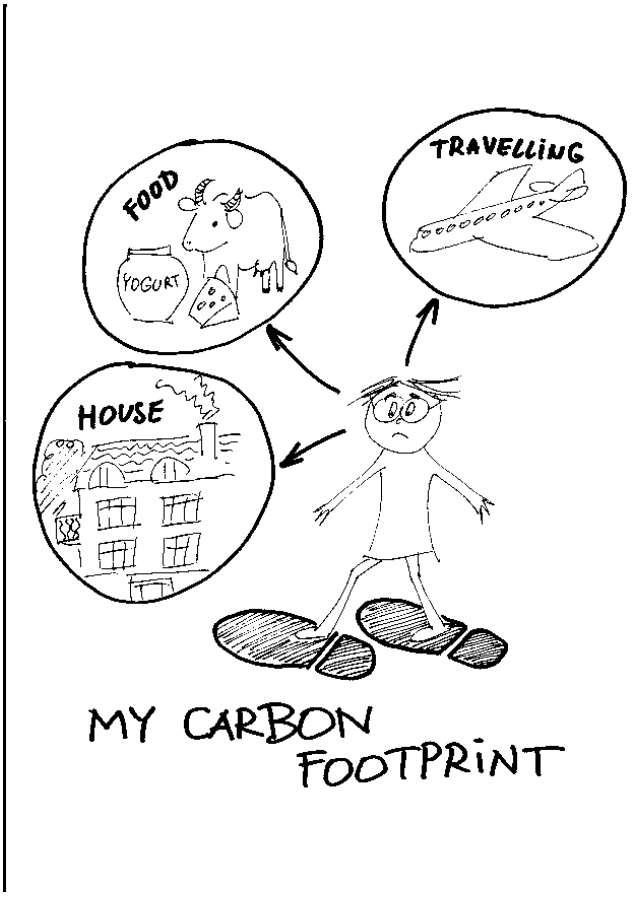

Takhle vypadají mé největší „hříchy“

Téma 2: dům a domácnost

Pozorování

- V uplynulých letech jsme v domě provedli několik úprav zvyšujících jeho energetickou efektivitu. Na půdu jsme instalovali izolační vrstvu (Orsil), repasovali a zaizolovali jsme všechna okna (stará 87 let stejně jako dům – nechtěli jsme je měnit za plastová), včetně výměny skel za silnější, a plynový kotel jsme vyměnili za moderní kondenzační typ.
- Dále jsem objednala energetický audit, který měl zhodnotit možnost venkovní izolace fasády a instalace solárních kolektorů na střechu, ale výsledek byl negativní – ani jednu z těchto úprav odborníci nedoporučili.
- Pozitivní z hlediska ekologické stopy je, že náš domek využívá poměrně hodně lidí. Jsou v něm tři byty, v nichž v současnosti žije 6 dospělých a 3 děti. Suterénní kancelář je využívaná jako sídlo tří neziskovek.
- V zahradě je kompost (ve 3 kompostérech) a jímáme dešťovou vodu z okapů do barelů (viz design mé zahrádky).

Analýza

Více prvků zastávajících jednu funkci

Dva barely o celkovém objemu 400 litrů v celkové bilanci zalévání mnoho nepomohou a bylo by potřeba množství jímané vody zvýšit. Buď můžeme pod okapy nainstalovat **IBC barely** (dva, každý z nich o objemu 1000 litrů), nebo můžeme zvolit **podzemní jímku** o objemu 6000 litrů (viz design zahrádky).

Vytápění zemním plynem by bylo dobré doplnit alespoň jedněmi **kamny na dřevo**, v nichž by se mohly využít ořezané větve ze zahrady.

Další možností by mohla být zahradní **kompostová toaleta** (viz design zahrádky) – dovnitř domu ji bohužel instalovat nelze kvůli nepochopení obyvatel.

Více funkcí jednoho prvku

Bylo by dobré nainstalovat **systém využívající šedou vodu z kuchyně a sprchy**, ovšem kořenová čistírna by se zřejmě na zahrádku nevešla, ani bychom na ni nedostali povolení, ale šlo by odvádět část šedé vody přímo do nově zřízeného zahradního jezírka, za předpokladu, že bychom sami měli volbu, kdy do něj budeme málo znečištěnou vodu vypouštět. Dále by snad šlo podobným volitelným způsobem odvádět **vodu z kuchyně na WC** a využívat ji ke splachování.

Prozatím lze udělat jednoduché opatření – **vložit do kuchyňského dřezu umyvadlo** na zachycování vody po mytí a čištění ovoce a zeleniny, a tuto vodu vylévat na zahradu.

Dále bychom mohli uvažovat o **výměníku tepla do sprchy**, který by ohříval přitékající čistou vodu teplem odebíraným z upotřebené vody.

Design

V současnosti plánuji tato poměrně jednoduchá opatření:

- Instalace kamen na dřevo do obýváku
- Výměna žárovek za LED – postupná, jiné žárovky už nekupovat
- Úklid a mytí nádobí pouze ekologickými prostředky
- Pouze biokosmetika
- Průzkum trhu – jaké jednoduché a přenosné kompostové toalety jsou k dostání?

Realizace

Odhaduji, že všechny výše uvedené věci mohou být realizovány během roku 2018.

Téma 3: doprava a cestování

Pozorování a analýza

- Mám špatné svědomí, protože občas cestuji letadlem a nedokážu si cesty odříci. Utěšovat se mohu snad jen tím, že kdybych se vůbec nekrotila, nedbala na environmentální aspekty toho, co dělám, a třeba ještě měla kariéru, kde bych vydělávala hodně peněz, jistě bych cestovala mnohem a mnohem víc. Letadlo i auto bych používala nejméně dvakrát, ale spíš mnohem víckrát než teď.
- Auto používám asi jednou až dvakrát týdně, na převážení své matky, k nákupům a k cestám s nějakým větším nákladem, nebo do míst, kam bych se jinak nedostala nebo jen těžko (například na certifikace nových projektů naší Sítě a mapy). Auto sdílím s rodinou mého syna (celkem ho využívá 7 lidí).
- Jsem odhodlaná si nikdy nekoupit nové auto, nyní mám malý vůz zděděný po rodičích, starý 21 let a s poměrně nízkou spotřebou (6 litrů/100 km). V budoucnu bych ráda šla cestou sdílení auta (car sharing).

Design

Omezit cestování letadlem (například jen jednou ročně – třebaže je to pořád hodně).
Zavést „osobní offsety“ za letenky: jakmile si koupím letenku, odvést 10 % její ceny na nějaký ekologický účel.
Jakmile přijdu o své staré auto, zapojit se do carsharingové skupiny.
Zkusit možnost ježdění na kole.

Téma 4: oblékání

Kupuji si jen málo nového oblečení a doplňků a vyřazené kousky dávám charitě. Často ale nakupuji v řetězcích jako Marks&Spencer nebo HM a vidím tu možnosti změny:

víc nakupovat v secondhandech
kupovat Fair Trade oblečení a boty, volit bio (organické) materiály
sama oblečení spravovat, přešívat, šít si sama z biobavlny a biolnu
častěji využívat sítě jako pražský LETS a FLER.CZ

Téma 5: životní styl, práce, volný čas

Je důležité necítit se neustále přetížená a „nestíhající“, ale žít pomaleji a víc si vychutnávat a prociťovat každý okamžik.
Zbavit se workaholismu.
Směřování k vědomé skromnosti: méně letenek a cestování by automaticky znamenalo značnou úsporu peněz.

Pozorování a analýza

Permakulturní etika:
Péče o lidi – znamená také pečovat o sebe a o své nejbližší. Nestavět svou identitu na pracovních výkonech, ale spíše na péči o lidi.

Permakulturní principy a metody:
Soběstačnost – dosáhnout nezávislosti na výdělcích z překladů beletrie
Spolupráce s přírodou – naslouchat tomu, co mi říká mé tělo (například nesedět stále u počítače, víc zahradničit, víc pobývat venku...)
Získávej výnos – zaměřit se víc na výdělky z permakulturních aktivit, učení a designování (nejen

peníze, ale také výměna)
Efektivní energetické plánování – investovat energii do cílů, které jsou smysluplné, a do aktivit, které mi něco dávají (uspokojení ze seberealizace)
Malá a pomalá řešení – změny by měly být prováděny postupně, po malých krocích, abych si na ně stačila zvyknout a skutečně si je internalizovala

Design

- Zredukovat práci na překladech beletrie na polovinu (zrealizováno 2016)
- Trávit víc času s lidmi (a méně času prací) – zčásti realizováno, jde o čas trávený mimo okruh permakulturistů, s mým partnerem, vnoučaty, chodit na výstavy a do divadla s kamarádkami apod.
- Trávit méně času sezením u počítače a víc času zahradničením i domácími pracemi (jako vařením a uklízením) a kreativními řemesly/kutěním (šitím)
- Víc telefonoval a skypovat a méně komunikovat e-mailem
- Radovat se ze života „zenovějším“ způsobem
- Obecně se těšit z jiných lidí a z různých vztahů
- Těšit se z přírody všemi smysly

Udržování v chodu, hodnocení, vylaďování
Nyní, v červenci 2017, se stále snažím zbavit nadbytečné zátěže pracovních úkolů a dosáhnout harmoničtějšího stavu mysli&těla&života. Je třeba začít od toho, že si nebudu nabírat tolik úkolů, což stále neumím a musím se to konečně naučit.
První polovinu tohoto měsíce jsem strávila organizováním a realizací mezinárodního projektu podpořeného visegradským grantem – a výsledek je, že se cítím vyčerpaná, ačkoli projekt pokládám za velmi smysluplný. Ale napříště už se nemohu ujímat administrace podobně náročné aktivity, je třeba, aby to za ČR dělal někdo jiný.

Úvahy nad permakulturní etikou tohoto projektu

Péče o Zemi
Z tohoto principu přímo pramení pojmy udržitelnosti a ekologické a uhlíkové stopy, jsou s ním propojeny. Sem spadají především adaptace našeho domu a domácnosti. Ale i v ostatních oblastech života platí, že každá věc vyprodukovaná a zakoupená lokálně a ekologicky – stejně jako každá věc, která vůbec nemusela být vyrobena - se počítá.

Péče o lidi
S tímto principem jsou spjaty aktivity jako KPZ a LETS.
Na zahrádce pěstuji víc jídla v biokvalitě a zásobuji jím své blízké.
Vedlejším produktem změny jídelníčku je také péče o vlastní zdraví, protože jeho skladba je celkově zdravější.
Nakupování na farmářském tržišti obohacuje můj život o pocit zpomalení a klidu.

Spravedlivé podíly
Zapojení do KPZ a LETS souvisí i s tímto principem. Naše KPZ skupina odebírá výpěstky od camphillu v Českých Kopistech – Svobodného statku na soutoku u Terezína.
Nakupováním Fair Trade produktů podporuji lidi ze zemí globálního jihu, i když by asi bylo dobře, kdybych si banány, čokoládu a kávu dokázala odříct úplně.
Nákupy oblečení, kosmetiky a různých produktů pro domácnost u lokálních výrobců také podporuje drobnou domácí výrobu a služby.
Sem spadá také sdílení domu a auta s dalšími lidmi.